

KLASYFIKACJA WYDATKÓW STRUKTURALNYCH

Przykłady typów projektów wg kodów klasyfikacji i obszarów tematycznych

(W przypadku realizacji projektu w ramach programu operacyjnego – krajowego lub regionalnego - zaklasyfikowanego do innej kategorii niż wynikałoby to z poniższego opisu, wydatki poniesione na realizację tego projektu należy ująć w kategorii określonej we wniosku o dofinansowanie)

I. Badania i rozwój technologiczny (B+RT), innowacje i przedsiębiorczość

01. Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych

1. Prowadzenie badań naukowych oraz prac rozwojowych lub wdrożeniowych.
2. Identyfikacja kierunków badań i prac rozwojowych poprzez zastosowanie metody *foresight* w zakresie wsparcia: Narodowego Programu *Foresight Polska 2020*, przygotowania regionalnych strategii rozwoju, przygotowania strategii rozwoju poszczególnych dziedzin nauki i sektorów gospodarki (np. polskiej strategii rozwoju biotechnologii), przygotowania strategii dla działających w Polsce platform technologicznych.
3. Wsparcie realizacji polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa poprzez dofinansowanie projektów badawczych zamawianych lub strategicznych programów badawczych w obszarach tematycznych określonych w PO Innowacyjna Gospodarka.
4. Projekty badawcze realizowane w trakcie studiów doktorskich w Polsce w ramach współpracy międzynarodowej jednostek naukowych
5. Projekty realizowane przez wybitnych uczonych z zagranicy, zgodnie z priorytetami wskazanymi w PO IG, tworzących zespoły badawcze w polskich jednostkach naukowych
6. Zatrudnianie wybitnych uczonych z zagranicy w jednostkach naukowych mających siedzibę w Polsce.
7. Dofinansowanie kosztów związanych z uzyskaniem w Polsce i za granicą ochrony patentowej własności przemysłowej powstałej w jednostkach naukowych mających siedzibę w Polsce w wyniku prac badawczo-rozwojowych.

02. Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych

1. Budowa, rozbudowa oraz wyposażenie w sprzęt jednostek naukowych wraz z zatrudnieniem wykwalifikowanej kadry naukowej.
2. Budowa, rozbudowa, modernizacja i uruchomienie parków przemysłowych, parków technologicznych, centrów doskonałości, centrów transferu technologii oraz inkubatorów m.in. technologicznych wraz z wyposażeniem znajdujących się w nich laboratoriów oraz zatrudnieniem wykwalifikowanej kadry naukowej.
3. Inwestycje w budowę nowych, rozbudowę lub przebudowę istniejących budynków na cele tworzonego inkubatora przedsiębiorczości, wyłącznie na obszarze tworzonej strefy aktywności gospodarczej
4. Rozwój infrastruktury ośrodków naukowych o wysokim potencjale, specjalistycznych laboratoriów badawczych oraz projektów z zakresu Polskiej Mapy Drogowej w dziedzinie Dużych Obiektów Infrastruktury Badawczej.
5. Projekty inwestycyjne polegające na wytworzeniu nowej, wspólnej infrastruktury naukowo-badawczej lub przeniesieniu infrastruktury naukowo-badawczej.
6. Wzmocnienie potencjału sfery badawczo - rozwojowej :
 - a) budowa lub przebudowa obiektów infrastruktury jednostek naukowych o wysokim potencjale badawczym, w tym działających na bazie konsorcjum naukowo-przemysłowych niezbędnych do prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej,
 - b) budowa lub przebudowa obiektów infrastruktury szkół wyższych służącej prowadzeniu działalności badawczo-rozwojowej,
 - c) zakup aparatury specjalistycznej oraz wartości niematerialnych i prawnych niezbędnych do prowadzenia prac badawczo-rozwojowych w laboratoriach .
7. Wspieranie infrastruktury badawczej, w tym zakup i wytworzenie aparatury naukowo-badawczej, rozwiązań technologii informatycznych i komunikacyjnych (ICT) oraz inwestycje budowlane.

8. Uzyskiwanie certyfikacji dla wytwarzanych produktów i świadczonych usług.
9. Inwestycje związane z tworzeniem lub utrzymaniem infrastruktury informatycznej nauki, w tym zaawansowanej, infrastruktury sieciowej (wraz z zakupem zaawansowanych rozwiązań informatycznych oraz sprzętu wykorzystującego zaawansowane technologie informatyczne) oraz rozwojem zaawansowanych aplikacji oraz rozwiązań teleinformatycznych w jednostkach naukowych (w tym zakupu sprzętu informatycznego służącego realizacji projektu).
10. Budowa (w tym rozbudowa, odbudowa, nadbudowa, przebudowa) infrastruktury i wyposażenie w aparaturę specjalistyczną jednostek naukowych świadczących usługi dla gospodarki o charakterze specjalistycznym w zakresie innowacji i transferu technologii.
11. Budowa, rozbudowa, adaptacja, modernizacja i wyposażenie w nowoczesny sprzęt techniczno-dydaktyczny infrastruktury badawczo-rozwojowej szkół wyższych, w tym służącej równocześnie celom dydaktycznym.
12. Przygotowanie koncepcji utworzenia i funkcjonowania ośrodków innowacji.
13. Wsparcie inwestycji i logistyki tworzenia ośrodków innowacji.
14. Budowa lub przebudowa, rozbudowa laboratoriów oraz unowocześnienie wyposażenia laboratoriów badawczych.
15. Inwestycje w infrastrukturę laboratoriów certyfikowanych i laboratoriów ubiegających się o certyfikację oraz laboratoriów świadczących dla przedsiębiorstw usługi specjalistyczne o udokumentowanym popycie rynkowym, usługi dla przedsiębiorstw, realizowane przez jednostki naukowe.
16. Dostosowywanie laboratoriów do wymagań dyrektyw unijnych, zwłaszcza norm zharmonizowanych i prawodawstwa w zakresie BHP, ochrony środowiska.
17. Wsparcie inwestycyjne na rozbudowę lub tworzenie zaplecza badawczo-rozwojowego w zakresie przedsięwzięć zgodnych z RSI.
18. Wsparcie przedsięwzięć polegających na tworzeniu bazy służącej kształceniu praktycznemu w zakresie nowoczesnych technologii.
19. Inwestycje w infrastrukturę B+RT w obszarze badań na potrzeby szeroko rozumianych usług budowlanych, w tym w szczególności usługi w zakresie badań w obszarze budownictwa drogowego.
20. Dofinansowanie inwestycji związanych z powstawaniem i rozwojem parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych oraz inkubatorów technologicznych (w tym przedsiębiorczości akademickiej), centrów innowacyjności.
21. Inwestycje w budowę i budynki (wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną oraz zagospodarowaniem otoczenia) przeznaczone na stworzenie lub rozwijanie parków naukowo-technologicznych, centrów zaawansowanych technologii, centrów doskonałości, centrów edukacyjno-wdrożeniowych, inkubatorów przedsiębiorczości i innych instytucji o podobnym charakterze.
22. Inwestycje w instalacje technologiczne wynikające ze specyficznego charakteru danej instytucji, w tym budowa lub prace budowlane laboratoriów oraz wyposażenie specjalistycznych laboratoriów badawczych.
23. Tworzenie i prowadzenie baz danych zawierających informacje o wynikach i warunkach dostępu do wyników projektów badawczych.
24. Tworzenie i udostępnianie baz danych publikacji naukowych.
25. Zakup i instalacja specjalistycznych urządzeń oraz aparatury bezpośrednio związanej z działalnością parków, inkubatorów, centrów.
26. Zagospodarowanie terenu wokół parków, inkubatorów, centrów.
27. Rewitalizacja i renowacja obiektów poprzemysłowych i powojkowych, prowadząca do udostępnienia tych obiektów pod parki, inkubatory, centra.

03. Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (*parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami itd.*)

1. Udział w istniejących lub tworzenie nowych regionalnych, ponadregionalnych, krajowych i międzynarodowych sieci współpracy w obszarze innowacji pomiędzy firmami, organizacjami przedsiębiorców, instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami naukowymi.
2. Tworzenie i rozwijanie regionalnych, ponadregionalnych sieci transferu wiedzy, w tym wsparcie funkcjonowania systemu zbierania, przetwarzania, upowszechniania i wymiany danych i informacji nt. innowacji.
3. Tworzenia i rozwoju sieci współpracy pomiędzy sektorem badawczo - rozwojowym a przedsiębiorcami w zakresie transferu technologii i innowacji.

4. Budowanie sieci współpracy dotyczącej innowacyjnej działalności gospodarczej (np. identyfikacja i rozwój klastrów).
5. Tworzenia sieci kooperacyjnych przedsiębiorstw.
6. Tworzenie nowych i rozwój istniejących klastrów i powiązań kooperacyjnych.
7. Dofinansowanie kosztów zastosowania i wykorzystania technologii informatycznych i komunikacyjnych (ICT) w procesach zarządzania klastrem przemysłowym.
8. Wspólne przedsięwzięcia i tworzenie powiązań kooperacyjnych pomiędzy przedsiębiorstwami, w tym tworzenie klastrów.
9. Działania promujące wspólną markę powiązań kooperacyjnych / inicjatyw klastrowych.
10. Działania promocyjne na rzecz utworzonego klastra.
11. Wsparcie powstawania i rozwoju wzajemnej współpracy oraz powiązań kooperacyjnych pomiędzy przedsiębiorstwami o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym, w tym polegające m.in. na:
 - a) zakupie środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych związanych z nową inwestycją,
 - b) zakupie usług doradczych z zakresu opracowania planów rozwoju i ekspansji działalności */do wysokości 10% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu/*.
12. Wspieranie (instytucjonalne i prawne) tworzenia i tworzenie nowych lub rozwoju istniejących parków naukowo-technologicznych, parków przemysłowych, inkubatorów technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości akademickiej, centrów innowacji, centrów badawczo-rozwojowych, nowych ośrodków proinnowacyjnych, innowacyjnych klastrów przemysłowych, laboratoriów, w tym świadczących usługi innowacyjne dla przedsiębiorstw itp.
13. Wsparcie tworzenia i rozwoju parków naukowo-technologicznych w celu tworzenia korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorstw z obszarów nowych technologii (przygotowanie feasibility studies, badania rynku pod kątem zapotrzebowani przedsiębiorców na wysokospecjalistyczne usługi, kształtowanie postaw innowacyjnych).
14. Doradztwo w zakresie przygotowania strategii rozwoju ośrodka uwzględniającej potrzeby przedsiębiorców. (np. przygotowanie feasibility studies, badania rynku pod kątem zapotrzebowania przedsiębiorców na wysokospecjalistyczne usługi).
15. Doradztwo oraz promocja wynikająca z realizowanej strategii rozwoju ośrodka (prowadzenie baz danych, coaching, kojarzenie partnerów, wyszukiwanie projektów do wsparcia, poszukiwanie rynków zbytu dla produktów wytwarzanych w ośrodku, szacowanie kosztów wdrożenia danego projektu do produkcji przez przedsiębiorcę, ocena wartości rynkowej wyników prac B+R).
16. Inwestycje wynikające z realizowanej strategii rozwoju ośrodka w zakresie rozbudowy lub modernizacji istniejącej infrastruktury technicznej (np. budowa lub rozbudowa budynków, doprowadzenie lub rozbudowa sieci technicznych i mediów, zakup specjalistycznego wyposażenia, sprzętu biurowego).
17. Działania promocyjne wynikające z realizowanej strategii rozwoju ośrodka w zakresie usług instytucji proinnowacyjnego otoczenia biznesu w środowisku lokalnym, regionalnym i międzynarodowym (przygotowanie materiałów audiowizualnych i prezentacji w mediach, organizacja seminariów i konferencji).
18. Prowadzenie spójnych badań analitycznych mających na celu wypracowanie wspólnych dla całego obszaru strategii i programów rozwoju.
19. Przygotowanie analiz, ekspertyz i publikacji dotyczących poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru (w tym badanie spójności obszaru w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym), potencjału turystycznego i kulturowego.
20. Organizacja warsztatów, seminariów i konferencji (ogólnych i tematycznych) na temat rozwoju obszaru, identyfikacji i wykorzystania głównych szans rozwojowych (w tym spotkań dotyczących możliwości przygotowania i realizacji projektów), wspólnego potencjału inwestycyjnego.
21. Projekty mające na celu zwiększenie dostępności wyników prac B+RT dla MŚP (platformy transferu technologii i innowacji).
22. Inicjowanie, animacja oraz wsparcie tworzenia i rozwoju powiązań kooperacyjnych między firmami, a także pomiędzy firmami i innymi instytucjami (np. B+RT lub ze sfery edukacji), w tym klastrów o zasięgu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.
23. Zakup usług doradczych związanych z tworzeniem i rozwojem sieci współpracy pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym a przedsiębiorstwami w zakresie usprawnienia transferu technologii i innowacji, w tym : zakup oprogramowania i licencji na oprogramowanie niezbędnych do komercjalizacji technologii, działania promocyjno-informacyjne w zakresie transferu technologii i innowacji.
24. Działania dotyczące rozwoju powiązań kooperacyjnych obejmujące:
 - a) zakup środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych związanych z nową inwestycją;
 - b) doradztwo z zakresu opracowania planów rozwoju i ekspansji powiązania;
 - c) udział w krajowych i międzynarodowych spotkaniach w celu wymiany doświadczeń;

- d) zakup ogólnodostępnej infrastruktury badawczej (laboratorium, miejsce do przeprowadzania testów),
 - e) infrastruktura sieci szerokopasmowych,
 - f) działania promocyjne powiązania w celu pozyskania nowych przedsiębiorstw do udziału w powiązaniu,
 - g) zarządzanie ogólnodostępnym zapleczem technicznym powiązania,
 - h) organizację programów szkoleniowych, warsztatów i konferencji celem wspierania procesu dzielenia się wiedzą oraz tworzenia sieci powiązań między członkami powiązania, pod warunkiem, że nie stanowią odrębnego projektu.
25. Tworzenie i rozwój oferty instytucji otoczenia biznesu o znaczeniu lokalnym i regionalnym oraz ich współpracy z sieciami międzynarodowymi w zakresie transferu technologii i innowacji.
 26. Badania przemysłowe realizowane przez jednostki naukowo-badawcze na rzecz przedsiębiorstw.
 27. Badania przedkonkurencyjne realizowane w przedsiębiorstwach we współpracy przedsiębiorstwo – jednostka naukowo-badawcza.
 28. Wsparcie w zakresie udziału w lokalnych i regionalnych, sieciach współpracy.
 29. Projekty inwestycyjne służące rozwojowi systemu innowacji w regionie, w tym utworzenie i rozwój ogniw pośredniczących pomiędzy jednostkami badawczo-rozwojowymi, szkołami wyższymi, a biznesem (np. branżowe, specjalistyczne centra transferu technologii świadczące usługi m.in. w obszarze prawa patentowego, audytu technologicznego, wzornictwa przemysłowego i innego wyspospecjalistycznego doradztwa, w tym dla firm typu start-up i spin-off).
 30. Projekty inwestycyjne dla otoczenia innowacyjnego biznesu:
 - a) tworzenie nowych i rozwój istniejących proinnowacyjnych instytucji pośredniczących pomiędzy nauką a biznesem (między innymi: parki naukowo-technologiczne, inkubatory technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości akademickiej, centra transferu technologii),
 - b) projekt własny samorządu województwa wynikający z RSI,
 - c) zakup specjalistycznej aparatury przez laboratoria świadczące usługi dla przedsiębiorców.

04. Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP (w tym dostęp do usług związanych z B+RT w ośrodkach badawczych)

1. Dofinansowanie projektów obejmujących przedsięwzięcia techniczne, technologiczne lub organizacyjne (badania stosowane i prace rozwojowe, badania przemysłowe i eksperymentalne, prace rozwojowe) prowadzone przez przedsiębiorców, grupy przedsiębiorców – samodzielnie lub we współpracy z jednostkami naukowymi, a także na zlecenie przedsiębiorców przez jednostki naukowe (do momentu stworzenia prototypu).
2. Tworzenie infrastruktury zaplecza badawczo-rozwojowego w przedsiębiorstwach wraz z zatrudnieniem wykwalifikowanej kadry naukowej.
3. Projekty dotyczące zamówienia/realizacji projektów celowych w obszarze innowacji technologicznej, produktowej i wdrożenia wyników prac B+RT, obejmujące:
 - a) prace badawcze,
 - b) prace przygotowawcze do wdrożenia wyników prac B+RT powstałych wyłącznie w ramach projektów realizowanych w ramach działania,
 - c) wdrożenia wyników prac B+RT powstałych w wyniku projektów, prototypów realizowanych w ramach działania,
 - d) zakup środków trwałych niezbędnych do prowadzenia prac B+RT tj. infrastrukturę i urządzenia laboratoryjne,
 - e) zakup usług doradczych (wyłącznie dla mikro-, MSP).
4. Wspieranie projektów celowych realizowanych przez przedsiębiorcę w ramach posiadanej bazy infrastrukturalnej i innych niezbędnych zasobów lub zleczanych przez przedsiębiorcę jednostce naukowej, sieci naukowej czy konsorcjum naukowo-przemysłowemu lub spółce powołanej z udziałem tych jednostek nie działającej dla zysku.
5. Wsparcie wdrożeń lub zakupu i wdrożeń wyników prac B+RT przez przedsiębiorców oraz praw własności przemysłowej.
6. Wdrażanie i komercjalizacja technologii i produktów innowacyjnych.
7. Wsparcie w zakresie podjęcia lub rozwoju działalności B+RT w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach.
8. Wdrażanie wspólnych przedsięwzięć związanych z podjęciem lub rozwojem działalności B+RT podejmowanych przez związki kooperacyjne.

9. Przygotowanie oferty usług proinnowacyjnych dla przedsiębiorców - badanie potencjału technologicznego i innowacyjnego w przedsiębiorstwach.
10. Wsparcie tworzenia nowych lub rozwoju istniejących sieci instytucji świadczących specjalistyczne usługi proinnowacyjne i systemów informacji dotyczących innowacyjnych potrzeb i ofert przedsiębiorców.
11. Wsparcie specjalistycznych usług doradczych i szkoleniowych dla podmiotów/instytucji zarządzających parkami naukowo-technologicznymi, parkami przemysłowymi, inkubatorami przedsiębiorczości i innymi instytucjami o podobnym charakterze.
12. Usługi podnoszące gotowość inwestycyjną i kredytową firm oraz specjalistyczne doradztwo przy realizacji przedsięwzięć innowacyjnych.
13. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości akademickiej.
14. Badania, analizy wraz z rekomendacjami dotyczące regionalnego systemu innowacji.

05. Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw

1. Poszukiwanie i ocena innowacyjnych pomysłów potencjalnych przedsiębiorców.
2. Prace przygotowawcze w celu utworzenia nowego przedsiębiorstwa na bazie pomysłu innowacyjnego (preinkubacja).
3. Przygotowanie potencjalnych i obecnych przedsiębiorców do poszukiwania inwestorów oraz do właściwej prezentacji swojej oferty, w tym szkolenia dla przedsiębiorców w zakresie form i sposobów zewnętrznego finansowania działalności gospodarczej
4. Nawiązywanie współpracy pomiędzy sieciami inwestorów prywatnych, w tym sieciami aniołów biznesu, a m.in. inkubatorami przedsiębiorczości oraz sieciami a funduszami kapitału podwyższonego ryzyka.
5. Powstawanie nowych i rozwój istniejących sieci inwestorów prywatnych, w tym aniołów biznesu.
6. Zwiększanie świadomości w zakresie usług i korzyści oferowanych przez sieci inwestorów prywatnych, w tym sieci aniołów biznesu, poprzez działania informacyjne i promocyjne (skierowane do potencjalnych lub obecnych inwestorów i przedsiębiorców).
7. Tworzenie platform służących kojarzeniu inwestorów z przedsiębiorcami poszukującymi zewnętrznych źródeł finansowania o charakterze udziałowym.
8. Programy szkoleniowe, seminaria dla prywatnych inwestorów w zakresie dokonywania inwestycji w spółki przedsiębiorców.
9. Doradztwo i konsulting dla przedsiębiorców.
10. Uzyskanie niezbędnych dokumentów uprawniających do wprowadzenia towarów lub usług na wybrany rynek zagraniczny.
11. Przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in. seminaria, konferencje, warsztaty) w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń dla podmiotów prowadzących lokalne i regionalne fundusze pożyczkowe i doręczeniowe oraz utrzymanie platform wymiany doświadczeń w zakresie potencjalnych inwestycji.
12. Rozwój oferty sieci instytucji otoczenia biznesu (IOB) o znaczeniu lokalnym i regionalnym oraz ich współpracy z sieciami międzynarodowymi, w szczególności:
 - a) poprawa istniejącej oferty usługowej i tworzenie standardów świadczenia usług dla przedsiębiorstw – w tym także wdrażanych we współpracy z partnerami zagranicznymi lub międzynarodowymi sieciami instytucji wspierania biznesu, poprawa istniejącej oferty usługowej dla przedsiębiorstw,
 - b) przygotowanie i wdrożenie pakietów nowych usług dla przedsiębiorców – w tym także realizowanych we współpracy z zagranicznymi instytucjami wspierania biznesu lub międzynarodowymi sieciami instytucji wspierania biznesu,
 - c) opracowanie koncepcji nowych sieci instytucji wspierania biznesu, zasad ich funkcjonowania, rodzajów świadczonych usług, określania grup docelowych, zarówno w kontekście tworzenia nowych sieci o zasięgu regionalnym lub lokalnym jak i wyodrębnienia się podsieci o charakterze regionalnym lub lokalnym z sieci o zasięgu ogólnopolskim czy międzynarodowym,
 - d) przygotowanie regionalnych lub lokalnych sieci instytucji otoczenia biznesu do członkostwa w międzynarodowych sieciach instytucji wspierania biznesu, w tym poprzez dostosowanie zakresu usług i ich standardów,
 - e) projekty dotyczące budowy i/lub rozwoju baz danych.
13. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego i kompetencyjnego zintegrowanej sieci instytucji obsługi inwestora.
14. Tworzenie i rozwój ponadregionalnych ośrodków obsługi inwestorów:

- a) stworzenie ponadregionalnej sieci ośrodków obsługi inwestorów (dostosowanie istniejących ośrodków do działania w ponadregionalnej sieci oraz utworzenie ośrodków tam gdzie jest to konieczne dla poprawnego funkcjonowania ponadregionalnej sieci),
 - b) tworzenie wspólnych baz danych ofert współpracy przedsiębiorców oraz terenów pod inwestycje,
 - c) organizowanie warsztatów, których celem będzie wymiana doświadczeń w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów, spotkania przedstawicieli centrów obsługi inwestorów, spotkania przedstawicieli województw oraz regionów o najwyższym wskaźniku BIZ,
 - d) organizacja warsztatów, seminariów i konferencji (ogólnych i tematycznych) na temat rozwoju regionalnego, identyfikacji i wykorzystania głównych szans rozwojowych (w tym spotkań dotyczących możliwości przygotowania i realizacji projektów), wspólnego potencjału inwestycyjnego województw.
15. Wsparcie działań związanych z zarządzaniem, promocją oraz rozszerzeniem sieci dystrybucji funduszy poręczeń, funduszy pożyczkowych lub innych nowoczesnych instrumentów finansowych.
 16. Dofinansowanie (dokapitalizowanie) lub tworzenie instrumentów finansowych, w szczególności funduszy pożyczkowych (tym mikropożyczkowych), poręczeniowych dla MŚP działających na rynku lokalnym i regionalnym oraz innych alternatywnych, pozabankowych źródeł finansowania działalności przedsiębiorstw.
 17. Rozwój systemu finansowych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości, m.in.: inwestycje w instrumenty kapitałowe, quasi-kapitałowe i dłużne funduszy kapitału podwyższonego ryzyka, powstałe w celu inwestowania w MSP; inwestycje i zarządzanie portfelem mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw, szczególnie o charakterze innowacyjnym.
 18. Zakładanie i powiększanie funduszy kapitału podwyższonego ryzyka w tym w szczególności kapitału zalążkowego (seed capital).
 19. Wejście kapitałowe w nowopowstałe przedsiębiorstwo.
 20. Inwestycje kapitałowe w fundusze kapitału podwyższonego ryzyka powstałe w celu rozwijania MSP.
 21. Refundacja części kosztów zarządzania funduszem kapitału podwyższonego ryzyka w tym: zatrudnienia kadry i ekspertów, kosztów przygotowania i monitorowania inwestycji w szczególności kosztów analiz, badania rynku).
 22. Rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu o zasięgu lokalnym/regionalnym.
 23. Usługi doradcze w zakresie:
 - a) podejmowania i rozwijania działalności eksportowej,
 - b) zastosowania i wykorzystania technologii informatycznych w przedsiębiorstwie,
 - c) połączeń dokonujących się pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami,
 - d) projektowania, wdrażania i doskonalenia: nowego produktu lub usługi, planów marketingowych, strategii rozwoju firmy, systemów zarządzania jakością, zarządzania środowiskiem, BHP oraz w zakresie certyfikacji wyrobów, usług, surowców, maszyn i urządzeń, aparatury kontrolno-pomiarowej,
 - e) powstawania firm opartych na wysokich technologiach lub zamierzających podjąć działalność gospodarczą polegającą na wytwarzaniu wyrobów lub usług nowych na rynku polskim albo znacząco ulepszonych w porównaniu z występującymi na rynku,
 - f) wdrażania strategii rozwoju przedsiębiorstwa w oparciu o nowe technologie i rozwiązania innowacyjne,
 - g) przygotowania przedsiębiorcy do pozyskania zewnętrznego finansowania.
 24. Usługi dla przedsiębiorstw:
 - a) tworzenie nowych, wyspecjalizowanych instytucji wsparcia,
 - b) przygotowanie i wdrożenie pakietu nowych, specjalistycznych usług dla przedsiębiorców,
 - c) poprawa istniejącej oferty usługowej dla przedsiębiorstw,
 - d) udoskonalanie i utrzymanie standardów - świadczenia dotychczasowych i wdrażania nowych usług dla przedsiębiorstw.
 25. Dofinansowanie inwestycji związanych z rozwojem przedsiębiorstwa, unowocześnieniem wyposażenia związanego z działalnością gospodarczą, wprowadzeniem innowacji technologicznych i/lub organizacyjnych, zakupem wyników prac B+RT, wdrażaniem i komercjalizacją technologii i produktów innowacyjnych – związane z: rozbudową przedsiębiorstwa, wprowadzeniem nowego produktu, usługi lub zasadniczą zmianą procesu produkcyjnego. W tym również dofinansowanie kosztów utworzenia i wyposażenia nowych stanowisk pracy (włącznie z częściowym pokryciem kosztów wynagrodzenia pracowników wraz z obowiązkowymi składkami na ubezpieczenie społeczne przez okres nie dłuższy niż 12 miesięcy), bezpośrednio związanych z realizowaną inwestycją.
 26. Tworzenie/udoskonalanie, testowanie, realizacja i promocja nowych usług (lub sposobów realizacji usług) regionalnej sieci instytucji otoczenia biznesu wraz z tworzeniem i rozbudową infrastruktury służącej

- świadczeniu usług doradczych oraz usług informacyjnych dla przedsiębiorców (np. Lokalnych Punktów Konsultacyjnych, Lokalnych Okienek Przedsiębiorczości).
27. Wsparcie dla centrów obsługi inwestorów i eksporterów (COIE) obejmujące przygotowanie i rozwój pakietu usług doradczych w zakresie prowadzenia działalności eksportowej i inwestycyjnej.
 28. Tworzenie systemów ciągłego podnoszenia praktycznych kwalifikacji doradców biznesowych związanych z usługami doradczymi i informacyjnymi.
 29. Wsparcie udziału w regionalnych, krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy pomiędzy firmami, czy instytucjami otoczenia biznesu.
 30. Systemowe badania i analizy dotyczące działalności/ potencjału MŚP, w tym badanie popytu na usługi oraz badania zapotrzebowania MŚP na finansowe instrumenty wsparcia, etc.
 31. Udział przedsiębiorców w targach i wystawach międzynarodowych oraz misjach gospodarczych związanych z targami i wystawami za granicą.
 32. Wyszukiwanie i dobór partnerów na rynku docelowym.
 33. Realizacja Kampanii reklamowych promujących region w kraju i za granicą.
 34. Organizacja i udział w imprezach targowo-wystawienniczych oraz misjach gospodarczych w kraju i za granicą.
 35. Udział w imprezach targowo-wystawienniczych w charakterze wystawcy, branżowych misjach gospodarczych za granicą, wizytach studyjnych, międzynarodowych i krajowych wydarzeniach gospodarczych (Szczyt Ekonomiczny w Davos, World Investment Conference)
 36. Promocja Polski w świecie.
 37. Organizacja i promocja wydarzeń regionalnych i ponadlokalnych.
 38. Realizacja kampanii marketingowych promujących region w kraju i zagranicą.
 39. Badania, analizy wraz z rekomendacjami dotyczące potencjału inwestycyjnego regionu.
 40. Przedsięwzięcia promujące postawy proeksportowe przedsiębiorstw i zapewniające kompleksowe przygotowanie do rozpoczęcia (rozwijania) działalności na rynkach międzynarodowych.
 41. Tworzenie ułatwień w nawiązywaniu zagranicznych kontaktów gospodarczych firm (poprzez np. elektroniczne platformy wymiany informacji, czy w ramach współpracy międzyregionalnej podmiotów publicznych).
 42. Wsparcie i integrację działań w zakresie marketingu i promocji gospodarczej regionu (promocja marki regionu) poprzez:
 - a) organizację imprez i kampanii promocyjnych i marketingowych,
 - b) współfinansowanie uczestnictwa przedsiębiorców w targach i imprezach targowo-wystawienniczych.
 - c) przygotowanie materiałów promocyjnych,
 - d) budowa, rozwój i obsługa spójnego regionalnego systemu promocji regionu jako miejsca inwestycji poprzez systemy informacji gospodarczej o regionie, w tym:
 - budowa i rozbudowa baz danych i systemów informacyjnych dla przedsiębiorców,
 - budowa regionalnego systemu informacji o innowacjach,
 - budowa systemu ofert inwestycyjnych i promocji terenów przygotowanych pod działalność gospodarczą.
 43. Tworzenie regionalnego systemu oceny jakości usług oferowanych przez IOB, prowadzące do podnoszenia standardów świadczenia usług dla przedsiębiorców
 44. Projekty inwestycyjne umożliwiające prowadzenie działalności oraz służące poprawie funkcjonowania IOB, sieci instytucji świadczących wyspecjalizowane usługi na rzecz przedsiębiorców, a w szczególności wprowadzania innowacji do sektora MSP, polegające na:
 - a) budowie, przebudowie i wyposażeniu infrastruktury w celu poprawy lub umożliwienia świadczenia nowych usług,
 - b) poprawie dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej terenów inwestycyjnych przeznaczonych na strefy aktywności gospodarczej.
 - c) opracowaniu i wdrożeniu pakietów usług dostosowanych do potrzeb przedsiębiorców (rozwój dotychczas świadczonych usług doradczych oraz wprowadzenie nowych usług), w szczególności w obszarze transferu innowacji i nowych technologii do gospodarki.

06. Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie, stosowanie i użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)

1. Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania najlepszych dostępnych technik (BAT):

- a) zmiany technologii służące eliminowaniu szkodliwych oddziaływań i uciążliwości poprzez zapobieganie emisjom do środowiska,
 - b) zmiany technologii służące zmniejszeniu zapotrzebowania na energię, wodę oraz surowce, ze szczególnym uwzględnieniem wtórnego wykorzystania ciepła odpadowego oraz eliminacji wytwarzania odpadów,
 - c) zmiany technologii ukierunkowane na ograniczenie wielkości emisji niektórych substancji i energii do poziomu określonego w przepisach krajowych i wspólnotowych oraz w dokumentach referencyjnych BAT,
 - d) inwestycje w urządzenia ograniczające emisje do środowiska (tzw. urządzenia „końca rury”), których zastosowanie jest niezbędne dla spełnienia zaostrzających się standardów emisyjnych lub granicznych wielkości emisji.
2. Budowa, przebudowa lub rozbudowa instalacji i urządzeń sprzyjających oszczędności surowców i energii oraz ograniczaniu emisji szkodliwych substancji do środowiska.
 3. Wdrożenie technologii, których zastosowanie ogranicza negatywne oddziaływanie na środowisko.
 4. Wsparcie dla MŚP w zakresie racjonalizacji gospodarki odpadami z sektora gospodarczego, w tym niebezpiecznymi, a w szczególności:
 - a) zastępowanie surowców pierwotnych surowcami wtórnymi z odpadów,
 - b) ograniczenie ilości powstawania odpadów,
 - c) budowa, rozbudowa, przebudowa instalacji lub urządzeń w celu zmniejszenia ilości wytwarzanych odpadów,
 - d) instalacji do przekształcania odpadów w celu ułatwienia magazynowania, transportu oraz ich przygotowania do odzysku lub unieszkodliwiania
 - e) budowa, rozbudowa, przebudowa instalacji lub urządzeń do zbierania, w tym segregowania lub magazynowania odpadów, w szczególności odpadów niebezpiecznych,
 - f) budowa, przebudowa lub rozbudowa instalacji lub urządzeń prowadzących do zmniejszenia zużycia surowców naturalnych lub materiałów,
 - g) budowa, rozbudowa, przebudowa instalacji lub urządzeń do odzysku, w tym recyklingu lub unieszkodliwiania odpadów przemysłowych, poużytkowych lub niebezpiecznych.
 5. Wsparcie MŚP w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, w szczególności:
 - a) inwestycje mające na celu zmniejszenie zużycia wody oraz ilości zanieczyszczeń odprowadzanych wraz ze ściekami,
 - b) budowa, przebudowa lub rozbudowa instalacji lub urządzeń prowadzących do zmniejszenia zużycia wody,
 - c) budowa, przebudowa lub rozbudowa instalacji lub urządzeń w celu zmniejszenia ilości substancji niebezpiecznych odprowadzanych wraz ze ściekami do wód,
 - d) budowa lub przebudowa oczyszczalni lub podczyszczalni ścieków przemysłowych.
 6. Wsparcie MŚP w zakresie ochrony powietrza:
 - a) budowa, przebudowa, rozbudowa i wyposażenie systemów spalania paliw i systemów ciepłowniczych w rozwiązania przyjazne środowisku,
 - b) przebudowa i wyposażenie linii technologicznych w urządzenia lub instalacje służące ograniczeniu emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych.
 7. Wsparcie systemów zarządzania środowiskowego MŚP.
 8. Dostosowywanie technologii i produktów do wymagań dyrektyw unijnych, zwłaszcza norm zharmonizowanych i prawodawstwa w zakresie BHP, ochrony środowiska.
 9. Tworzenie i rozwój elektronicznych systemów informacji dla inwestorów, przedsiębiorstw.
 10. Inwestycje z zakresu zmian w procesie produkcyjnym lub sposobie świadczenia usług, a także unowocześnienia wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności gospodarczej.
 11. Wdrażanie wydajnych systemów zarządzania środowiskiem oraz wdrażanie i stosowanie technologii zapobiegania zanieczyszczaniu środowiska (z wyłączeniem przedsiębiorstw, dla których minęły okresy dostosowawcze w zakresie wdrożenia i zgodności z unijnymi dyrektywami).
 12. Dotacje inwestycyjne dla mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw obejmujące:
 - a) dokonywanie zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmianę w zakresie świadczenia usług w zakresie ochrony środowiska,
 - b) zakup nowych urządzeń niezbędnych do unowocześnienia i rozwoju działalności przedsiębiorstwa w zakresie ochrony środowiska.

07. Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa itp.)

1. Zakup środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych wraz z komponentem doradczym związany z wdrożeniem wyników prac B+RT (dofinansowanie wydatków od momentu stworzenia prototypu) niezbędną częścią doradczą (doradztwo wyłącznie w przypadku MSP) koniecznych do wdrożenia wyników prac B+RT do momentu stworzenia prototypu.
2. Zakup usług szkoleniowych dotyczących metod wdrożenia nowych produktów wzorniczych, opracowania dokumentacji projektu koncepcyjnego, dokumentacji konstrukcyjnej i techniczno-technologicznej oraz wzorniczego projektu autorskiego.
3. Zakup usług doradczych i szkoleniowych oraz zakup środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych związanych z prowadzeniem prac w zakresie B+RT w przedsiębiorstwach pozwalających na rozwój działalności B+RT przedsiębiorcy w CBR.
4. Inwestycje MSP polegające na wdrożeniu nowej technologii własnej lub nabytej sfinansowanej kredytem technologicznym.
5. Nowe rozwiązania organizacyjne służące poprawie produktywności i efektywności (marketingowe, logistyczne, z zakresu dystrybucji, systemów informacyjnych oraz zarządzania)
6. Bezpośrednie dotacje inwestycyjne w zakresie podnoszenia konkurencyjności mikro, małych i średnich przedsiębiorstw m.in. na:
 - a) inwestycje przede wszystkim oparte na szeroko rozumianych innowacjach i wiedzy,
 - b) dotacje na prowadzenie prac rozwojowych przez jednostki naukowe oraz przedsiębiorstwa zmierzające do opracowania i komercjalizacji innowacji produktowych, usługowych bądź organizacyjnych,
7. Dofinansowanie kosztów zakupu wyników prac badawczo-rozwojowych i stosowanych i/lub praw własności przemysłowej przez klaster przedsiębiorstw.
8. Nabycie wyników prac B+RT, praw do własności intelektualnej, w tym patentów, licencji, *know-how* lub innej nieopatentowanej wiedzy technicznej związanej z wdrażanym produktem lub usługą.
9. Wsparcie uzyskania praw wyłącznych (np. patentów) dla własnych rozwiązań technicznych.
10. Wsparcie wdrożenia innowacyjnych procesów wytwarzania wyrobów i usług, systemów organizacyjnych i rozwiązań rynkowych, w tym wdrożenie wyników prac B+RT.
11. Wsparcie wdrożenia i komercjalizacji innowacyjnych produktów i usług oraz platform produktowo-technologicznych.

08. Inne inwestycje w przedsiębiorstwa

1. Wsparcie działań studyjno-koncepcyjnych w ramach przygotowania terenów inwestycyjnych dla projektów inwestycyjnych „od podstaw” obejmujące:
 - a) opracowania dotyczące koncepcji zagospodarowania terenu, w tym ocenę stanu infrastruktury technicznej, analizę kosztową uzbrojenia,
 - b) opracowania dotyczące kompleksowych badań geotechnicznych, w tym określenia warstw geologicznych, nośności gruntu, poziomu lustra wód gruntowych,
 - c) opracowywanie studium wykonalności, w tym raportu o barierach inwestycyjnych,
 - d) opracowanie informacji o klimacie inwestycyjnym dla danej lokalizacji,
 - e) opracowanie harmonogramów procesu inwestycyjnego,
 - f) analizy formalno-prawne nieruchomości,
 - g) analizy kosztowe makroniwelacji,
 - h) raporty o oddziaływaniu na środowisko naturalne,
 - i) projekty doradczo-promocyjne, w tym działania rozpoznawcze w ocenie możliwości utworzenia terenu inwestycyjnego dla danej lokalizacji oraz opracowanie informacji o utworzonym terenie inwestycyjnym.
2. Wsparcie dla sieci centrów obsługi inwestorów i eksporterów (działania na rzecz rozwoju i podniesienia jakości usług świadczonych przez COIE dla przedsiębiorstw w zakresie podejmowania działalności eksportowej i inwestycyjnej).
3. Zastosowanie i wykorzystanie technologii gospodarki elektronicznej (e-biznes).
4. Dostosowywanie technologii i produktów do wymagań dyrektyw unijnych, zwłaszcza norm zharmonizowanych i prawodawstwa w zakresie BHP, ochrony środowiska.
5. Dostosowanie przedsiębiorstw do standardów i norm krajowych i europejskich.
6. Zastosowanie i wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych (ITC) w procesach zarządzania przedsiębiorstwem.

7. Unowocześnienie działalności przedsiębiorstw poprzez informatyzację (systemy zarządzania przedsiębiorstwem, usługi elektroniczne, handel drogą elektroniczną, tworzenie sieci oraz inne działania służące dostępowi do ICT dla MSP i ich wydajnemu użytkowaniu).
8. Wdrażanie/dofinansowanie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych podejmowanych przez przedsiębiorstwa lub grupę przedsiębiorstw.
9. Wsparcie inwestycji w MŚP - projekty inwestycyjne poprawiające konkurencyjność przedsiębiorstwa, związane z unowocześnieniem sposobu działania jak i oferty poprzez:
 - a) rozbudowę i nabycie przedsiębiorstwa,
 - b) rozszerzenia zakresu działania przedsiębiorstwa,
 - c) działania mające na celu dokonywanie zasadniczych zmian produkcji bądź procesu produkcyjnego, prowadzące do wprowadzenia na rynek nowych lub ulepszonych produktów/usług,
 - d) zmianę stosowanych rozwiązań produkcyjnych, technologicznych, organizacyjnych oraz BHP,
 - e) unowocześnienie wyposażenia niezbędnego do prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstwa,
 - f) zmianę wyrobu i usługi, w tym także zmianę w sposobie świadczenia usług,
 - g) modernizację środków produkcji.
10. Wsparcie inwestycji w MŚP - projekty inwestycyjne niezbędne dla właściwego funkcjonowania instytucji otoczenia biznesu w zakresie wsparcia przedsiębiorczości, w tym polegające zwłaszcza na:
 - a) zakupie wyposażenia oraz dostosowaniu pomieszczeń w celu poprawy warunków świadczenia usług dla przedsiębiorców,
 - b) przygotowaniu i wdrożeniu pakietu nowych usług dla przedsiębiorców.
11. Inwestycje w środki trwałe oraz w wartości niematerialne i prawne (inwestycje w transfer technologii poprzez nabycie praw patentowych, licencji, know-how lub nieopatentowanej wiedzy technicznej) związane z:
 - a) utworzeniem nowego przedsiębiorstwa,
 - b) rozbudową istniejącego przedsiębiorstwa,
 - c) dywersyfikacją produkcji przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów lub zasadniczą zmianą dotyczącą procesu produkcyjnego w istniejącym przedsiębiorstwie,
 - d) zasadniczą zmianą dotyczącą procesu produkcyjnego w istniejącym przedsiębiorstwie.

/Nową inwestycją nie jest inwestycja prowadząca jedynie do odtworzenia zdolności produkcyjnych oraz nabycie udziałów lub akcji przedsiębiorcy/.
12. Przygotowanie kompleksowych ofert inwestycyjnych.
13. Dofinansowanie kosztów budowy i rozbudowy klastrów o znaczeniu regionalnym.
14. Dofinansowanie budowy, przebudowy, remontu i modernizacji infrastruktury instytucji otoczenia biznesu o znaczeniu lokalnym i regionalnym w tym: zakupu wyposażenia podnoszącego jakość świadczonych usług lub umożliwiającego świadczenie nowych usług, dostosowania pomieszczeń w celu poprawy świadczenia istniejących lub nowych usług dla przedsiębiorców, zakupu środków trwałych oraz praw materialnych i niematerialnych umożliwiających wdrożenie nowych pakietów usług dla przedsiębiorców.
15. Realizacja zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmiana w zakresie sposobu świadczenia usług poprzez racjonalizację, dywersyfikację lub modernizację.
16. Nabycie oraz wytworzenie środków trwałych niezbędnych do prowadzenia, unowocześnienia i rozwoju działalności gospodarczej.
17. Inwestycje w aktywa niematerialne i prawne związane z transferem technologii poprzez nabycie praw patentowych, licencji, know-how lub nieopatentowanej wiedzy technicznej i technologicznej.
18. Projekty inwestycyjne w zakresie innych obszarów tematycznych (np. VI. Turystyka, VII. Kultura) realizowane przez przedsiębiorstwa, pod warunkiem, że ich zaklasyfikowanie do tej kategorii wynika z właściwego dokumentu programowego, przykłady:
 - Budowa (w tym rozbudowa, odbudowa, nadbudowa), przebudowa i remont bazy noclegowej, bazy gastronomicznej wraz z niezbędnym wyposażeniem.
 - Budowa (w tym rozbudowa, odbudowa, nadbudowa), przebudowa i remont infrastruktury aktywnych form turystyki.
 - Budowa (w tym rozbudowa, odbudowa, nadbudowa), przebudowa i remont infrastruktury oraz terenów rekreacyjnych na cele imprez kulturalno-sportowych.
 - Budowa (w tym rozbudowa, odbudowa, nadbudowa), przebudowa i remont bazy okołoturystycznej.
 - Tworzenie i rozwój parków tematycznych przyczyniających się do wzrostu ruchu turystycznego.
 - Przystosowanie obiektów zabytkowych do funkcji hotelarskich.
 - *Inwestycje w istniejące schroniska turystyczne.*

- *Podniesienie standardów istniejących obiektów noclegowych poprzez ich dostosowanie do wymagań bazy hotelarskiej określonych w obowiązujących w tym zakresie przepisach.*

09. Inne działania mające na celu pobudzenie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP

1. Wsparcie uzyskania praw własności intelektualnej i przemysłowej (z wyłączeniem kosztów zgłoszenia wynalazku, wzoru użytkowego oraz wzoru przemysłowego do Urzędu Patentowego RP).
2. Uzyskiwanie certyfikacji dla wytwarzanych produktów i świadczonych usług.
3. Wydatki związane z unieważnieniem lub wygaśnięciem patentu, prawa ochronnego na wzór użytkowy lub prawa z rejestracji.
4. Wsparcie upowszechniania wiedzy na temat korzyści wynikających z ochrony własności intelektualnej w przedsiębiorstwach.
5. Projekty dotyczące powstawania i rozwoju instytucji otoczenia biznesu (IOB), tworzenia lokalnych i regionalnych sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym wsparcie nowej lokalizacji, modernizacji, rozbudowy dotychczasowej siedziby IOB w celu zwiększenia zdolności IOB do świadczenia usług przedsiębiorcom.
6. Projekty służące powstaniu sieci instytucji otoczenia biznesu o zasięgu lokalnym lub regionalnym oraz poprawie jakości ich funkcjonowania, w tym m.in. polegające na:
 - a) opracowanie koncepcji nowych sieci instytucji otoczenia biznesu, zasad ich funkcjonowania, rodzajów świadczonych usług, określaniu grup docelowych,
 - b) działaniach informacyjnych służących poprawie funkcjonowania sieci instytucji otoczenia biznesu poprzez: organizowanie konferencji i seminariów informacyjnych, tworzenie i utrzymywanie stron internetowych, w tym głównie interaktywnych, zawierających aktualną ofertę dla przedsiębiorstw, przygotowywanie, wydawanie i dystrybucję materiałów promocyjnych, w tym publikacji, jak również wspólnych materiałów promocyjnych sieci instytucji otoczenia biznesu /do wysokości 10% całkowitej wartości projektu związanego z utworzeniem lub rozwojem sieci instytucji otoczenia biznesu/.
7. Projekty inwestycyjne dotyczące kompleksowego uzbrojenia terenu przeznaczonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego pod działalność gospodarczą, pod inwestycje, z wyłączeniem terenów przeznaczonych pod inwestycje mieszkaniowe:
 - a) uzbrojenie związane z dostarczeniem podstawowych mediów: kanalizacji sanitarnej i deszczowej, wodociągu, instalacji elektrycznych, telekomunikacyjnych, gazowych oraz dróg wewnętrznych, itp.
 - b) modernizacja obiektów, w tym poprzemysłowych i powojkowych, w celu stworzenia strefy aktywności gospodarczej,
 - c) przystosowanie obiektów do pełnienia funkcji inkubatorów przedsiębiorczości.
8. Przygotowanie terenów do działalności inwestycyjnej związanej z parkami i inkubatorami (m.in. realizacja dojazdów do terenów inwestycyjnych wraz z połączeniem ich z istniejącym układem komunikacyjnym oraz doprowadzenie mediów do tych terenów).
9. Przygotowanie obszarów produkcyjnych oraz strefy nowoczesnych usług – kompleksowe przygotowanie terenu pod inwestycje wraz z budową dróg wewnętrznych i połączeniem ich z istniejącym układem komunikacyjnym oraz doprowadzeniem mediów.
10. Poszerzenie istniejącej strefy inwestycyjnej poprzez zakup i kompleksowe uzbrojenie nowych terenów inwestycyjnych oraz uzbrojenie terenów obecnej strefy aktywności gospodarczej, w tym strefy aktywności gospodarczej o charakterze parku technologicznego, w infrastrukturę niezbędną aby nowo przyłączone tereny stanowiły funkcjonalną całość z dotychczasowym obszarem strefy (wydatki związane z doposażeniem dotychczasowego obszaru strefy, mające na celu powiązanie z nowym obszarem, nie mogą przekroczyć 20% kosztów kwalifikowalnych projektu).
11. Specjalistyczne projekty doradcze z zakresu:
 - a) projektowania, wdrażania i doskonalenia systemów zarządzania jakością, zarządzania środowiskowego lub zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy,
 - b) uzyskiwania i odnawiania certyfikatów zgodności dla wyrobów, usług, surowców, maszyn i urządzeń, aparatury kontrolno-pomiarowej lub kwalifikacji personelu,
 - c) wydawania deklaracji zgodności producenta.
12. Wykorzystania zaawansowanych technologii informatycznych w przedsiębiorstwie.
13. Przygotowania do uczestnictwa w programach badawczych i innowacyjnych.
14. Wprowadzania przez przedsiębiorcę produktów na nowe rynki zagraniczne.
15. Pozyskiwania zewnętrznego finansowania na rozwój działalności gospodarczej.
16. Budowa, rozbudowa, modernizacja terenów targowo-wystawienniczych.

17. Badania, analizy i ocena potencjału inwestycyjnego/exportowego regionu.
18. Rozwój systemów poprawiających przedsiębiorcom i inwestorom dostęp do informacji m.in. poprzez tworzenie elektronicznych portali dla biznesu oraz baz danych, np. banków informacji gospodarczej, baz eksporterów, baz danych o dostępnych terenach i obiektach inwestycyjnych.
19. Doradztwo dla administracji samorządowej oraz instytucji otoczenia biznesu odpowiedzialnej za przygotowanie kompleksowych ofert inwestycyjnych i pełną obsługę potencjalnych inwestorów.
20. Badania i analizy potencjału eksportowego przedsiębiorstw, prowadzące do lepszego ukierunkowania działań wspierających rozwój eksportu.
21. Tworzenie i rozwijanie regionalnych ośrodków ukierunkowanych na współpracę pomiędzy istniejącymi i tworzonymi instytucjami działającymi na rzecz odbiorców innowacji w regionie.
22. Projekty inwestycyjne w zakresie innych obszarów tematycznych, pod warunkiem, że ich zaklasyfikowanie do tej kategorii wynika z właściwego dokumentu programowego, np.: projekty inwestycyjne umożliwiające prowadzenie działalności oraz służące poprawie funkcjonowania IOB, sieci instytucji świadczących wyspecjalizowane usługi na rzecz przedsiębiorców, a w szczególności wprowadzania innowacji do sektora MSP, polegające na:
 - a) budowie, przebudowie i wyposażeniu infrastruktury w celu poprawy lub umożliwienia świadczenia nowych usług,
 - b) poprawie dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej terenów inwestycyjnych przeznaczonych na strefy aktywności gospodarczej.
 - c) opracowaniu i wdrożeniu pakietów usług dostosowanych do potrzeb przedsiębiorców (rozwój dotychczas świadczonych usług doradczych oraz wprowadzenie nowych usług), w szczególności w obszarze transferu innowacji i nowych technologii do gospodarki.

II. Społeczeństwo informacyjne

10. Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)

1. Budowa, rozbudowa lokalnych/regionalnych i modernizacja bezpiecznych sieci szerokopasmowych współdziałających ze szkieletowymi sieciami regionalnymi/lokalnymi lub krajowymi przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii (urządzenia sieciowe, np. teletransmisja, routery, firewalle, przełączniki, itp.; kanalizacja teletechniczna, maszty, budynki, pomieszczenia, światłowody), także w oparciu o technologie bezprzewodową, a także światłowodową.
2. Budowa szerokodostępnych dla obywateli regionalnych platform umożliwiających dostęp przez Internet do usług publicznych.
3. Tworzenie, budowa lub modernizacja publicznych punktów dostępu do usług elektronicznych oraz internetu (pasywnych, aktywnych - w formie telecentrów, pośrednich - PIAP-ów, Hot-Spotów) umieszczonych w obiektach publicznie dostępnych: bibliotekach publicznych, domach kultury, szkołach, szkołach wyższych, świetlicach gminnych itp. (z połączeniem szerokopasmowym) oraz oprogramowanie użytkowe, komputery i urządzenia sieciowe oraz inny sprzęt niezbędny do realizacji projektu, budynek/lokal wraz z wyposażeniem niezbędnym do realizacji projektu;
4. Budowa infrastruktury dostępu obywateli do szerokopasmowego Internetu tzw. „ostatnia mila”.
5. Budowa, przebudowa i wyposażenie inwestycyjne centrów zarządzania sieciami lokalnymi i regionalnymi (np. szerokopasmowy Internet, VOIP, wideokonferencje itp.).
6. Budowa nowych, przebudowa i rozbudowa istniejących miejskich, szerokopasmowych sieci dostępowych (*METRO Ethernet*) umożliwiających transmisję danych multimedialnych.
7. Budowa regionalnych i lokalnych sieci teleinformatycznych.
8. Opracowanie i organizacja szkoleń dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym, które będą korzystać z infrastruktury tworzonej w ramach sieci szerokopasmowej.
9. Wyposażenie w sprzęt komputerowy i utrzymanie dostępu do Internetu m.in. w: bibliotekach publicznych, publicznych instytucjach kultury, szkołach, publicznych placówkach opiekuńczo-wychowawczych i publicznych domach pomocy społecznej

11. Technologie informacyjne i komunikacyjne TIK (dostęp, bezpieczeństwo, interoperacyjność, zapobieganie zagrożeniom, badania, innowacje, treści cyfrowe itp.)

1. Rozwój zasobów informacyjnych nauki w postaci cyfrowej dotyczących tworzenia i prowadzenia baz danych z informacjami o wynikach i warunkach dostępu do wyników projektów badawczych oraz tworzenia i udostępniania baz danych publikacji naukowych.
2. Rozwój zaawansowanych aplikacji i usług teleinformatycznych dla środowiska naukowego.
3. Rozwój telefonii internetowej (VOIP) do zastosowania w instytucjach publicznych.
4. Tworzenie oraz rozwijanie publicznych rejestrów referencyjnych (w tym geograficznych systemów informacji przestrzennej (GIS)) dla poziomu regionalnego i lokalnego.
5. Tworzenie lub modernizacja zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania w szkołach wyższych, szkołach ponadgimnazjalnych, gimnazjach, podstawowych i innych oraz zarządzania oświatą, w tym zakup niezbędnego sprzętu i oprogramowania.
6. Zastosowanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w ochronie zdrowia i edukacji w celach sprawnego zarządzania.
7. Kompleksowe projekty informatyzacji szpitali, zakładów opieki zdrowotnej, polegające na zakupie i wdrożeniu systemów poprawiających zarządzanie służbą zdrowia i jakość usług medycznych, budowa sieci teleinformatycznych (także na potrzeby monitoringu wizyjnego) wraz z zakupem niezbędnego sprzętu teleinformatycznego i oprogramowania, a także specjalistycznego oprogramowania medycznego.
8. Budowa i wdrażanie systemów bezpieczeństwa i zapobiegania zagrożeniom (np. monitoring, sterowanie sygnalizacją, telemedycyna).
9. Telemedycyna, budowa, rozbudowa i zakup systemów informatycznych wspierających zarządzanie realizacją zadań publicznych w zakresie ochrony zdrowia, systemów do obiegu informacji medycznej, systemów przechowywania i przetwarzania danych medycznych (e-medycyna).
10. Projekty pozyskania lub/i przełożenia treści, zasobów informacyjnych oraz danych: tekstowych, graficznych (np. map) i/lub audiowizualnych dostępnych w formie analogowej na formę cyfrową, w tym digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym obiektów muzealnych (również digitalizacja 3D), zasobów bibliotecznych i archiwalnych (tworzenie baz danych zasobów cyfrowych), w tym także budowa, zakup lub rozbudowa systemów digitalizacji oraz budowa platform dystrybucji treści cyfrowych.
11. Digitalizacja (cyfrowa archiwizacja) zasobów instytucji kultury, zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia.
12. Projekty dotyczące regionalnych i lokalnych zasobów cyfrowych promujących kulturę i turystykę regionu,:
 - a) Stworzenie, udostępnienie systemu, wdrożenie systemu, zakup oprogramowania dotyczącego digitalizacji zasobów bibliotecznych, archiwalnych, filmowych i muzealnych;
 - b) Tworzenie wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, fototek, filmotek, cyfrowych bibliotek (w tym zbiorów zabytkowych);
13. Budowa Systemów Informacji Przestrzennej dla gromadzenia, integracji i udostępniania poprzez Internet aktualnych danych przestrzennych wraz z usługami wspomagającymi zarządzanie na szczeblu jednostek samorządowych (integracja i wspólna prezentacja warstw informacyjnych, ortofotomapy, cyfrowych map różnej skali, planów miast).
14. Zastosowanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w e-bezpieczeństwie poprzez zastosowanie aplikacji do przesyłu informacji o zagrożeniach, np.: monitoring wizyjny, struktury antykryzysowe, powiadamianie służb.
15. Budowa lub rozbudowa regionalnych systemów transmisji i przetwarzania danych elektronicznych, ze szczególnym uwzględnieniem hurtowni danych i nowoczesnych narzędzi analitycznych.
16. Budowa lub rozbudowa systemów autentyfikacji i identyfikacji użytkowników, klientów usług publicznych, w tym rozbudowa Infrastruktury Klucza Publicznego (PKI *Public Key Infrastructur* -szeroko pojęty kryptosystem, składający się z urzędów certyfikacyjnych, urzędów rejestracyjnych, subskrybentów certyfikatów/użytkowników, wraz z oprogramowaniem i sprzętem).
17. Budowa, rozbudowa lub modernizacja systemów zarządzania z wykorzystaniem technologii teleinformatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą, a w szczególności wdrażanie elektronicznych systemów obiegu dokumentów, wraz z obiegiem spraw i pracy (workflow) oraz systemów elektronicznej archiwizacji dokumentów, systemów baz danych, integracja systemów, budowa i rozbudowa systemów transmisji danych pomiędzy jednostkami administracji publicznej.
18. Projekty infrastrukturalne związane z przygotowaniem instytucji publicznych (np. lokalnej i regionalnej administracji samorządowej, ochrony zdrowia, edukacji, oświaty, rynku pracy, gospodarki komunalnej), do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności, (oprogramowanie obiegu dokumentów i archiwizacji, komputery i urządzenia sieciowe, serwery, urządzenia peryferyjne, dostosowanie pomieszczeń dla realizacji projektów).
19. Budowa, rozbudowa, adaptacja i modernizacja infrastruktury teleinformatycznej placówek kształcenia ustawicznego oraz kształcenia zawodowego, umożliwiającej rozwój istniejących i tworzenie nowych placówek służących kształceniu ustawicznemu i zawodowemu oraz sieci informatycznych centrów edukacyjnych.

20. Wyposażenia placówek kształcenia ustawicznego w sprzęt i systemy informatyczne wspomagające zarządzanie nimi.
21. Budowa i wdrażanie platform elektronicznych oraz zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania w administracji publicznej na poziomie regionalnym, ponadlokalnym i lokalnym (oprogramowanie, platformy elektroniczne, komputery i urządzenia sieciowe, urządzenia do podpisu elektronicznego).
22. Rozbudowa centralnej platformy usług elektronicznych.
23. Budowa i/lub rozbudowa lokalnych bądź regionalnych sieci teleinformatycznych przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii, np.: transmisja satelitarna, radiowa.
24. Tworzenie i upowszechnianie baz danych dotyczących twórców, wybitnych dzieł kultury, wydarzeń kulturalnych
25. Cyfryzację zasobów bibliotecznych, szkół i uczelni artystycznych (jako jeden z elementów projektu)
26. Doposażenia w sprzęt informatyczny, niezbędny do prawidłowego funkcjonowania instytucji kultury, w tym także oprogramowania komputerowego ułatwiającego ich wewnętrzne zarządzanie

12. Technologie informacyjne i komunikacyjne (sieci TEN-ICT)

- jak w kat. 11

13. Usługi i aplikacje dla obywateli (*e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja itp.*)

1. Zakup/wdrożenie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz inwestycje w usługi lub aplikacje dla obywateli (e-zdrowie, e-kształcenie, itp.), w tym usprawnienie informatyczne działalności służb publicznych w zakresie użyteczności publicznej.
2. Budowa lub rozbudowa systemów udostępniających e-usługi publiczne w zakresie administracji publicznej, ochrony zdrowia, turystyki, edukacji, oświaty, gospodarki komunalnej.
3. Rozwój i promocja e-usług publicznych bazujących na nowoczesnej i sprawnej e-administracji, budowa lub rozbudowa systemów udostępniających e-usługi publiczne w zakresie administracji publicznej, turystyki, gospodarki komunalnej w tym portali oraz tematycznych modułów i serwisów informacyjnych, sprawnej organizacji wewnętrznej (*back-office*), sprawnej obsługi obywateli (*front-office*) oraz zapewnienia interoperacyjności systemów, projekty wymiany informacji oraz e-obiegu dokumentów w zakresie e-administracji systemów elektronicznej archiwizacji dokumentów, systemów bazodanowych, integracja systemów, budowa i rozbudowa systemów transmisji danych pomiędzy jednostkami administracji publicznej, geograficzne systemy informacji przestrzennej.
4. Tworzenie i wdrażanie systemów informatycznych zwiększających zakres oraz dostępność usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną.
5. Projekty infrastrukturalne związane z przygotowaniem instytucji publicznych (np. lokalnej i regionalnej administracji samorządowej, ochrony zdrowia, edukacji, oświaty, rynku pracy, gospodarki komunalnej), do elektronicznego obiegu dokumentów, elektronicznej archiwizacji dokumentów oraz rozwoju elektronicznych usług dla ludności, (oprogramowanie obiegu dokumentów i archiwizacji, komputery i urządzenia sieciowe, serwery, urządzenia peryferyjne, dostosowanie pomieszczeń dla realizacji projektów).
6. Budowa i wdrażanie platform elektronicznych oraz zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania w administracji publicznej na poziomie regionalnym, ponadlokalnym i lokalnym (oprogramowanie, platformy elektroniczne, komputery i urządzenia sieciowe, urządzenia do podpisu elektronicznego).
7. Budowa, rozbudowa lub modernizacja systemów zarządzania z wykorzystaniem technologii teleinformatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą, a w szczególności wdrażanie elektronicznych systemów obiegu dokumentów, wraz z obiegiem spraw i pracy (*workflow*) oraz systemów elektronicznej archiwizacji dokumentów, systemów baz danych, integracja systemów, budowa i rozbudowa systemów transmisji danych pomiędzy jednostkami administracji publicznej.
8. Budowa dziedzinowych platform e-usług na potrzeby obsługi przedsiębiorców oraz obywateli w obszarach kluczowych dla działalności gospodarczej, jak np. rozliczenia podatkowe, cła, opłaty administracyjne, obrót towarowy i jego rozliczanie, rejestracja działalności gospodarczej, obsługa zamówień publicznych, dostęp do baz informacji gospodarczej (m.in. bazy patentów) oraz usług administracji dla obywateli.
9. Integracja platform dziedzinowych na centralnej platformie umożliwiającej świadczenie e-usług.
10. Przystosowanie infrastruktury teleinformatycznej, umożliwiającej wymianę danych pomiędzy dziedzinowymi platformami e-usług, rejestrami elektronicznymi i urzędami. Infrastruktura obejmuje administrację wszystkich szczebli.

11. Budowa systemów komunikacji lub kontroli (podpis elektroniczny, elektroniczna pieczęć oraz inne sposoby uwierzytelniania form elektronicznych - wdrażanie elektronicznego obiegu spraw i dokumentów, wdrażanie elektronicznego podpisu i systemu elektronicznych tożsamości – eID).
12. Budowa wielokanałowych platform transakcyjnych umożliwiających wnoszenie opłat administracyjnych, a także świadczenie usług pomocniczych wspierających wymianę towarów i usług (m.in. serwisy dotyczące finansów, kursów walut, notowań giełdowych).
13. Zakup i wdrożenie systemów back-office-owych umożliwiających sprawny i bezpieczny dostęp do zasobów danych i informacji publicznej.
14. Informatyzacja rejestrów państwowych oraz zapewnienie dostępu do elektronicznych rejestrów.
15. Informatyzacja wydziałów ksiąg wieczystych
16. Budowa systemu usług elektronicznych Ministerstwa Sprawiedliwości, w tym uruchomienie usług dla przedsiębiorców i osób fizycznych, poprzez dostęp elektroniczny do wydziałów Krajowego Rejestru Sądowego, Krajowego Rejestru Karnego, Biura Monitora Sądowego i Gospodarczego
17. Budowa systemów teleinformatycznych wraz z niezbędną infrastrukturą dla potrzeb modelowania i optymalizacji procesów w administracji publicznej, w tym budowa lub rozbudowa systemów informatycznych administracji publicznej wspomagających zarządzanie w sektorze publicznym.
18. Przedsięwzięcia z zakresu nawiązywania i pogłębiania współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in., seminaria, konferencje) w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk i doświadczeń, które przyczynią się do realizacji nowych inwestycji w obszarze elektronicznych usług publicznych.
19. Tworzenie lub zakup systemów informatycznych wspierających proces dydaktyczny wraz z ich wdrożeniem, dostosowanie stanu technicznego istniejącej infrastruktury do wymogów nowego zakupionego wyposażenia.
20. Zastosowanie w edukacji nowoczesnych technologii informacyjnych, wspierających wszelkie formy zdalnego kształcenia i doskonalenia zawodowego (*e-Edukacja*) takie jak: specjalistyczne systemy dla niepełnosprawnych, doskonalenie zawodowe dorosłych, systemy wspierające edukację trzeciego wieku oraz wspieranie edukacji szkolnej i studiów wyższych
21. Rozwój i promocja serwisów w zakresie e-edukacji i e-oświaty umożliwiających powszechny i tani dostęp mieszkańców do informacji i serwisów dotyczących edukacji szkolnej i akademickiej a także edukacji pozaszkolnej i pozaakademickiej (*long-life-learning*)
22. Inwestycje związane z informatyzacją placówek edukacyjnych (tylko w ramach jednej jednostki edukacyjnej) dotyczące:
 - a) budowy, rozbudowy, modernizacji pracowni komputerowych, serwerowni wraz z niezbędnym wyposażeniem i przyłączami,
 - b) zakupu sprzętu informatycznego, multimedialnego i oprogramowania wykorzystywanego w zajęciach dydaktycznych,
 - c) zakupu sprzętu informatycznego, multimedialnego i oprogramowania niezbędnego do prowadzenia działalności edukacyjnej na odległość (*e-learning*),
 - d) wprowadzania e-usług w systemie zarządzania edukacją (np. rekrutacja on-line).
23. Prowadzeniu e-usług w systemie zarządzania w placówkach szkolnictwa wyższego oraz powiązanych z dydaktyką (np. biblioteki) projekty dotyczące m.in. rekrutacji on-line, elektronicznej karty studenta, elektronicznej bazy zasobów bibliotecznych;
24. Wyposażenie bazy dydaktycznej szkół wyższych oraz bazy badawczo-rozwojowej, służącej równocześnie celom dydaktycznym, w tym praktycznej nauce zawodu, w nowoczesny sprzęt techniczno-dydaktyczny
25. Rozwój i promocja serwisów w zakresie e-zdrowia umożliwiających powszechny i tani dostęp do informacji i serwisów dotyczących zdrowia - wykorzystanie infrastruktury informatycznej do monitoringu stanu zdrowia obywateli, powiadamiania o zagrożeniach dla życia i zdrowia oraz rozwoju konsultacji on-line.
26. Dostarczenie szpitalom i in. placówkom medycznym połączeń szerokopasmowych dla realizacji usług telemedycznych oraz wyposażenie placówek medycznych w niezbędną aparaturę i oprogramowanie umożliwiające realizację zdalnych konsultacji telemedycznych
27. Zastosowanie w ochronie zdrowia technologii informacyjnych i komunikacyjnych poprzez rozwój aplikacji telemedycznych (*e-Zdrowie*), w tym m.in. sprawozdawczości medycznej, sprawozdawczości w zakresie rozliczeń finansowych, elektronicznych kart zdrowia, *e-Recept*, a także usług informacyjnych, np. telekonsultacje, rejestracja przez Internet itp.
28. Tworzenie i rozwój serwisów i portali społecznościowych, ze szczególnym uwzględnieniem osób i środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.
29. Zakup i wdrożenie systemów bezpiecznego świadczenia usług elektronicznych oraz wdrożenie podpisu elektronicznego.
30. Wdrożenie platform elektronicznych dla zintegrowanego systemu wspomagania zarządzania oraz zintegrowanych, interaktywnych usług administracji elektronicznej (*e-Administracja*) dla przedsiębiorców

i obywateli, a także wsparcie przebudowy zaplecza administracji (*back-office*) umożliwiające sprawny i bezpieczny dostęp do zasobów danych i informacji publicznej (tj. systemy elektronicznego obiegu dokumentów).

31. Zastosowanie w edukacji nowoczesnych technologii informacyjnych, wspierających wszelkie formy zdalnego kształcenia i doskonalenia zawodowego (*e-Edukacja*) takie jak: specjalizowane systemy dla niepełnosprawnych, doskonalenie zawodowe dorosłych, systemy wspierające edukację trzeciego wieku oraz wspieranie edukacji szkolnej i studiów wyższych.
32. Tworzenie i rozwój systemów e-informacji dotyczącej kultury
33. Rozwój regionalnych zasobów cyfrowych promujących turystykę i kulturę regionu, tj. cyfrowe zasoby biblioteczne i archiwalne, zasoby wirtualnych muzeów, systemy informacji turystycznej i kulturalnej, oraz usług elektronicznych w zakresie kultury i turystyki (*e-Kultura, e-Turystyka*).

14. Usługi i aplikacje dla MŚP (*e-handel, e-kształcenie i e-szkolenie, tworzenie sieci itp.*)

1. Zakupy inwestycyjne umożliwiające świadczenie usług on-line przez MŚP przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi ICT (np. e-handel, edukacja i szkolenia, tworzenie sieci).
2. Stworzenie podstaw systemowych, organizacyjnych i instytucjonalnych do wspierania rozwoju rynków elektronicznych (platforma e-biznes), tworzenie wirtualnego inkubatora przedsiębiorczości, którego celem będzie obsługa i wsparcie nowo powstających wirtualnych przedsiębiorstw.
3. Tworzenie i rozwijanie powiązań kooperacyjnych przy wykorzystaniu narzędzi ICT, np. poprzez wsparcie wspólnych inwestycji i działań marketingowych firm, a także usługi doradcze i szkoleniowe powiązane z ww. typami projektów.
4. Elektroniczne usługi i treści dla biznesu i obywateli – elektroniczne platformy usług, rozwój zasobów cyfrowych, w tym:
 - a) wdrożenie i rozwój platformy systemu e-learning’owego,
 - b) rozwój regionalnych zasobów cyfrowych promujących zdrowie (w tym m.in. sieć szpitali, uzdrowisk, świadczonych usług),
 - c) rozwój zasobów cyfrowych m. in. promujących turystykę, kulturę regionu, tj. cyfrowe zasoby biblioteczne i archiwalne, zasoby wirtualnych muzeów, systemy informacji turystycznej i kulturalnej oraz usług elektronicznych w zakresie kultury i turystyki (*e-kultura, e-turystyka*), a także cyfrowa mapa hydrograficzna, transportowa, zarządzania kryzysowego, obszarów inwestycyjnych.
 - d) budowa i rozwój systemu informatycznego obsługi przedsiębiorców, inwestorów i instytucji regionalnych, branżowych, potencjalnych partnerów i kooperantów.

15. Inne działania mające na celu poprawę dostępu MŚP do TIK i ich efektywne użytkowanie

1. Wdrażanie ICT w przedsiębiorstwach oraz zapewnienie szerokiego dostępu i wykorzystania technik ICT dla MŚP:
 - a) zastosowania i wykorzystania technologii gospodarki elektronicznej,
 - b) zastosowania i wykorzystania technologii informatycznych w przedsiębiorstwach, w tym w procesach zarządzania przedsiębiorstwem.
 - c) budowy lub przebudowy infrastruktury telekomunikacyjnej,
 - d) zastosowanie i wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych w procesach zarządzania przedsiębiorstwem.
2. Granty dla MŚP wspierające projekty w zakresie tworzenia nowych usług elektronicznych jako element rozszerzenia dotychczasowej działalności biznesowej.
3. Granty dla MŚP wspierające inwestycje w rozwój wewnętrznych platform, narzędzi i systemów informatycznych podwyższających efektywność produkcji, oferty usługowej, zarządzania, marketingu oraz promocji firmy.
4. Granty dla MŚP wspierające inwestycje polegające na dofinansowaniu budowy dedykowanej infrastruktury teleinformatycznej stworzonej pomiędzy najbliższym lub najbardziej efektywnym punktem dystrybucji Internetu a grupami docelowymi.
5. Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu – *eInclusion*:
6. Projekty polegające na zapewnieniu dostępu do Internetu dla osób zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności, składające się z następujących komponentów:

- a) dofinansowanie całkowicie lub częściowo pokrywające koszty dostępu do Internetu w gospodarstwach domowych na obszarze objętym projektem (max. przez okres 3 lat),
 - b) pokrycie kosztów dostarczenia, instalacji oraz serwisowania sprzętu komputerowego i/lub niezbędnego oprogramowania w gospodarstwach domowych wskazanych przez projektodawcę,
 - c) zakup usługi przeprowadzenia szkoleń dla użytkowników końcowych projektu z zakresu obsługi komputera, korzystania z Internetu oraz nabycia innych umiejętności niezbędnych dla świadczenia pracy na odległość lub skutecznej edukacji przez Internet (z wykluczeniem szkoleń zawodowych),
 - d) dofinansowanie kosztów operacyjnych, kosztów zatrudnienia i szkolenia pracowników JST i/lub organizacji pozarządowej uczestniczącej w konsorcjum z JST, którzy będą odpowiedzialni za realizację działania oraz kosztów działań koordynacyjnych zmniejszających problem wykluczenia cyfrowego, np. wyposażenie w sprzęt komputerowy i utrzymanie dostępu do Internetu w jednostkach podległych beneficjentowi (w tym: biblioteki publiczne, publiczne instytucje kultury, szkoły, publiczne placówki opiekuńczo-wychowawcze położone na obszarze działania beneficjenta i publiczne domy pomocy społecznej),
 - e) dofinansowanie promocji projektu na obszarze objętym projektem.
7. Projekt systemowy polegający na:
- a) prowadzeniu działań koordynacyjnych na poziomie strategicznym w celu ograniczenia barier w dostępie do Internetu,
 - b) przeciwdziałaniu zjawisku wykluczenia cyfrowego,
 - c) wspieraniu potencjalnych beneficjentów w zakresie prowadzonych inwestycji,
 - d) zwiększeniu dostępu do wiedzy i innowacyjnych rozwiązań technologicznych (wsparcie doradcze),
 - e) prowadzeniu działań informacyjnych oraz szkoleniowych (organizowanie seminariów, konferencji, akcji szkoleniowych i edukacyjnych), a także działań związanych z wypracowaniem rekomendowanego modelu zarządzania i utrzymania wdrażanych sieci szerokopasmowych.

III. Transport

16. Kolej

1. Roboty budowlane, rozbudowa i modernizacja linii kolejowych (łącznie z infrastrukturą techniczną) obejmujące:
 - a) nawierzchnię kolejową (tory, rozjazdy, podsypka) wraz z układami stacyjnymi,
 - b) podtorze kolejowe (rowy odwadniające, lawy, skarpy, uporządkowanie pasa przytorowego),
 - c) kolejowe obiekty inżynieryjne (np. mosty, wiadukty, itp.), budynki i budowle inżynieryjne, urządzenia przeznaczone do prowadzenia ruchu kolejowego w ciągu modernizowanego odcinka linii kolejowej oraz punkty przeładunkowe wraz z niezbędną infrastrukturą,
 - d) przejazdy kolejowe z ewentualną budową skrzyżowań bezkolizyjnych lub zmianą bądź likwidacją kategorii przejazdu kolejowego,
 - e) urządzenia sterowania ruchem kolejowym, a w szczególności: budowę, przebudowę blokad liniowych, zabudowę nowoczesnych urządzeń komputerowych na stacjach i posterunkach wraz ze zdalnym sterowaniem ruchu kolejowego oraz dostosowaniem urządzeń zabezpieczenia ruchu kolejowego na przejazdach do zwiększonej prędkości z likwidacją bądź zmianą kategorii przejazdów kolejowych, sygnalizacją na przejazdach kolejowych,
 - f) urządzenia telekomunikacji kolejowej, urządzenia elektroenergetyczne (zasilanie, trasy kablowe, sieć trakcyjna z podstacjami, kabinami sekcyjnymi, światłowód do łączności prowadzenia ruchu pociągów),
 - g) urządzenia towarzyszące i służące likwidacji barier dla przemieszczania się zwierząt (np. przejść dla zwierząt nad i pod liniami kolejowymi) w przypadku lokalizacji projektu na obszarach chronionych lub w systemie korytarzy ekologicznych.
2. Modernizacja kolejowych obiektów dworcowych, obiektów obsługi podróżnych i innej infrastruktury służącej poprawie jakości obsługi podróżnych, np. budynku dworcowego wraz z zagospodarowaniem otoczenia, peronów, wiat z oświetleniem, przystosowanie infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych, urządzenia informacji pasażerskich, urządzenia monitorowania bezpieczeństwa pasażerów.
3. Wykorzystanie potencjału komunikacji kolejowej w celu usprawnienia obsługi ruchu pasażerskiego w miastach.
4. Interoperacyjność linii kolejowych.
5. Prace przygotowawcze do budowy linii dużych prędkości.

17. Kolej (sieci TEN-T)

- jak w kat. 16

18. Tabor kolejowy

1. Zakup nowego taboru kolejowego służącego pasażerskim przewozom międzynarodowym, międzyregionalnym i regionalnym, taboru regularnego transportu zbiorowego, w tym:
 - a) wagonów pasażerskich,
 - b) lokomotyw pasażerskich jedno i wielosystemowych,
 - c) składów całopociągowych,
 - d) szynobusów,
 - e) elektrycznych zespołów trakcyjnych.
2. Modernizacja taboru kolejowego wykorzystywanego w przewozach pasażerskich oraz taboru regularnego transportu zbiorowego.

19. Tabor kolejowy (sieci TEN-T)

- jak w kat. 18

20. Autostrady i drogi ekspresowe

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja, remont autostrad i dróg ekspresowych oraz dróg, obwodnic, infrastruktury technicznej i techniczno-informacyjnej w ciągu autostrad i dróg ekspresowych.
2. Zakup urządzeń i usług służących poprawie bezpieczeństwa, płynności ruchu i przejezdności.

21. Autostrady (sieci TEN-T)

- jak w kat. 20

22. Drogi krajowe

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja dróg krajowych (w tym dróg krajowych do nośności 115 kN/oś), obwodnic miast i miejscowości oraz mostów, tuneli, wiaduktów, estakad, węzłów i skrzyżowań w ciągach tych dróg wraz z budową, rozbudową oraz wyposażeniem w:
 - a) infrastrukturę towarzyszącą obiektom (m.in. zjazdy, zatoki autobusowe i inne urządzenia drogowe, urządzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego, w tym: sygnalizacja świetlna, bariery ochronne lub ogrodzenia, osłony przeciwołśnieniowe, chodniki, przejścia dla pieszych, ciągi i ścieżki rowerowe, oświetlenie),
 - b) infrastrukturę ochrony środowiska (np.: ekrany akustyczne, urządzenia gospodarki wodno-ściekowej, przejścia dla zwierząt, zieleń izolacyjna) wynikającym bezpośrednio z potrzeb przeciwdziałania wzrostowi zagrożenia dla środowiska przyrodniczego, spowodowanego budową, przebudową, modernizacją, remontem lub rozbudową infrastruktury drogowej,
 - c) niezbędny sprzęt i urządzenia służące realizacji projektów.
2. Budowa i przebudowa dróg prowadzących do portów.
3. Przebudowa miejsc szczególnie niebezpiecznych na drogach krajowych, w tym uspokojenie ruchu na obszarach zurbanizowanych (zatoki przystankowe, chodniki, oświetlenie).
4. Budowa infrastruktury techniczno-informacyjnej.
5. Prowadzenie kampanii medialnych oraz innych działań informacyjnych i promocyjnych.

23. Drogi regionalne, lokalne

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja i remont dróg lub nawierzchni dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, obwodnic miast i miejscowości (w tym ich połączeń z sieciami dróg), węzłów, skrzyżowań (w tym z ruchem okrężnym) wraz z infrastrukturą towarzyszącą w ciągach tych dróg w zakresie:
 - a) poprawy jakości połączeń z drogami wojewódzkimi, powiatowymi i gminnymi, z siecią TEN-T oraz innymi drogami krajowymi (budowa i remont dróg),
 - b) poprawy połączeń tranzytowych przez miasta, w których występuje duże natężenie ruchu,
 - c) poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (np. elementy uspokojenia ruchu, zjazdy, zatoki przystankowe, chodniki, sygnalizacja świetlna, bariery ochronne, oświetlenie, kładki dla pieszych, przejścia podziemne, jak również wszelkie inne elementy infrastrukturalne pozwalające zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów czy zwierząt),
 - d) inteligentnych systemów transportowych (np. elementy z zakresu systemów sterowania sygnalizacją i ruchem, w tym znaki drogowe o zmiennej treści oraz systemy monitorowania ruchu wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji w ruchu drogowym),
 - e) ochrony środowiska (np. ekrany akustyczne, urządzenia gospodarki wodno-ściekowej i odwadniającej, w tym kanalizacja deszczowa, zbiorniki retencyjne, przepusty, sączki, zbiorniki odparowujące, separatory dla wód odpadowych, budowa kanalizacji technicznej, parkingi dla samochodów przewożących substancje niebezpieczne, przejścia dla zwierząt),
 - f) poprawy dostępności do miejsc atrakcyjnych turystycznie (budowa i remont dróg wraz z niezbędną infrastrukturą dodatkową, np. parkingami oraz obiektami inżynierskimi, elementami informacyjnymi),
 - g) wyposażenia w infrastrukturę przyczyniającego się do realizacji polityki horyzontalnej w zakresie infrastruktury społeczeństwa informacyjnego (np. kanalizacja teletechniczna dla sieci szerokopasmowych),
 - h) infrastruktury towarzyszącej w pasie drogowym nie związanej z drogą (m.in.: wodociąg, kanalizacja sanitarna i deszczowa, sieć napowietrzna, kanalizacja teletechniczna).
2. Budowa, przebudowa, remont drogowych obiektów inżynierskich w ciągach dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych (mostów, wiaduktów, estakad, tuneli drogowych, kładek dla pieszych, przejść podziemnych, itp.), parkingów „Park and Ride”, miejsc wypoczynku dla kierowców itp.
3. Zakup wyposażenia/sprzętu na potrzeby instytucji działających w sferze bezpieczeństwa ruchu drogowego, służącego poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego.
4. Nowoczesne techniki zarządzania ruchem drogowym.

24. Ścieżki rowerowe

1. Budowa, wyznaczenie, oznakowanie ścieżek rowerowych o utwardzonej nawierzchni (głównie na terenie miast), wydzielonych dróg dla rowerów (w tym: wydzielenie drogi rowerowej, wyznaczenie przejazdów rowerowych przez skrzyżowanie, oznakowanie pasów dla rowerów i śluz rowerowych, sygnalizacja i oznakowanie drogowe jako element projektu).
2. Wytycanie i oznakowanie tras rowerowych na terenie pozamiejskim,
3. Budowa, rozbudowa i modernizacja ścieżek rowerowych przy drogach wojewódzkich oraz drogach powiatowych, mających duże znaczenie dla układu komunikacyjnego województwa.
4. Budowa i montaż lub wydzielenie podstawowej infrastruktury towarzyszącej tj. miejsc parkingowych dla rowerów, stojaków na rowery, wiat postojowych, wiat widokowych, kładek i tuneli pieszo-rowerowych, przebudowa schodów na pochylnie z wykorzystaniem dla rowerzystów, oświetlenie tras rowerowych, itp. oraz innych urządzeń niezbędnych do zapewnienia bezpiecznego przejazdu po trasach/ścieżkach – realizowane jako element projektu.
5. Zagospodarowanie brzegów jezior obejmujące budowę ciągów pieszych i rowerowych wraz z ich oświetleniem, ławkami, itp.

25. Transport miejski

1. Adaptacja, budowa, przebudowa, rozbudowa sieci szynowych (w tym szybkiego tramwaju), trolejbusowych i autobusowych w ramach kompleksowych projektów z zakresu miejskiego transportu publicznego łączącego miasto wojewódzkie z terenami podmiejskimi polegająca na:

- a) budowie, przebudowie, rozbudowie układu torowego (wymiana torowisk) na trasach, pętlach, bocznicach i zajezdniach oraz zakupie taboru szynowego,
 - b) adaptacji sieci kolejowej do potrzeb miejskiego transportu publicznego,
 - c) przebudowie, rozbudowie infrastruktury drogowej, w ciągu której znajduje się torowisko,
 - d) budowie, adaptacji, przebudowie, rozbudowie, modernizacji lub remoncie zajezdni autobusowych, tramwajowych i trolejbusowych wraz z obiektami zawierającymi wszystkie niezbędne dla zajezdni funkcje oraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu, służących prowadzeniu działalności podstawowej (bez prowadzenia działalności usługowo – gospodarczej otwartej na inne podmioty),
 - e) budowie, przebudowie, rozbudowie przystanków, stacji i węzłów przesiadkowych pomiędzy różnymi rodzajami systemów transportu – zintegrowanych z różnymi rodzajami systemów transportu, w tym systemy parkingów dla samochodów „Parkuj i Jedź” („*Park & Ride*”) oraz dla rowerów („*Bike & Park*”) przy krańcowych przystankach i węzłach przesiadkowych komunikacji zbiorowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą służącą obsłudze pasażerów;
 - f) budowie zintegrowanego systemu monitorowania i zarządzania ruchem (w tym: monitoring bezpieczeństwa, zakup i montaż systemów sterowania i nadzoru ruchu),
 - g) zakupie taboru publicznego transportu miejskiego.
2. Zakup oraz montaż urządzeń z zakresu telematyki, wyłącznie w przypadku realizacji zadań wymienionych powyżej.
 3. Budowa nowych, przedłużenie lub odnowienie istniejących linii komunikacyjnych transportu publicznego wraz z niezbędną infrastrukturą.
 4. Budowa, przebudowa, rozbudowa sieci energetycznej i podstacji trakcyjnych tramwajowych.
 5. Wyposażenie dróg, ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego (np. zatoczki, podjazdy, zjazdy, pętle) oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki), w tym z uwzględnieniem udogodnień dla osób niepełnosprawnych (pochylnie i windy przy przejściach wielopoziomowych.)
 6. Wyposażenie dróg, ulic, torowisk w obiekty inżynieryjne i niezbędne urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego.
 7. Budowa lub przebudowa infrastruktury służącej zwiększeniu bezpieczeństwa ruchu i dostępności do sieci transportu publicznego oraz infrastruktury towarzyszącej w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i ochrony środowiska (w tym: sygnalizacja świetlna i akustyczna budowa kanalizacji teletechnicznej, ekrany akustyczne), pochylnie i windy dla osób niepełnosprawnych przy przejściach wielopoziomowych.
 8. Tworzenie systemów wpływających na poprawę jakości i bezpieczeństwa systemu komunikacyjnego miast: m.in.: centralnego sterowania sygnalizacją, systemów monitorowania ruchu i bezpieczeństwa na kluczowych trasach, newralgicznych punktach miasta wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej, systemy dystrybucji i identyfikacji biletów, wspólnych systemów opłat za przewozy, systemów informacji dla podróżnych – w tym systemów on-line, systemów monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, stacjach, węzłach przesiadkowych, parkingach, w taborze, oraz miejsc organizacji imprez masowych.
 9. Budowa kanalizacji teletechnicznej.
 10. Budowa nowych połączeń metropolitalnych lub wydłużenie sieci komunikacji metropolitalnej – połączenia metropolii z okolicznymi miejscowościami (w strefie podmiejskiej), oraz projekty integrujące transport publiczny z transportem prywatnym umożliwiające sprawne poruszanie się w strefie podmiejskiej, w tym:
 - a) zakup nowego taboru autobusowego (wyłącznie autobusy o zmniejszonej emisji zanieczyszczeń),
 - b) organizacja ruchu ułatwiająca sprawne poruszanie się pojazdów komunikacji zbiorowej (np. organizacja pasa ruchu dla pojazdów komunikacji zbiorowej).
 11. Zakup taboru publicznego transportu miejskiego, budowa zintegrowanego systemu zarządzania transportem publicznym,
 12. inwestycje w infrastrukturę służącą świadczeniu usług transportu publicznego.
 13. Modernizacja taboru transportu publicznego, w tym w zakresie zastosowania alternatywnych źródeł zasilania.
 14. Budowa, rozbudowa lub przebudowa urządzeń sterowania ruchem drogowym (i nadzoru ruchu drogowego): np. centralne sterowanie sygnalizacją zainstalowaną na skrzyżowaniach, sygnalizacja akustyczna, sygnalizacja świetlna wzbudzana przez autobusy i tramwaje (sygnalizacja akomodacyjna), monitorowanie ruchu na kluczowych trasach, w tunelach i newralgicznych punktach miasta oraz informowanie o aktualnej sytuacji ruchowej.
 15. Budowa, adaptacja, wykonywanie robót remontowych, rozbudowa lub przebudowa zintegrowanych węzłów przesiadkowych pomiędzy różnymi rodzajami systemów transportu.
 16. Budowa, adaptacja przebudowa, rozbudowa zajezdni autobusowych, tramwajowych - tj. obiektów zawierających wszystkie niezbędne dla zajezdni funkcje, wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu, służących prowadzeniu działalności podstawowej (tj. bez prowadzenia działalności usługowo-gospodarczej otwartej na inne podmioty) wyłącznie w zakresie lokalnego transportu publicznego.

17. Nabycie nowego lub modernizacja istniejącego taboru kolejowego, w tym szynobusów, wykorzystywanego wyłącznie w ramach publicznego transportu miejskiego, jeśli stanowi element składowy większego projektu inwestycyjnego.
18. Nabycie nowych autobusów zasilanych sprężonym gazem ziemnym lub biopaliwami na potrzeby transportu publicznego, jeśli stanowi element składowy większego projektu inwestycyjnego.
19. Budowa lub przebudowa stacji dystrybucji gazu ziemnego lub biopaliw, jeśli stanowi element składowy projektu związanego z budową lub przebudową infrastruktury publicznego transportu miejskiego.

26. Transport multimodalny

1. Inwestycje w zakresie budowy, przebudowy lub zarządzania w centrum logistycznym lub terminalu kontenerowym.
2. Roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia w zakresie transportu multimodalnego, w tym centrów logistycznych.
3. Budowa, przebudowa, rozbudowa obiektów transportowej obsługi centrów logistycznych, pełniących rolę podstawowego układu drogowego i kolejowego na obszarze centrum logistycznego.
4. Budowa, przebudowa, rozbudowa infrastruktury małych portów morskich oraz śródlądowych, w tym akwenów portowych, obiektów, urządzeń i instalacji portowych (falochrony, pirsy, nabrzeża, pomosty, torowiska portowe, place manewrowe).
5. Budowa, przebudowa, rozbudowa infrastruktury drogowo-kolejowej warunkującej bezpośrednią dostępność do portów morskich i lotnisk, tzn. odcinków dróg samochodowych i linii kolejowych stanowiących ich połączenie do najbliższej, istniejącej sieci o znaczeniu ponadlokalnym.
6. Budowa lub rozbudowa infrastruktury wchodzącej w skład kolejowych lub morskich terminali kontenerowych.
7. Budowa lub rozbudowa infrastruktury wchodzącej w skład centrum logistycznego, zlokalizowanego w porcie morskim lub na linii kolejowej.
8. Zakup wyposażenia terminala/centrum służącego zarządzaniu.

27. Transport multimodalny (sieci TEN-T)

- jak w kat. 26

28. Inteligentne systemy transportu

1. Projekty transportu drogowego, morskiego, śródlądowego, intermodalnego z zakresu:
 - a) zarządzania ruchem,
 - b) obsługi podróżnych,
 - c) poboru opłat,
 - d) zarządzania flotą pojazdów,
 - e) zarządzania kryzysowego w transporcie,
 - f) bezpieczeństwa ruchu,
 - g) informacji dla podróżnych,
 - h) logistyki,
 - i) zbierania i przetwarzania danych.
2. Projekty z zakresu transportu miejskiego obejmujące zakup oraz montaż urządzeń z zakresu systemów zarządzania ruchem, w tym:
 - a) projekty z zakresu tworzenia obszarowych systemów zarządzania ruchem drogowym, w tym m.in. projekty z zakresu systemów centralnego sterowania sygnalizacją i ruchem (w tym znaki drogowe o zmiennej treści) oraz systemy monitorowania ruchu wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji drogowej.
 - b) systemy monitorowania ruchu na kluczowych trasach, w tunelach, newralgicznych punktach miasta wraz z informowaniem o aktualnej sytuacji ruchowej,
 - c) systemy zarządzania ruchem, systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzonej przez autobusy, trolejbusy, tramwaje (sygnalizacja akomodacyjna), sygnalizacja akustyczna, dźwiękowa, (wyłącznie jako element większego projektu, np. budową drogi),
 - d) systemy nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego,

- e) systemy informacji dla pasażerów przy wykorzystaniu różnych form komunikacji (autobus, tramwaj, kolej aglomeracyjna),
- f) wyposażenie dróg i torowisk w obiekty inżynieryjne i niezbędne urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu pojazdów transportu publicznego,
- g) projekty z zakresu komputeryzacji systemów transportu publicznego,
- h) inne projekty związane z wykorzystaniem inteligentnych systemów transportowych w transporcie drogowym, miejskim,
- i) budowa inteligentnych systemów zarządzania komunikacją aglomeracyjną, w tym: wykorzystanie technologii GPS w zarządzaniu komunikacją (np. monitoring bezpieczeństwa, koordynacja rozkładów),
- j) budowa i organizacja systemu parkingów „Parkuj i Jedź” („Park & Ride”) przy krańcowych przystankach komunikacji miejskiej w celu ograniczenia natężenia ruchu lub likwidacji części miejsc postojowych (np. na chodnikach) w centrum miasta,
- k) tworzenie systemów oraz działań technicznych z zakresu telematyki służących komunikacji publicznej i mających na celu między innymi poprawę jakości obsługi podróżnych, monitoring bezpieczeństwa (systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, peronach, stacjach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze), koordynacja układu linii tramwajów, autobusów i kolei oraz synchronizacja ich rozkładów jazdy, dzięki któremu pasażerowie będą mogli korzystać z najdogodniejszych połączeń - komputeryzacja systemów transportu publicznego,
- l) zakup oraz montaż urządzeń z zakresu telematyki służących komunikacji publicznej np. systemów elektronicznych automatycznej sprzedaży (dystrybucji) i identyfikacji biletów, systemów informacji dla podróżnych (także systemów on-line) w tym elektroniczne tablice informacyjne,
- m) przedsięwzięcia z zakresu bezpieczeństwa systemu komunikacyjnego (w tym zakup sprzętu podnoszącego efektywność działań prewencyjnych policji drogowej, Inspekcji Transportu Drogowego, zakup sprzętu usprawniającego działania ratownicze straży pożarnej, usprawnienia systemu ratownictwa drogowego, zastosowanie środków poprawy bezpieczeństwa miejsc szczególnego zagrożenia wypadkowego, wprowadzenie oznakowania dróg i ich wyposażenia w elementy bezpieczeństwa dróg oraz ich otoczenia, wprowadzenie środków drogowego ratownictwa technicznego i chemicznego),

29. Porty lotnicze

1. Roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia w zakresie budowy portu lotniczego,
2. Budowa lub przebudowa i modernizacja infrastruktury portowej, w tym terminali pasażerskich,
3. Budowa lub przebudowa i modernizacja infrastruktury lotniskowej, w tym: np. pasów startowych, dróg kołowania, płyty lotniska, stanowisk postojowych dla sprzętu lotniczego, hangarów.
4. Budowa, przebudowa, modernizacja infrastruktury i systemów łączności, nawigacji i dozoru (CNS).
5. Budowa lub przebudowa i modernizacja infrastruktury służącej do obsługi infrastruktury lotniskowej, w tym: technicznej, operacyjnej i towarzyszącej, okołolotniskowej, w szczególności dróg wewnętrznych, dróg dojazdowych, parkingów a także przewodów lub urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, ciepłowniczych, elektrycznych, gazowych lub telekomunikacyjnych, jeśli stanowi element składowy projektu inwestycyjnego.
6. Zakup sprzętu/wyposażenia niezbędnego do funkcjonowania lotniska.
7. Rozbudowa systemów ochrony lotnisk (organizacja kontroli osób, bagażu, ładunków i poczty) w tym:
 - a) rozbudowa infrastruktury – stref kontroli,
 - b) zakupy środków do kontroli osób, bagażu, ładunków i poczty.
8. Rozbudowa systemów bezpieczeństwa lotnisk poprzez:
 - a) działania zabezpieczające funkcjonowanie systemów zarządzania bezpieczeństwem (SMS),
 - b) budowę infrastruktury dla zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego, a także bezpieczeństwa funkcjonowania innych służb lotniskowych.
9. Rozbudowa i modernizacja systemów zarządzania ruchem lotniczym, w tym skuteczne wdrożenie systemu zarządzania bezpieczeństwem (SMS).

30. Porty i przystanie morskie

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury portowej na śródlądowych drogach wodnych (nabrzeża portowe, w tym m.in. pomosty, pirsy, baseny portowe, kanały portowe, wejścia do portów).

2. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja ogólnodostępnych obiektów znajdujących się w portach.
3. Wyposażenie w środki związane z poprawą stanu bezpieczeństwa, w tym system łączności operacyjnej i śledzenia jednostek ratowniczych.

31. Śródlądowe drogi wodne (*regionalne i lokalne*)

1. Utrzymanie drożności śródlądowych dróg wodnych (regionalnych i lokalnych) – budowa i modernizacja zabudowy regulacyjnej rzek (urządzenia hydrotechniczne), udrożnienie torów wodnych, zabezpieczenie brzegów wraz z robotami pogłębiarskimi, przystosowanie oznakowania nawigacyjnego dla żeglugi całodobowej, itp.
2. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja przejść żeglownych.
3. Zakup sprzętu do monitorowania ruchu statków uprawiających żeglugę na śródlądowych drogach wodnych.

32. Śródlądowe drogi wodne (sieci TEN-T)

- jak w kat. 31.

IV. Energia

33. Energia elektryczna

1. Roboty budowlane i/lub wyposażenie w zakresie przedsięwzięć dotyczących wytwarzania energii elektrycznej.
2. Budowa, rozbudowa i modernizacja lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz systemu przesyłu (w tym sieci przesyłowe) i dystrybucji energii elektrycznej, wyposażenie w urządzenia techniczne zapewniające prawidłową pracę systemów przesyłowych (poza sieciami TEN- E).
3. Budowa sieci elektroenergetycznej przyłączeniowej, w celu wykorzystania alternatywnych źródeł energii.
4. Realizacja projektów dotyczących zapewnienia alternatywnego źródła zaopatrzenia w energię publiczne ZOZ na wypadek awarii.

34. Energia elektryczna (sieci TEN-E)

Jak w kat. 33, za wyjątkiem pkt 2, który w tej kategorii otrzymuje następujące brzmienie:

Budowa i modernizacja/rozbudowa systemów przesyłowych energii elektrycznej należącej do sieci TEN-E oraz zakup urządzeń zapewniających prawidłową ich pracę.

35. Gaz ziemny

1. Budowa, rozbudowa i modernizacja lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz systemu przesyłu i dystrybucji gazu ziemnego.
2. Zakup urządzeń i budowa lub przebudowa obiektów technicznych zapewniających prawidłową pracę systemów i sieci dystrybucyjnych gazu ziemnego.
3. Przebudowa istniejących systemów dystrybucji gazu ziemnego w celu zwiększenia ich efektywności.
4. Budowa systemów dystrybucji gazu ziemnego na terenach niezgazyfikowanych oraz modernizacja istniejących sieci dystrybucji .

36. Gaz ziemny (sieci TEN-E)

Jak w kat. 35, za wyjątkiem pkt 1, który w tej kategorii otrzymuje następujące brzmienie:

Budowa i modernizacja/rozbudowa systemów przesyłowych gazu ziemnego (sieci przesyłowe, magazyny) należących do sieci TEN-E oraz zakup urządzeń zapewniających ich prawidłową pracę.

37. Produkty ropopochodne

Budowa i modernizacja/rozbudowa systemów przesyłowych ropy naftowej i innych produktów ropopochodnych (sieci przesyłowe, magazyny) nie należących do sieci TEN-E oraz zakup urządzeń zapewniających ich prawidłową pracę.

38. Produkty ropopochodne (sieci TEN-E)

Budowa i modernizacja/rozbudowa systemów przesyłowych ropy naftowej i innych produktów ropopochodnych (sieci przesyłowe, magazyny) należących do sieci TEN-E oraz zakup urządzeń zapewniających prawidłową ich pracę.

39. Energia odnawialna: wiatrowa

1. Budowa, przebudowa i rozbudowa jednostek wytwórczych energii elektrycznej i ciepła wykorzystujących energię wiatrową, w tym budowa elektrowni wiatrowych, w tym również z instalacją do przesyłu energii.
2. Budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i przesyłu energii wiatrowej oraz zakup urządzeń do produkcji, przetwarzania, magazynowania i przesyłu energii wiatrowej
3. Budowa, przebudowa i modernizacja sieci energetycznej umożliwiającej przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej z energii wiatrowej do istniejącej sieci energetycznej Krajowego Systemu Elektroenergetycznego.
4. Wytwarzanie i wykorzystanie w systemach energetycznych i ciepłowniczych energii wiatrowej,
5. Zakup nowoczesnych technologii oraz know how w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
6. Budowa, zwiększenie mocy jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła z energii wiatrowej.

40. Energia odnawialna: słoneczna

1. Budowa jednostek wytwórczych energii elektrycznej i ciepła wykorzystujących energię słoneczną.
2. Budowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii słonecznej (kolektory słoneczne i ogniwa fotowoltaiczne) - z instalacją do przesyłu energii oraz zakup urządzeń do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej z energii słonecznej.
3. Budowa, przebudowa i modernizacja sieci energetycznej umożliwiającej przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej z energii słonecznej do istniejącej sieci energetycznej Krajowego Systemu Elektroenergetycznego.
4. Zakup nowoczesnych technologii oraz know how w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
5. Budowa, zwiększenie mocy jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła z energii słonecznej.

41. Energia odnawialna: biomasa

1. Budowa jednostek wytwórczych energii elektrycznej i ciepła wykorzystujących biomasę.
2. Budowa instalacji i urządzeń do produkcji biodiesla (w procesie estryfikacji oleju) i innych biopaliw, z wyłączeniem bioetanolu.
3. Budowa instalacji do produkcji biokomponentów i biopaliw stanowiących samoistne paliwa, z wyłączeniem produkcji bioetanolu i czystego oleju roślinnego.
4. Budowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii uzyskiwanej z wykorzystania biomasy - z instalacją urządzeń do przesyłu energii oraz zakup urządzeń do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii uzyskanej z biomasy.
5. Budowa, przebudowa i modernizacja sieci energetycznej umożliwiającej przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do istniejącej sieci energetycznej Krajowego Systemu Elektroenergetycznego
6. Budowa i rozbudowa urządzeń grzewczych opalanych biomasą z instalacją do przesyłu energii.
7. Zakup nowoczesnych technologii oraz know how w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
8. Budowa, zwiększenie mocy jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła z biomasy.
9. Budowa instalacji odzyskujących biogaz ze składowisk odpadów i oczyszczalni ścieków.

42. Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermalna i pozostałe

1. Budowa i rozbudowa elektrowni wodnych z instalacją do przesyłu energii.
2. Budowa jednostek wytwórczych energii elektrycznej wykorzystujących wodę w małych elektrowniach wodnych.
3. Budowa i rozbudowa jednostek wytwórczych ciepła przy wykorzystaniu energii geotermalnej
4. Budowa, przebudowa i modernizacja sieci umożliwiających przyłączanie jednostek wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych do Krajowego Systemu Elektroenergetycznego w ramach istniejącej sieci energetycznej oraz dystrybucję uzyskanej energii.
5. Budowa i rozbudowa urządzeń grzewczych zasilanych energią geotermiczną z instalacją do przesyłu energii,
6. Budowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych (energia hydroelektryczna, geotermalna, biogaz, energia uzyskiwana z innych źródeł) z instalacją urządzeń do przesyłu oraz zakup urządzeń do produkcji, przetwarzania, magazynowania, przesyłu i dystrybucji energii z ww. źródeł odnawialnych.
7. Zakup nowoczesnych technologii oraz know how w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
8. Budowa, zwiększenie mocy jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła ze źródeł odnawialnych.

43. Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią

1. Budowa i przebudowa istniejących systemów wytwarzania energii cieplnej w elektrociepłowniach
2. Projekty dotyczące inwestycji zmierzających do budowy ciepłowni oraz ich przebudowy lub rozbudowy oraz wyposażenia w celu poprawy sprawności energetycznej, w szczególności ciepłowni wykorzystujących odnawialne źródła energii (np. biomasa, energia geotermalna) i tych, które przestawiają się z paliw w formie ropy, gazu lub węgla na odnawialne źródła energii.
3. Budowa nowych, rozbudowa i przebudowa oraz modernizacja istniejących systemów dystrybucji ciepła (sieci ciepłowniczych) użytkowego poprzez stosowanie energooszczędnych technologii i rozwiązań.
4. Budowa, modernizacja lub zastępowanie jednostek wytwarzania ciepła i energii elektrycznej jednostkami wytwarzania energii w skojarzeniu zgodnie z wymogami dla wysokosprawnej kogeneracji.
5. Budowa, rozbudowa i przebudowa energetycznych sieci dystrybucyjnych wysokiego, średniego i niskiego napięcia oraz obiektów infrastruktury energetycznej i urządzeń technicznych zapewniających prawidłową dystrybucję, ograniczenie strat sieciowych i czasu trwania przerw w zasilaniu odbiorców (w tym m.in. stacje transformatorowe).
6. Budowa i rozbudowa urządzeń i instalacji w ramach kogeneracji energii w małych elektrociepłowniach.
7. Budowa i modernizacja lokalnych systemów zaopatrzenia w energię elektryczną (średnie napięcia), gaz oraz energię cieplną.
8. Kompleksowa modernizacja systemów grzewczych z zastosowaniem OZE, obejmująca: źródło – przesył – odbiór.
9. Termomodernizacja lokalnego źródła ciepła i/lub lokalnych ciepłowniczych sieci przesyłowych;
10. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne:
 - a) ocieplenie obiektu,
 - b) wymiana okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne (UWAGA: pod pojęciem wymiany oświetlenia na energooszczędne rozumie się kompleksową wymianę systemów oświetlenia z wyłączeniem zakupu pojedynczych żarówek energooszczędnych),
 - c) przebudowa systemów grzewczych (wraz z wymianą źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji,
 - d) przygotowanie dokumentacji technicznej dla projektu.

V. Ochrona środowiska i zapobieganie zagrożeniom

44. Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi

1. Tworzenie kompleksowych systemów gospodarowania odpadami komunalnymi od projektu do realizacji uwzględniające co najmniej: działania prewencyjne, selektywne zbieranie, przygotowanie odpadów do

odzysku lub unieszkodliwiania, działania na rzecz likwidacji zagrożeń wynikających ze składowania odpadów - zgodnie z krajowym i wojewódzkimi planami gospodarki odpadami, w tym:

- a) budowa i rozbudowa sortowni odpadów,
 - b) budowa i rozbudowa kompostowni odpadów,
 - c) budowa stacji demontażu odpadów wielkogabarytowych,
 - d) budowa obiektów termicznej, termiczno-chemicznej i mechanicznej utylizacji odpadów,
 - e) budowa, rozbudowa lub modernizacja instalacji do zbierania, segregacji, magazynowania lub przekształcania odpadów w celu ułatwienia magazynowania i transportu odpadów oraz przygotowania ich do odzysku (w tym recykling) lub unieszkodliwiania zwłaszcza odpadów użytkowych lub niebezpiecznych,
 - f) budowa, rozbudowa lub przebudowa zakładów zagospodarowania odpadów komunalnych, w tym takich ich elementów jak: stacje przeładunkowe odpadów, instalacje służące przetwarzania odpadów i surowców wtórnych (w tym kompostowanie) oraz instalacje do likwidacji i neutralizacji zdeponowanych odpadów zagrażających środowisku.
 - g) budowa, rozbudowa, modernizacja specjalistycznych instalacji do prowadzenia procesów odzysku lub unieszkodliwiania osadów pościekowych, instalacji do suszenia osadów pościekowych - jako część projektów wodno-ściekowych
 - h) budowa instalacji do mechaniczno-biologicznego przekształcania odpadów,
 - i) budowa i rozbudowa spalarni, w tym: budowa, przebudowa i modernizacja spalarni odpadów niebezpiecznych,
 - j) budowa składowisk (wyłącznie jako element zakładu zagospodarowania odpadów) oraz rozbudowa i modernizacja istniejących składowisk odpadów komunalnych
 - k) organizacja i wdrażanie systemów selektywnej zbiórki odpadów, w tym:
 - budowa lub rozbudowa punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych i niebezpiecznych, składowisk jako elementu zakładu zagospodarowania odpadów, instalacji umożliwiających przygotowanie odpadów do odzysku, recyklingu,
 - zakup wyposażenia niezbędnego do selektywnego zbierania odpadów komunalnych oraz odpadów niebezpiecznych,
 - organizacja punktów zbiórki odpadów niebezpiecznych,
 - budowa, rozbudowa, modernizacja instalacji do segregacji odpadów komunalnych i przemysłowych,
 - akcja promocyjno-edukacyjna,
 - l) budowa instalacji do unieszkodliwiania odpadów komunalnych w procesach innych niż składowanie,
 - m) budowa, rozbudowa, modernizacja instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych z odzyskiem energii.
2. Kompleksowe oczyszczanie terenu z odpadów zawierających azbest, a także usuwanie azbestu z budynków użyteczności publicznej lub z budynków mieszkalnych wraz z zapewnieniem bezpiecznego unieszkodliwiania odpadów.
 3. Budowa składowisk azbestowych lub wydzielonych kwater celem unieszkodliwiania azbestu.
 4. Realizacja gminnych i powiatowych programów usuwania azbestu jako dokumentów odrębnych lub stanowiących część planów gospodarki odpadami,
 5. Budowa składowisk odpadów niebezpiecznych.
 6. Likwidacja istniejących składowisk wraz z unieszkodliwianiem ich zawartości, zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów komunalnych, w tym likwidacja „dzikich wysypisk śmieci”.
 7. Dostosowanie istniejących składowisk odpadów do obowiązujących przepisów krajowych i unijnych.
 8. Ograniczanie ilości wytwarzanych odpadów.
 9. Zastępowanie surowców pierwotnych surowcami wtórnymi z odpadów.
 10. Ograniczanie zużycia surowców naturalnych, w tym wody oraz ograniczenia zużycia energii.
 11. Przedsięwzięcia związane z wykorzystaniem składowisk odpadów dla pozyskania alternatywnych źródeł energii np. biogazu.
 12. Rekultywacja zamkniętych (nieczynnych - wyłączonych z eksploatacji) składowisk odpadów komunalnych, szczególnie zagrażających środowisku, niebezpiecznych oraz terenów poprzemysłowych.
 13. Projekty służące uzupełnieniu istniejących systemów gospodarki odpadami o wszystkie niezbędne dla osiągnięcia kompleksowości elementy, w szczególności:
 - a) projekty dotyczące selektywnej zbiórki odpadów (w tym także akcje promocyjne jako element większego projektu),
 - b) projekty służące recyklingowi odpadów (w tym budowa i rozwój zakładów odzysku i unieszkodliwiania odpadów),

- c) projekty dotyczące organizacji systemu zbiórki i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych wyłączonych ze strumienia odpadów komunalnych,
 - d) projekty dotyczące budowy nowych, modernizacji istniejących i rekultywacji wyeksploatowanych składowisk odpadów,
 - e) projekty w zakresie wdrażania systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, w tym:
 - roboty budowlane i/lub wyposażenie w zakresie selektywnej zbiórki odpadów,
 - roboty budowlane i/lub wyposażenie obiektów przekształcania odpadów w celu odzysku i/lub unieszkodliwiania odpadów.
14. Budowa, rozbudowa i modernizacja regionalnych zakładów gospodarki odpadami komunalnymi, w tym takich ich elementów jak: stacje przeładunkowe odpadów, systemy selektywnego zbierania odpadów; instalacje do segregacji, unieszkodliwiania i odzysku lub recyklingu odpadów (w tym także akcje promocyjne jako element całego projektu).
15. Budowa, rozbudowa lub przebudowa instalacji i urządzeń do odzysku i unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych wydzielonych z odpadów komunalnych, odpadów medycznych i weterynaryjnych oraz odpadów zawierających azbest wraz z systemami ich zbiórki.

45. Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną

1. Budowa, przebudowa i modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę (w tym jako element kompleksowego projektu).
2. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja systemów i urządzeń zaopatrzenia w wodę i poboru wody oraz elementów systemów zaopatrzenia w wodę:
 - a) sieci wodociągowych - wyłącznie w powiązaniu z budową sieci kanalizacyjnych (oraz w przypadku gdy odbiór ścieków jest zabezpieczony przez przydomowe oczyszczalnie lub już istniejące sieci kanalizacyjne),
 - b) ujęć wody (w tym ujęć wód powierzchniowych i podziemnych, studni publicznych) oraz ochrona ujęć i źródeł wody pitnej,
 - c) zbiorników umożliwiających pozyskanie wody pitnej,
 - d) urządzeń służących do gromadzenia, przechowywania i uzdatniania (stacje uzdatniania wody), urządzeń przesyłowo-magazynowych, zbiorników umożliwiających pozyskanie wody pitnej, i tp,
 - e) urządzeń regulujących ciśnienie wody,
 - f) działania na rzecz ograniczenia strat (montaż urządzeń).
 - g) sieci innych urządzeń wodociągowych, tylko w przypadku jednoczesnej poprawy jakości wody u odbiorcy usług i zmniejszenia kosztów eksploatacyjnych systemu wodociągowego,
 - h) obiekty infrastruktury technicznej wykorzystywanych w procesie produkcji oraz dystrybucji wody,
 - i) zakup specjalistycznych maszyn i urządzeń, do pomiaru, monitoringu i analizy sieci wodno-kanalizacyjnej,
 - j) zakup sprzętu niezbędnego do prawidłowej realizacji gospodarki wodno-ściekowej,
 - k) zakup aparatury, urządzeń technicznych kontrolno-pomiarowych (w tym specjalistycznych środków transportu – mobilnych laboratoriów),
 - l) zakup specjalistycznego oprogramowania nierozzerwalnie związanego z gospodarką wodno-ściekową,
3. Badania i monitoring jakości wód (jako element projektu)
4. Inwestycje mające na celu optymalizację zużycia wody jako element szerszego projektu.
5. Roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury dostarczania i/lub uzdatniania wody (z wyłączeniem zbiorników wodnych).

46. Oczyszczanie ścieków

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych,
2. Budowa, przebudowa, rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej i systemów kanalizacji zbiorczej.
3. Budowa i modernizacja systemów i sieci kanalizacji deszczowej wraz z urządzeniami służącymi do podczyszczania wód opadowych, o ile dotyczą rozdziału systemu kanalizacji ogólnospławnej, w tym także w ramach realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
4. Inwestycje mające na celu zmniejszenie zużycia wody oraz ilości substancji niebezpiecznych odprowadzanych wraz ze ściekami.
5. Budowa lub modernizacja oczyszczalni lub podczyszczalni ścieków przemysłowych.

6. Budowa, rozbudowa, modernizacja systemów, infrastruktury i urządzeń służących do oczyszczania, gromadzenia, przesyłania i odprowadzania ścieków komunalnych i przemysłowych:
 - a) sieci kanalizacji sanitarnej, kanalizacji deszczowej (z preferencją kanalizacji rozdzielczej)
 - b) oczyszczalni ścieków (w tym deszczowych),
 - c) przepompowni,
 - d) przydomowych oczyszczalni ścieków,
 - e) innych urządzeń wodno-ściekowych zmniejszających negatywne oddziaływanie zanieczyszczeń na środowisko.
7. Budowa specjalistycznych instalacji do prowadzenia procesów odzysku, unieszkodliwiania lub suszenia osadów ściekowych (np. poprzez termiczne przekształcenie, „mokre utlenianie”).
8. Energetyczne lub gospodarcze wykorzystanie odpadów i osadów pościekowych na oczyszczalniach ścieków.
9. Roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury kanalizacji sanitarnej i/lub deszczowej.
10. Roboty budowlane i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury oczyszczalni ścieków:
11. Budowa, rozbudowa lub przebudowa sieci wodociągowych realizowana razem z budową, rozbudową lub przebudową sieci kanalizacyjnych obejmujących tych samych odbiorców usług;
12. Zakup, remont innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania, przesyłania i oczyszczania ścieków, uzdatniania wody, urządzeń regulujących ciśnienie wody.
13. Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków w uzasadnionych przypadkach.

47. Jakość powietrza

1. Modernizacja istniejących linii dystrybucji ciepła użytkowego poprzez stosowanie energooszczędnych technologii i rozwiązań.
2. Modernizacja urządzeń lub wyposażenie w urządzenia lub instalacje do ograniczenia emisji zanieczyszczeń gazowych i płynnych .
3. Konwersja obiektów spalania paliw na rozwiązania przyjazne środowisku
4. Budowa, rozbudowa, odbudowa, przebudowa, modernizacja i remont systemów ciepłowniczych (likwidacja systemów indywidualnych), a także wyposażenie systemów ciepłowniczych w instalacje ograniczające emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza.
5. Budowa i modernizacja systemów ciepłowniczych, wymiana przestarzałych instalacji ciepłych mająca na celu zmniejszenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza i uzyskanie lepszej efektywności energetycznej:
 - a) rozbudowa lub przebudowa scentralizowanych systemów zaopatrzenia w ciepło, obejmujące źródła, sieci i węzły cieplne i wyposażenie ich w instalacje ograniczające emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza,
 - b) budowa źródeł wytwarzających energię elektryczną w skojarzeniu z ciepłem,
 - c) likwidacja istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej opalanych węglem i podłączenie odbiorców do miejskiego systemu ciepłowniczego lub lokalnych systemów ciepłowniczych,
 - d) przekształcenie istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej, w tym przebudowa źródeł ciepła na wykorzystujące odnawialne źródła energii,
 - e) kompleksowa termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej, połączona również z przebudową źródeł wytwarzania energii.
6. Modernizacja systemów grzewczych, systemów wentylacji i klimatyzacji
7. Instalacja kotłów kondensacyjnych
8. Przekształcanie istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej w systemy bardziej przyjazne dla środowiska , w szczególności ograniczenie „niskiej emisji”.
9. Przebudowa, rozbudowa lub modernizacja systemów (obiektów) spalania paliw oraz ich wyposażenie w instalacje do ograniczenia emisji pyłów i gazów, konwersja obiektów spalania paliw na rozwiązania przyjazne środowisku,.
10. Budowa i modernizacja zintegrowanych systemów ciepłowniczych, wymiana przestarzałych instalacji ciepłych, mająca na celu zmniejszenie ilości zanieczyszczeń emitowanych do powietrza i uzyskanie lepszej efektywności energetycznej,
11. Montaż instalacji ograniczających emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza.
12. Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej (kościół, placówki kultury, szkoły wyższe, podmioty tworzące system oświaty w myśl ustawy o systemie oświaty, zakłady opieki zdrowotnej, niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej świadczące usługi medyczne w publicznym systemie ochrony

zdrowia posiadające kontrakty z instytucją finansującą publiczne świadczenia zdrowotne (np. NFZ)) wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne (w tym zmiana źródeł wytwarzania energii w celu ograniczenia tzw. „niskiej emisji”¹) - potwierdzona bilansem cieplnym.

48. Zintegrowany system zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń

1. Działania związane z realizacją operacji mających na celu upowszechnienie stosowania zintegrowanych systemów zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń obejmujące roboty oraz wyposażenie w środki i zasoby z zakresu: systemów, infrastruktury, urządzeń i technologii służących do: eliminacji i zapobiegania szkodliwych oddziaływań na środowisko, optymalizacji wykorzystania surowców, eliminacji wytwarzania odpadów, ograniczania emisji zanieczyszczeń do środowiska.
2. Zmiany technologii służące eliminowaniu szkodliwych oddziaływań i uciążliwości poprzez zapobieganie emisjom do środowiska.
3. Zmiany technologii ukierunkowane na ograniczenie wielkości emisji niektórych substancji i energii do poziomu określonego w przepisach krajowych i wspólnotowych oraz w dokumentach referencyjnych BAT.
4. Inwestycje w urządzenia ograniczające emisje do środowiska (tzw. urządzenia „końca rury”), których zastosowanie jest niezbędne dla spełnienia zaostrzających się standardów emisyjnych lub granicznych wielkości emisji
5. Zmiany technologii służące zmniejszeniu zapotrzebowania na energię, wodę oraz surowce, ze szczególnym uwzględnieniem wtórnego wykorzystania ciepła odpadowego oraz eliminacji wytwarzania odpadów.
6. Projekty z zakresu monitoringu przyrodniczego.
7. Tworzenie systemów pomiaru zanieczyszczeń w miastach oraz systemu informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń.

49. Dostosowanie do zmian klimatu i łagodzenie ich skutków

50. Rewaloryzacja obszarów przemysłowych i rekultywacja skażonych gruntów

1. Rekultywacja terenów powojkowych, poprzemysłowych oraz terenów zdegradowanych przez przemysł i górnictwo w tym: usuwanie min, zanieczyszczeń ropopochodnych i chemicznych.
2. Rekultywacja gruntów skażonych, składowisk odpadów polegająca na zagospodarowaniu tych terenów na cele przyrodnicze, rekreacyjno-wypoczynkowe oraz gospodarki proekologicznej.
3. Zagospodarowanie (poprzez roboty budowlane) obiektów znajdujących się na obszarze zdegradowanym w celu przystosowania ich do pełnienia funkcji gospodarczych, szkoleniowych, edukacyjnych, turystycznych, kulturowych, społecznych wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z obiektem, przyczyniających się do utrzymania lub powstawania nowych miejsc pracy
4. Likwidacja nieczynnych mogiłników i składowisk odpadów niebezpiecznych, w tym prowadzenie monitoringu terenów skażonych po likwidacji mogiłników/składowisk i/ lub przeprowadzenie ich rekultywacji,
5. Rekultywacja składowisk odpadów i terenów poprzemysłowych.
6. Projekty dotyczące rozminowania terenów powojkowych

51. Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)

1. Odbudowa zdegradowanych siedlisk nieleśnych i wodnych.
2. Usuwanie gatunków nieinwazyjnych.
3. Kształtowanie sfery ekotonów na granicy siedlisk leśnych i nieleśnych.
4. Usuwanie nalotu roślinności drzewiastej i krzewiastej na siedliskach nieleśnych.
5. Przywracanie właściwych stosunków wodnych siedlisk wodno-błotnych.
6. Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej udostępnianiu dla turystów obszarów chronionych, w tym budowa ścieżek dydaktycznych, ścieżek rowerowych, szlaków, parkingów, punktów widokowych, wież widokowych, zadaszeń.
7. Ochrona gatunków *ex situ* i *in situ* o zagrożonych pulach genowych oraz gatunków chronionych.
8. Reintrodukcja gatunków.

¹ niska emisja, to umownie emisja z kominów liczących nie więcej niż 40 m. Oznacza to, iż objęte są tym zjawiskiem wszystkie kotłownie domowe oraz większość obiektów komunalnych i użyteczności publicznej

9. Budowa centrów przetrzymywania gatunków CITES i ośrodków rehabilitacji zwierząt.
10. Budowa lub rozbudowa obiektów dla zwierząt i roślin w ogrodach zoologicznych lub w ogrodach botanicznych w ramach krajowych programów ochrony gatunków.
11. Realizacja programów ochrony genowej krajowych gatunków drzew leśnych, selekcji i testowania potomstwa.
12. Przywracanie drożności, kształtowanie, odtwarzanie i funkcjonowanie ekologicznych korytarzy (leśnych, rzecznych, lądowych i innych) umożliwiających przemieszczanie się zwierząt i funkcjonowanie populacji.
13. Zniesienie lub ograniczenie barier dla przemieszczania się zwierząt, które tworzy istniejąca infrastruktura techniczna.
14. Opracowanie planów ochrony dla obszarów specjalnej ochrony ptaków i specjalnych obszarów ochrony siedlisk Natura 2000 i parków narodowych oraz innych obszarów chronionych.
15. Opracowanie krajowych programów ochrony wybranych gatunków lub siedlisk przyrodniczych.
16. Ogólnopolskie lub ponadregionalne projekty szkoleniowe lub programy edukacyjne dla wybranych grup społecznych i zawodowych mające na celu podnoszenie kwalifikacji i kształtowanie świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju.
17. Kampanie informacyjno-promocyjne, kampanie audiowizualne oraz programy i edukacyjne dotyczące przyrodniczych podstaw zrównoważonego rozwoju, wybranych aspektów środowiska i jego ochrony prowadzone z udziałem środków masowego przekazu, społecznych organizacji ekologicznych i innych podmiotów, w tym także konkursy i festiwale o tematyce ekologicznej oraz badania opinii publicznej *ex-ante* i *ex-post*.
18. Organizacja ogólnopolskich i międzynarodowych oraz regionalnych imprez masowych, ogólnopolskich konkursów i festiwali ekologicznych, których celem jest popularyzacja wiedzy o środowisku oraz kształtowanie proekologicznych postaw społecznych.
19. Budowanie sieci partnerstwa na rzecz ochrony środowiska, moderowanie platform dialogu społecznego jako elementu integrującego społeczeństwo, zwłaszcza organizacje społeczne w procesie podejmowania decyzji.
20. Budowa niezbędnej infrastruktury dla przywracania i utrzymania właściwego stanu siedlisk przyrodniczych oraz roboty budowlane i/lub wyposażenie ośrodków rehabilitacji zwierząt chronionych.
21. Projekty z zakresu zachowania różnorodności gatunkowej, ekosystemowej i krajobrazowej (m. in., pielęgnacja i konserwacja pomników przyrody ożywionej i nieożywionej).
22. Ochrona, utrzymanie, przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej.
23. Zahamowanie strat różnorodności biologicznej na wszystkich poziomach jej organizacji, czyli różnorodności wewnątrzgatunkowej, międzygatunkowej i ponadgatunkowej (ekosystemów i krajobrazów).
24. Projekty dotyczące wzbogacenia składu gatunkowego drzewostanów (w tym eliminacji monokultur) w celu zwiększenia różnorodności genetycznej i biologicznej biocenozy leśnych.
25. Renaturalizacja obszarów hydrograficznych i utrzymania obszarów wodno-błotnych, zmierzających do pozyskania gruntów pod obszary chronione.
26. Budowa i remont małej infrastruktury służącej ochronie obszarów przyrodniczych na terenach objętych ochroną prawną.
27. Przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.
28. Kształtowanie terenów zieleni, parków i lasów komunalnych (szczególnie na obszarach miejskich) oraz rozwój ogrodów specjalnych o istotnym znaczeniu przyrodniczym (np. ogrody dendrologiczne, ogrody botaniczne).
29. Odbudowa zdegradowanych siedlisk nieleśnych, leśnych i wodnych oraz czynna ich ochrona.
30. Plany ochrony dla obszarów Natura 2000.
31. Roboty budowlane i/lub wyposażenie dotyczące infrastruktury służącej promocji obszarów Natura 2000, w tym wyposażenie centrów edukacji ekologicznej, łącznie z kształceniem personelu.
32. Projekty służące poprawie i podniesieniu świadomości ekologicznej społeczeństwa – dotyczące budowy, modernizacji i doposażenia infrastruktury służącej szeroko pojętej edukacji ekologicznej (punkty widokowe, ścieżki przyrodnicze, ośrodki dydaktyczno – promocyjne, centra edukacji ekologicznej, itp.).
33. Tworzenie i modernizacja baz danych do gromadzenia i przetwarzania informacji o środowisku.
34. Projekty zapobiegające wyginięciu zagrożonych gatunków, mające na celu zachowanie bioróżnorodności gatunkowej, zachowanie różnorodności ekosystemów i krajobrazów, z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów).
35. Wykup gruntów kluczowych dla ochrony przyrody i ich renaturalizacja.

52. Promowanie czystego transportu miejskiego

1. Adaptacja, budowa, przebudowa, rozbudowa sieci: szynowych (w tym szybkiej kolei miejskiej, tramwaju, metra) i trolejbusowych:
 - a) budowa, przebudowa, rozbudowa układu torowego na trasach, pętlach, bocznicach oraz zajezdniach wraz z zakupem taboru,
 - b) adaptacja sieci kolejowej do potrzeb miejskiego transportu publicznego,
 - c) budowa, przebudowa, rozbudowa linii metra wraz z zakupem taboru,
 - d) budowa, przebudowa, rozbudowa sieci energetycznej i podstacji trakcyjnych tramwajowych, trolejbusowych wraz z zakupem taboru,
 - e) wyposażenie dróg, ulic, torowisk w obiekty inżynieryjne i niezbędne urządzenia drogowe służące bezpieczeństwu ruchu pojazdów transportu publicznego,
 - f) wyposażenie dróg, ulic w infrastrukturę służącą obsłudze transportu publicznego (np. zatoczki, podjazdy, zjazdy) oraz pasażerów (np. przystanki, wysepki) wraz z zakupem taboru,
 - g) modernizacja taboru szynowego i trolejbusowego
2. Budowa, przebudowa, rozbudowa przystanków, i organizacja stacji i węzłów przesiadkowych – zintegrowanych z różnymi rodzajami systemów transportu, w tym: systemy parkingów dla samochodów „Parkuj i Jedź” („Park & Ride”) oraz dla rowerów („Bike & Park”) przy krańcowych przystankach i węzłach przesiadkowych komunikacji zbiorowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą służącą obsłudze pasażerów.
3. Projekty z zakresu telematiki poprawiające funkcjonowanie transportu publicznego:
 - a) systemy sygnalizacji akustycznej,
 - b) systemy centralnego sterowania ruchem i organizacji ruchu,
 - c) systemy sygnalizacji świetlnej wzbudzonej przez autobusy, trolejbusy, tramwaje (sygnalizacja akomodacyjna),
 - d) systemy dystrybucji i identyfikacji biletów, w tym zakup oraz montaż systemów elektronicznych automatycznej sprzedaży i identyfikacji biletów,
 - e) systemy nawigacji satelitarnej dla usprawnienia ruchu i podniesienia bezpieczeństwa transportu publicznego,
 - f) systemy informacji dla podróżnych przy wykorzystaniu różnych form komunikacji publicznej (elektroniczne tablice informacyjne, systemy on-line, itp.),
 - g) systemy monitorowania bezpieczeństwa montowane na przystankach, peronach, stacjach, węzłach przesiadkowych, parkingach oraz w taborze.
 - h) inteligentne systemy zarządzania komunikacją publiczną.
4. Kompleksowe projekty z zakresu miejskiego transportu publicznego łączącego miasto wojewódzkie z terenami podmiejskimi, w tym:
 - a) budowa, przebudowa, rozbudowa sieci energetycznej i podstacji trakcyjnych tramwajowych czy trolejbusowych oraz zakup taboru tramwajowego czy trolejbusowego,
 - b) zakup taboru trolejbusowego lub wymiana taboru autobusowego na czysty ekologicznie (spełniający normę EURO 4 lub wyższe) połączony z rozbudową czy modernizacją sieci trakcyjnej bądź drogi na potrzeby miejskiego transportu publicznego.
5. Zakup nowych, przyjaznych dla środowiska środków transportu zbiorowego do obsługi istniejących i planowanych linii tramwajowych, trolejbusowych, autobusowych oraz kolejowych (wyłącznie dla potrzeb komunikacji miejskiej i podmiejskiej).
6. Modernizacja istniejącego taboru w celu znacznego ograniczenia emisji spalin i hałasu.
7. Projekty integrujące transport publiczny z transportem prywatnym umożliwiające sprawne poruszanie się, m.in.:
 - a) budowa i organizacja wspólnych węzłów przesiadkowych,
 - b) budowa wspólnych systemów opłat za przewozy,
 - c) organizacja i koordynacja rozkładów jazdy.
8. Projekty dotyczące:
 - a) zakupu pojazdów ciężkiego pogotowia technicznego (np.: ciągnik, holownik, dźwig)
 - b) zakupu urządzeń oraz budowy i modernizacji infrastruktury niezbędnej do uruchomienia nowych linii;
 - c) zakupu urządzeń oraz budowy i modernizacji infrastruktury systemów centralnego sterowania ruchem, dystrybucji biletów, informacji oraz monitoringu bezpieczeństwa;
 - d) przedsięwzięć z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej (m.in. seminaria, konferencje) w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.

53. Zapobieganie zagrożeniom naturalnym i technologicznym (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami)

1. Przywracanie pierwotnego kształtu doliny i koryta cieków poprzez przebudowę wałów, zabiegi biotechniczne, budowę lub przebudowę budowli regulacyjnych (ostrogi, opaski brzegowe np.), odtworzenie pierwotnej trasy koryta cieków.
2. Modernizacja i budowa umocnień brzegowych
3. Renaturyzacja i rewitalizacja cieków wodnych, a także renaturalizacja obszarów wodno-błotnych w celu poprawy bilansu wodnego z uwzględnieniem potrzeb ochrony przeciwpowodziowej i ochrony przyrody.
4. Regulacja i utrzymanie cieków wodnych (pogłębianie, stabilizacja brzegów, prace remontowe w korytarzach rzecznych, itd.).
5. Prace ziemne i roboty budowlane związane z utrzymaniem i regulacją cieków wodnych, poprawiające bilans wodny w zlewniach (pogłębianie, stabilizacja brzegów, prace remontowe w korytarzach rzecznych, itd.) uwzględniające potrzeby ochrony przyrody, w tym bioróżnorodności.
6. Budowa ponadregionalnych systemów małej retencji oraz budowa, przebudowa, remont, modernizacja, i poprawa stanu technicznego urządzeń przeciwpowodziowych i zbiorników wielofunkcyjnych, urządzeń małej retencji, suchych zbiorników przeciwpowodziowych, stopni wodnych oraz innych urządzeń okresowo piętrzących wodę, modernizacja polderów depresyjnych z budową lub modernizacją przepompowni, budowa lub przebudowa stacji pomp.
7. Utrzymanie rzek nizinnych, rzek i potoków górskich oraz związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie poprzez budowę oraz modernizację budowli regulacyjnych podłużnych (ostrogi, opaski brzegowe np.) i poprzecznych (progi korekcyjne) a także ukształtowanie trasy regulacyjnej, budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, w tym z niezbędnymi drogami dojazdowymi.
8. Zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych z zachowaniem równowagi stanu ekologicznego i technicznego utrzymania rzeki poprzez budowę polderów zalewowych, modernizację wałów przeciwpowodziowych oraz śluz wałowych.
9. Zwiększanie naturalnej retencji dolin rzecznych z zachowaniem równowagi stanu ekologicznego i technicznego utrzymania rzek poprzez m.in. zalesianie, zadrzewianie, zakrzaczenie, tworzenie roślinnych pasów ochronnych oraz odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych.
10. Budowa, rozbudowa i przebudowa systemów odbioru, odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych.
11. Budowa i modernizacja systemów odprowadzania wód opadowych i roztopowych do akwenów morskich.
12. Poprawa stanu bezpieczeństwa technicznego urządzeń wodnych.
13. Kształtowanie przekroju podłużnego i poprzecznego koryt rzecznych w celu zapobieżenia powodzi, suszy i erozji.
14. Budowanie i doskonalenie stanowisk do analizowania i prognozowania zagrożeń naturalnych i stwarzanych poważnymi awariami, w tym: wyposażenie w specjalistyczny sprzęt.
15. Wsparcie techniczne krajowego systemu reagowania kryzysowego oraz ratowniczo-gaśniczego w zakresie ratownictwa ekologicznego i chemicznego oraz zakupy specjalistycznego sprzętu niezbędnego do skutecznego prowadzenia akcji ratowniczych, usuwania skutków zagrożeń naturalnych i poważnych awarii (np. samochody ratownictwa chemicznego, ratownictwa ekologicznego, technicznego, samochody ratowniczo-gaśnicze, pompy, łodzie, sprzęt zaplecza socjalnego dla ewakuowanych, nośniki kontenerów z innym sprzętem specjalistycznym).
16. Zapobieganie i ograniczanie skutków zagrożeń naturalnych oraz przeciwdziałanie poważnym awariom.
17. Roboty budowlane i/lub wyposażenie związane z zabezpieczeniem/stabilizacją osuwisk, likwidacja skutków osuwisk, przywrócenie stanu pierwotnego infrastruktury wraz z zabezpieczeniem przed dalszym osuwaniem się ziemi.
18. Rozwój infrastruktury przeciwpożarowej związanej z zapobieganiem i szybką likwidacją zagrożeń i skutków pożarowych (np. systemy ostrzegania, budowa leśnych dróg dojazdowych, punktów czerpania wody) oraz budowa, rozbudowa i wyposażenie w sprzęt techniczny w celu skutecznego ograniczenia i zwalczania skutków związanych z pożarami.
19. Przygotowanie opracowań, raportów, broszur oraz innych publikacji dotyczących monitoringu środowiska.
20. Przedsięwzięcia mające na celu usprawnienie metod i narzędzi do analizowania i prognozowania zagrożeń naturalnych, skutków środowiskowych powstałych w wyniku poważnych awarii.
21. Realizacja przedsięwzięć w zakresie metod i narzędzi do analizowania zagrożeń poważnymi awariami.
22. Wdrażanie nowych narzędzi i metod obserwacji stanu środowiska.
23. Wprowadzanie systemów wczesnego ostrzegania.
24. Opracowanie planów gospodarowania wodami w dorzeczach.
25. Tworzenie map akustycznych dla obszarów określonych w ustawie Prawo ochrony środowiska.

26. Tworzenie i rozwój systemów regionalnych informacji oraz opracowywanie baz danych dotyczących stanu środowiska - zanieczyszczenia lasów, jakości gleb, wód i powietrza.
27. Przygotowanie nowych bądź modernizacja istniejących baz danych do gromadzenia i przetwarzania informacji o środowisku.
28. Budowa systemów pomiarów zanieczyszczeń w miastach oraz systemy informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń.
29. Utworzenie stacji kontrolnych i ostrzegawczych w zakresie jakości wód, tworzenie map terenów zalewowych, tworzenie (roboty budowlane i wyposażenie) systemów monitoringu środowiska w tym reagowania na zagrożenia.
30. Roboty budowlane i wyposażenie w narzędzia w zakresie obserwowania środowiska, gromadzenia i przetwarzania informacji o środowisku (np. stacje kontrolne i ostrzegawcze, bazy danych, mapy).
31. Opracowanie ocen ryzyka powodziowego, map zagrożeń, planów zarządzania ryzykiem powodziowym i studiów ochrony przeciwpowodziowej.
32. Projekty dotyczące infrastruktury przeciwożarowej:
 - a) projekty dotyczące rozwoju infrastruktury związanej z zapobieganiem oraz szybką likwidacją zagrożeń i skutków pożarowych (np. systemy ostrzegania, budowy leśnych dróg dojazdowych, punktów czerpania wody);
 - b) projekty dotyczące budowy, rozbudowy centrów ratownictwa i wyspecjalizowanych służb jak również zakup specjalistycznego sprzętu technicznego tak, aby mogły one skutecznie ograniczać oraz zwalczać skutki związane z pożarami;

54. Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom

1. Publikacja materiałów uzasadniających wprowadzenie systemów zarządzania środowiskowego.
2. Doradztwo związane z uzyskaniem certyfikatu/dokonaniem rejestracji (np. ISO 14001, EMAS).
3. Wykonanie audytu niezbędnego dla uzyskania certyfikatu.
4. Projekty dostosowawcze dla przedsiębiorstw, warunkujące uzyskanie certyfikatu.
5. Projekty dla uzyskania eko-znaków dla produktów.
6. Projekty związane z wprowadzaniem eko-etykiety.
7. Przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.
8. Tworzenie i rozwój regionalnych systemów informacji o środowisku z wykorzystaniem aplikacji geograficznych systemów informacji przestrzennej - GIS.

VI. Turystyka

55. Promowanie walorów przyrodniczych

1. Przygotowanie programów rozwoju oraz promocji markowych produktów turystycznych regionu, w tym m.in. wykonanie analiz, ekspertyz, badań rynkowych i marketingowych, inwentaryzacja oraz ocena potencjału turystycznego, określenie produktów markowych, rynków promocji, narzędzi i technik promocyjnych.
2. Opracowanie oraz wdrażanie lokalnych i regionalnych programów promocji gospodarczej i turystycznej, w tym programów promocji produktów i atrakcji turystycznych.
3. Zintegrowane działania na rzecz promocji walorów gospodarczych (inwestycyjnych) oraz produktów i atrakcji turystycznych województwa w kraju i za granicą poprzez organizację imprez i kampanii promocyjnych, w tym: imprezy i wydarzenia turystyczne oraz kulturalne przyciągające turystów z innych regionów Polski i z zagranicy, kampanie medialne: prasowe, telewizyjne, radiowe i billboardowe, konkursy, plebiscyty i inne tego typu przedsięwzięcia, specjalistyczne wydawnictwa promocyjne, promocyjne wizyty dziennikarzy krajowych i zagranicznych, touroperatorów i potencjalnych inwestorów, uczestnictwo w specjalistycznych imprezach targowych.
4. Marketing terytorialny.
5. Tworzenie planów i strategii promocji, przeprowadzanie badań i analiz marketingowych oraz kampanii reklamowych i działań marketingowych.

56. Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego

1. Kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu ochrony, rewaloryzacji i udostępniania obszarów chronionych, w tym atrakcyjnych turystycznie, obejmujące, np. budowę, rozbudowę lub modernizację infrastruktury kierującej ruch turystyczny w wyznaczone miejsca na obszarach cennych przyrodniczo (szlaki turystyczne, trasy rowerowe, szlaki piesze, ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne, pomosty komunikacyjne, platformy widokowe, wieże obserwacyjne, parkingi, miejsca odpoczynkowe wraz z punktami poboru wody, miejsca do palenia ognisk, itp. w tym usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych).
2. Rewaloryzacja parków publicznych jako dóbr kultury i banku genów.
3. Tworzenie systemów oznakowania obszarów i atrakcji turystycznych.
4. Tworzenie i rozwój parków tematycznych.
5. Realizacja projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych, gatunków roślin, zwierząt i grzybów (m.in. renaturyzacja zniszczonych i cennych ekosystemów i siedlisk przyrodniczych).
6. Realizacja projektów związanych z zachowaniem, ochroną oraz zabezpieczeniem przed zagrożeniami obiektów dziedzictwa przyrodniczego, w szczególności parków narodowych, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, pomników przyrody, obszarów Natura 2000 itp. oraz ich przystosowanie do celów turystycznych.
7. Zabezpieczenie obiektów dziedzictwa przyrodniczego poprzez montaż urządzeń chroniących przed zagrożeniami, budowę infrastruktury w celu odpowiedniej organizacji ruchu turystycznego z uwzględnieniem poszanowania i ochrony cennych obiektów przyrodniczych itp.
8. Realizacja nowych produktów turystycznych.
9. Realizacja programów i akcji promocyjnych i edukacyjnych w zakresie ochrony i waloryzacji dziedzictwa przyrodniczego.
10. Działania na rzecz promowania lub wykorzystania dziedzictwa przyrodniczego w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

57. Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja i remont infrastruktury, obiektów i miejsc, terenów przeznaczonych na działalność rekreacyjną, sportową i kulturalno-sportową, w tym bazy okołoturystycznej.
2. Zakup, modernizacja i roboty budowlane infrastruktury noclegowej i gastronomicznej oraz urządzeń rekreacyjnych jako element uzupełniający powyższych typów projektów (infrastruktura ta musi być przeznaczona na cele niekomercyjne, a jej koszt może stanowić maksymalnie 5% kosztów kwalifikowanych projektu)
3. Budowa, przebudowa lub rozbudowa ogólnodostępnej publicznej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. tras kajakowych i rowerowych, szlaków turystycznych i przyrodniczych, portów i przystani jachtowych, stanic, punktów i wież widokowych wraz z oznakowaniem i niezbędną infrastrukturą towarzyszącą poprawiającą dostępność do obiektów i atrakcji turystycznych (miejsca biwakowania, parkingi, ciągi komunikacyjne) i infrastrukturą dla niepełnosprawnych.
4. Inwestycje realizowane na obszarach o wysokim stopniu atrakcyjności turystycznej (cenne obiekty zabytkowe oraz walory przyrodnicze i kulturowe) służące promocji i wzbogaceniu dotychczasowej oferty turystycznej.
5. Konserwacja, renowacja, zachowanie, modernizacja, adaptacja obiektów historycznych, zabytkowych oraz przemysłowych wraz z otoczeniem i ich przystosowanie na cele turystyczne.
6. Usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w istniejących obiektach turystycznych.
7. Budowa, rozbudowa i renowacja szlaków turystycznych (pieszych i rowerowych), w tym także uporządkowanie szlaków w celu poprawy bezpieczeństwa podróżujących.
8. Wytyczenie i zagospodarowanie turystyczne i turystyczno-rekreacyjne tras i szlaków (w tym dróg i szlaków wodnych), obszarów leśnych, obejmujące m.in.: oznakowanie, tablice informacyjne, miejsca przesiadkowe (np. ze szlaku wodnego na lądowy), miejsca odpoczynku, parkingi, elementy małej architektury (ławki, zadaszenia, kosze na śmieci itp.).
9. Przedsięwzięcia z zakresu modernizacji i budowy infrastruktury turystyki aktywnej:
 - a) budowa, przebudowa, rozbudowa infrastruktury (w tym obiektów rekreacyjnych i sportowych) przeznaczonej do uprawiania turystyki aktywnej, w tym m.in. narciarskiej, górskiej, rowerowej, pieszej i wodnej (np. wyciągi narciarskie, ścieżki rowerowe, szlaki piesze, stacje wodne, oznakowanie tras i szlaków turystycznych),
 - b) dostosowanie obiektów rekreacyjnych i sportowych do uprawiania turystyki aktywnej do potrzeb osób niepełnosprawnych,
 - c) termomodernizacja i wykorzystanie energii słonecznej w obiektach rekreacyjnych i sportowych przeznaczonych do uprawiania turystyki aktywnej.

10. Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz obiektów służących rozwojowi funkcji i specjalistycznych form turystyki:
 - a) zimowej – np. budowa nowych i rozbudowa istniejących stacji narciarskich, rozumianych jako kompleksowa i spójna oferta atrakcji (np. wyciągi narciarskie, trasy zjazdowe, trasy turystyczne) i usług turystycznych,
 - b) wodnej – np. budowa, rozbudowa i renowacja infrastruktury turystycznej oraz urządzeń rekreacyjno sportowych, służących rozwojowi turystyki na akwenach wodnych; zagospodarowanie turystyczne terenu leżącego w bezpośrednim sąsiedztwie (m.in. ścieżki rowerowe, spacerowe, wypożyczalnia sprzętu turystycznego, przystanie wodne, pomosty, oświetlenie, zaplecze sanitarne, plaże, kąpieliska, ścieżki sportowe i inne obiekty w nadjeziornych ośrodkach wypoczynkowych).
 - c) łowieckiej – np. miejsca odpoczynku, oznakowanie szlaków, ośrodki myśliwskie, ambony i miejsca obserwacyjne, oznakowanie obwodów łowieckich, urządzenie miejsc zakończenia imprez (wraz z określeniem miejsc lokalizacji ognisk, itp.),
 - d) kolejowej – np. adaptacja nieczynnych stacji kolejowych na użytek ruchu turystycznego, renowacja istniejących obiektów (parowozownie, miejsca i obiekty bezpośredniej obsługi pociągów, rekonstrukcja historycznych pojazdów kolejowych do obsługi tego ruchu - przejazdki kolejaj),
 - e) biznesowej – np. budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja, remont oraz niezbędne wyposażenie bazy noclegowej, gastronomicznej i obiektów przeznaczonych na turystykę biznesową – realizowane przez podmioty publiczne oraz inwestycje w infrastrukturę kongresową, targowo-wystawienniczą związaną z turystyką biznesową, przedsięwzięcia związane z zaangażowaniem nowoczesnych technologii i realizowane w układzie sieciowym,
 - f) pielgrzymkowej do miejsc kultu religijnego,
 - g) jeździeckiej,
 - h) sportów powietrznych, itp.

- a także zagospodarowanie terenów otoczenia dla celów rekreacyjnych wraz z infrastrukturą usług towarzyszących (parkingi, sanitariaty, zadaszenia, ławki, miejsca odpoczynku, punkty informacji turystycznej).
11. Inwestycje (także o charakterze punktowym), zmierzające do przekształcenia i przystosowania terenów zdegradowanych do nowych funkcji związanych z turystyką – budowa, rozbudowa, modernizacja lub zagospodarowanie obiektów i obszarów zdegradowanych, przemysłowych i powojaskowych na cele turystyczne i rekreacyjne.
12. Budowa lub przebudowa obiektów w celu nadania im funkcji turystycznych.
13. Budowa, rozbudowa, przebudowa i wyposażenie obiektów pełniących lub przeznaczonych do pełnienia funkcji centrów wystawienniczych, targowych, kongresowych i konferencyjnych z wyłączeniem obiektów hotelowych i gastronomicznych, umożliwiających organizację imprez turystycznych o charakterze regionalnym, ponadregionalnym i międzynarodowym, w tym dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych.
14. Przedsięwzięcia z zakresu architektury zdrojowej:
 - a) budowa, odbudowa, modernizacja i renowacja obiektów lecznictwa uzdrowiskowego oraz typowej dla nich infrastruktury towarzyszącej (np. parki i urządzone ścieżki ruchowe, tężnie, grzybki inhalacyjne, pijalnie uzdrowiskowe, lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe) oraz ujęć wód leczniczych i termalnych,
 - b) odbudowa, modernizacja i renowacja obiektów w miejscowościach uzdrowiskowych, w tym m.in. teatrów, muszli koncertowych, małej infrastruktury przestrzeni publicznej, obiektów rekreacyjnych,
 - c) odbudowa, budowa, rozbudowa oraz wyposażenie pijalni wód,
 - d) rewitalizacja parków (szczególnie zdrojowych),
 - e) termomodernizacja oraz wykorzystania energii słonecznej,
 - f) dostosowanie obiektów architektury zdrojowej do potrzeb osób niepełnosprawnych.
15. Budowa nowoczesnych ośrodków rekreacyjno-rozrywkowych o bogatym programie wielofunkcyjnym (wioski wakacyjne, parki wypoczynku i sportu),
16. Zakup sprzętu i modernizacja bazy infrastrukturalnej służb i organizacji ratowniczych działających na obszarach turystycznych i rekreacyjnych (m.in. Straż Pożarna, Policja, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratownicze) – tylko w przypadku projektów wyłącznie ściśle powiązanych z zapewnieniem bezpieczeństwa turystom
17. Monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury turystycznej wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń.
18. Działania o charakterze informacyjnym, promocyjnym, i reklamowym w kraju i za granicą w zakresie turystyki:

- a) organizacja imprez kulturalnych, folklorystycznych promujących region i lokalne produkty turystyczne stymulujące ruch turystyczny m.in.. imprezy organizowane w kraju i za granicą, celem których jest promocja turystyczna,
 - b) kampanie promocyjne w tym organizacja i/lub udział w imprezach wystawienniczych i targowych oraz innych wydarzeniach w kraju i poza jego granicami, których celem jest promocja atrakcyjności turystycznej regionu,
 - c) przygotowanie programów tworzenia, rozwoju i/ lub promocji markowych produktów turystycznych regionalnych i lokalnych, w tym przede wszystkim: wykonanie analiz, badań rynkowych i marketingowych, przeprowadzenie inwentaryzacji oraz oceny potencjału turystycznego,
 - d) opracowanie i wdrożenie nowych produktów turystycznych o zasięgu regionalnym oraz projekty dotyczące rozbudowy istniejących produktów turystycznych,
 - e) przygotowanie i rozpowszechnianie materiałów promocyjnych (wydawnictwa, foldery itp.), w tym z wykorzystaniem nowoczesnych kanałów dystrybucji i narzędzi marketingowych (m.in. bilbordy, internetowe kampanie promocyjne).
19. Działania marketingowe związane z organizacją kampanii produktowych (organizacja seminariów, warsztatów, wystąpień targowych, imprez promocyjnych, wyjazdów studyjnych dla przedstawicieli mediów i przedstawicieli branży turystycznej związanych z ofertami sektora turystycznego w Polsce).
 20. Opracowanie studium uwarunkowań atrakcyjności turystycznej (w tym analiza segmentów turystyki oraz typów turystów odgrywających kluczową rolę w regionalnych gospodarkach makroregionu).
 21. Zintegrowany system promocji i sprzedaży produktów i oferty turystycznej regionu (m.in. przygotowywanie i dystrybucja nieodpłatnych publikacji i materiałów promocyjnych służących informacji turystycznej, wspólne wystąpienia na krajowych i zagranicznych targach turystycznych, podróże studyjne, warsztaty branżowe mediów i organizatorów ruchu turystycznego, regionalna rabatowa karta turystyczna, badania ruchu turystycznego).
 22. Przedsięwzięcia z zakresu współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej w celu zapewnienia wymiany dobrych praktyk oraz doświadczeń.
 23. Obsługa i rozbudowa zintegrowanego systemu informacji turystycznej, w tym informacji kulturalnej, rozumianego jako:
 - a) zintegrowany system gromadzenia, przetwarzania i udostępniania baz danych z wykorzystaniem Internetu (m.in. zintegrowanie istniejących turystycznych baz danych i witryn internetowych, system cyfrowy, portal internetowy, kioski elektroniczne, materiały multimedialne),
 - b) zorganizowana sieć centrów, punktów informacji turystycznej oraz platform informatycznych (m.in. przygotowanie i dystrybucja nieodpłatnych publikacji służących informacji turystycznej - tylko jako element większego projektu, zintegrowanie jednostek już istniejących i świadczących usługi informacji turystycznej, ujednoczenie standardu ich usług, kategoryzacja, wizualizacja, wyposażenie w sprzęt do obsługi klientów, szkolenia pracowników – cross-financing – tworzenie nowych punktów informacji turystycznej, budowa funkcji informacyjnych o ofercie turystycznej regionu w obiektach turystycznych, w tym obiektach hotelarskich i gastronomicznych),
 - c) zintegrowany system oznakowania atrakcji i obszarów atrakcyjnych turystycznie (m.in. oznakowanie dróg dojazdowych do atrakcji i samych atrakcji).
 24. Tworzenie i rozwój systemów informacji inwestycyjnej i turystycznej, w tym systemów obsługi inwestorów.
 25. Promocja produktów turystycznych związanych geograficznie z miejscami rozgrywania EURO 2012 w Polsce i za granicą.
 26. Wsparcie produktów turystycznych związanych z obiektami stanowiącymi wyjątkowe atrakcje turystyczne, w tym znajdujące się na liście Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO lub uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii.
 27. Szkolenia ściśle związane z projektami, podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników branży turystycznej oraz podnoszenie wiedzy o Polsce jako celu wyjazdów turystycznych wśród wybranych grup docelowych.
 28. Tworzenie i rozwój parków tematycznych przyczyniających się do wzrostu ruchu turystycznego (realizowane przez podmioty publiczne).
 29. Organizacja i przygotowanie kampanii reklamowych promujących walory turystyczne (w tym kulturowe) województwa w kraju i za granicą
 30. Promocja i marketing regionu jako atrakcyjnego miejsca dla organizacji kongresów, konferencji, wystaw gospodarczych oraz innych imprez biznesowych (np. wyjazdów typu incentive).
 31. Kampania informacyjno-promocyjna w kontekście przygotowań Polski do EURO 2012, w tym promocja produktów turystycznych związanych geograficznie z miejscami, w których rozgrywane będą w kraju te mistrzostwa.

VII. Kultura

58. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego

1. Rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja, wyposażenie, zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem (z zachowaniem pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji), w tym:
 - a) obiektów sakralnych,
 - b) zespołów fortyfikacyjnych,
 - c) budowli i zespołów obronnych,
 - d) parków zabytkowych,
 - e) obiektów przemysłowych.
2. Konserwacja, restauracja, renowacja publicznych zbiorów zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów, a także tworzenie kompleksowych systemów informacji i zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczeniem zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem, z zastrzeżeniem, iż zbiory i zabytki będące przedmiotem projektu są ogólnodostępne.
3. Konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie publicznych zabytków inżynierii, techniki i przemysłu wraz z ich otoczeniem w celu przystosowania ich na cele kulturalne np. muzea, domy i ośrodki kultury, centra sztuki nowoczesnej, galerie sztuki oraz turystyki kulturowej, ze szczególnym uwzględnieniem projektów angażujących nowoczesne technologie,
4. Konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie oraz zabezpieczenie przed zagrożeniami obiektów (wraz z ich otoczeniem) wpisanych do rejestru zabytków, na listę światowego dziedzictwa UNESCO, uznanych za Pomnik Historii, objętych formą parku kulturowego, miejsc pamięci narodowej i martyrologii lub innych miejsc historycznych powołanych za pomocą odrębnych ustaw oraz skansenów wraz z ich przystosowaniem dla celów kulturalnych i turystyki kulturowej,
5. Konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, zachowanie oraz zabezpieczenie przed zagrożeniami układów przestrzennych (urbanistycznych i ruralistycznych) o wybitnych wartościach historyczno-kulturowych lub ujętych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego jako strefa ochrony konserwatorskiej lub też zorganizowane w formie parków kulturowych, rozumianych jako obszarowa forma ochrony krajobrazu i dziedzictwa kulturowego.
6. Konserwacja, renowacja, przebudowa, odbudowa, a także adaptacja na cele kulturalne miejsc martyrologii oraz pomników przyrody.
7. Tworzenie nowych oraz przeciwdziałanie niszczeniu istniejących stanowisk i obiektów archeologicznych tworzących własną formę krajobrazowo-turystyczną (np. grodziska, kurhany, kopce) oraz budowa nowych, rozbudowa i przebudowa istniejących obiektów funkcjonalnie z nimi związanych.
8. Budowa, rozbudowa, przebudowa, modernizacja i remont infrastruktury służącej udostępnianiu obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym ciągów komunikacyjnych, parkingów, itp.,
9. Monitoring i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego oraz instytucji kultury wraz z otoczeniem na wypadek zagrożeń.
10. Usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.
11. Zakup i remont trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach, będących celem projektu (wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego).
12. Katalogowanie i poznawanie dziedzictwa kulturowego.
13. Tworzenie i rozwój szlaków dziedzictwa kulturowego, w tym tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo.
14. Tworzenie systemów informacji kulturalnej, informacji dotyczącej obiektów dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju i modernizacji publicznej infrastruktury informacyjnej (np. centra i punkty informacji kulturalnej).
15. Projekty dotyczące obiektów dziedzictwa historycznego:
 - a) konserwacji, restauracji, oraz robót budowlanych (w przypadku nieruchomości) nieruchomych i ruchomych² obiektów wpisanych jednostkowo do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków³;

² Zgodnie z art. 11 ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r., w przypadku obiektów zabytkowych ruchomych nie wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków, równoważny z wymaganym wpisem uznaje się wpis do inwentarza muzealnego oraz w wypadku księgozbioru będącego częścią narodowego zasobu bibliotecznego – wpis do inwentarza bibliotecznego.

³ Zgodnie z definicjami zawartymi w „Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” (Dz.U.z 2003 nr 162 poz 1568 z późn. zm.)

- b) adaptacji i wykorzystania zabytków (wpisanych do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków) do pełnienia nowych funkcji wraz z zakupem niezbędnego sprzętu;
- c) inwestycje dotyczące termomodernizacji oraz wykorzystania energii słonecznej (**jako jeden z elementów projektów** wymienionych w pkt a, b).

59. Rozwój infrastruktury kultury

1. Budowa, przebudowa, rozbudowa, modernizacja, remont oraz wyposażenie obiektów publicznej infrastruktury kultury przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze (w szczególności sale koncertowe i wystawowe, muzea, teatry, ośrodki i centra kultury, biblioteki publiczne, amfiteatry, inne obiekty i otwarte przestrzenie służące celom kulturalnym itp.) oraz zagospodarowanie ich otoczenia.
2. Roboty budowlane i modernizacja infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych).
3. Zakup i modernizacja wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach infrastruktury kultury i przystosowanie obiektów instytucji kultury do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz specyficznych grup odwiedzających, m.in. osób starszych, dzieci i młodzieży.
4. Monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury na wypadek zagrożeń.
5. Wyposażenie istniejących i nowych obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze, przedsięwzięcia związane z zaangażowaniem nowoczesnych technik przekazu i ekspozycji, umożliwiające interaktywną prezentację oferty kulturalnej beneficjenta (m.in. biblioteki, muzea, teatry, centra kultury, inne obiekty i otwarte przestrzenie służące celom kulturalnym).
6. Modernizacja obiektów zajmowanych przez instytucje kultury wraz z zakupem niezbędnego sprzętu – **jako jeden z elementów działania** możliwa jest termomodernizacja oraz wykorzystanie energii słonecznej (do 30% całkowitych kosztów inwestycji).

60. Inne wsparcie dla poprawy usług w zakresie kultury

1. Tworzenie i rozwój sieci punktów informacji kulturalnej (systemy/centra/ośrodki), w tym przygotowanie i dystrybucja nieodpłatnych materiałów oraz publikacji służących informacji kulturalnej.
2. Działalność promocyjna i edukacyjna, kampanie promocyjne w kraju i za granicą, których celem jest promocja kultury, w tym udział w wystawach (także imprezy wystawiennicze oraz ekspozycje) i imprezach kulturalnych.
3. Przygotowanie programów tworzenia, rozwoju i/lub promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych, w tym przede wszystkim wykonanie analiz potencjału i popytu.
4. Organizacja imprez kulturalnych o znaczeniu lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym, w szczególności festiwale, targi w obrębie sfery kultury, wystawy i przeglądy form artystycznych
5. Kultywowanie i promocja tradycji regionalnych oraz tradycyjnej, charakterystycznej dla regionu, twórczości artystycznej, form rzemiosł i zawodów
6. Tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo.
7. Usługi dla zwiedzających.
8. Organizacja wydarzeń kulturalnych, mających wpływ na wzrost znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy.
9. Kampanie promocyjne w kraju i za granicą, których celem jest promocja kultury regionu, w tym udział w wystawach i imprezach kulturalnych.
10. Organizacja i promowanie wydarzeń kulturalnych związanych z zachowaniem dziedzictwa kulturowego wsi i wykorzystaniem specyficznych zasobów lokalnych, w tym szczególnie walorów środowiska naturalnego;

VIII. Rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich

61. Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich

1. Realizacja projektów w ramach rewitalizacji miast na obszarach problemowych, w tym:
 - a) izolacja, remont lub przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele gospodarcze lub społeczne, w tym: remont, przebudowa instalacji: grzewczych, elektrycznych, gazowych i wodno-kanalizacyjnych w budynkach oraz zagospodarowanie przyległego terenu (budowa, remont, przebudowa małej architektury),

- b) modernizacja, renowacja budynków poprawiająca ich estetykę zewnętrzną (dotyczy obiektów należących do beneficjenta, służących prowadzeniu działalności gospodarczej, obiektów użyteczności publicznej, z wyłączeniem budynków administracji publicznej)
 - c) renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie, w tym prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu,
 - d) konserwacja, restauracja lub inne roboty budowlane dopuszczalne w przypadku zabytków (odpowiednio-obiektów historycznych) w celu przystosowania ww. obiektów do nowych funkcji lub utrzymania dotychczasowych (z wyjątkiem nadania im lub utrzymania przez nie funkcji kulturalnych),
 - e) adaptacja, przebudowa lub remonty budynków i przestrzeni użyteczności publicznej wraz z przyległym otoczeniem na cele edukacyjno-społeczne, w tym między innymi: przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły średnie i ponadgimnazjalne, szkoły wyższe, szkolne stołówki, domy dziecka, ośrodki walki z patologiami społecznymi, poradnie psychologiczne, świetlice dla dzieci i młodzieży, domy kultury, warsztaty terapii zajęciowej oraz obiekty służące pomocy społecznej,
 - f) adaptacja, przebudowa lub remonty infrastruktury publicznej związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych,
 - g) izolacja, remont, prace rozbiórkowe, przebudowa lub adaptacja budynków, obiektów, infrastruktury i urządzeń przemysłowych i powojkowych wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu w celu nadania im nowych funkcji użytkowych: usługowych, gospodarczych, turystycznych, rekreacyjnych, zdrowotnych lub edukacyjnych,
 - h) budowa, remonty, przebudowa lub modernizacja infrastruktury technicznej, w tym:
 - sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
 - kanalizacji deszczowej, sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody,
 - sieci i urządzeń ciepłowniczych, elektrycznych, gazowych lub telekomunikacyjnych na obszarze objętym projektem, w celu zapewnienia dostępu wszystkich obiektów i terenów rewitalizowanych do podstawowych usług komunalnych, wyłącznie w ramach ww. typów projektów.
 - h) porządkowanie przestrzeni miejskiej: regeneracja, rehabilitacja i zabudowywanie pustych przestrzeni publicznych, w tym remonty lub przebudowa: placów, rynków, parkingów, placów zabaw dla dzieci, publicznych toalet miejskich, małej architektury (np. tarasy widokowe, fontanny, ławki), miejsc rekreacji, terenów zielonych oraz prace restauracyjne na terenie parków,
 - i) tworzenie stref i systemów bezpieczeństwa oraz i zapobieganie przestępczości w zagrożonych partiami społecznymi obszarach miast, w tym: budowa lub remont oświetlenia, zakup i instalacja systemów monitoringu,
 - j) przedsięwzięć służących aktywizacji społeczności zamieszkujących obszary rewitalizowane oraz przeciwdziałaniu negatywnym zjawiskom społecznym,
 - k) poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego, a także estetyki przestrzeni publicznych, w tym: remonty, przebudowa lub modernizacja ulic oraz komunalnych dróg osiedlowych oraz małych obiektów inżynierskich (chodniki i przejścia dla pieszych, ścieżki rowerowe),
 - l) przygotowanie terenów na obszarach objętych rewitalizacją pod realizację nowych inwestycji gospodarczych (w tym uzbrojenie terenu pod przyszłe inwestycje, wyburzenie obiektów, przygotowanie obiektów do potrzeb działalności gospodarczej).
2. Zagospodarowanie pustych przestrzeni miejskich na cele publiczne i/lub gospodarcze, w tym:
 - a) uzupełnianie pierzei ulic i rynków,
 - b) zabudowa zdegradowanych przestrzeni (o charakterze środowiskowym bądź przemysłowym).
 3. Odnowa centrów wsi, w tym m.in.:
 - a) zagospodarowanie przestrzeni w celu uporządkowania przestrzeni publicznej;
 - b) modernizacje, renowacje powierzchni i przestrzeni na obszarach wiejskich poprawiające ich estetykę zewnętrzną (obiekty użyteczności publicznej), z wyłączeniem budynków administracji publicznej;
 - c) porządkowanie własności (scalanie powierzchni) dla bardziej efektywnego wykorzystania powierzchni;
 4. Renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym (z wyjątkiem indywidualnych mieszkań) znajdujących się na rewitalizowanym terenie powiązana z ich adaptacją na cele: gospodarcze, społeczne, edukacyjne, turystyczne lub kulturalne, przyczyniająca się do tworzenia stałych miejsc pracy.

5. Prace konserwatorskie, odnowienie zabudowań, fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków, wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu, przyczyniające się do podniesienia atrakcyjności turystycznej i kulturalnej terenu objętego działaniami rewitalizacyjnymi.
6. Prace konserwatorskie i prace restauracyjne w obiektach zabytkowych użytkowanych na cele publiczne.
7. Renowacja i adaptacja istniejących na terenie rewitalizowanym budynków stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych, w celu przygotowania do użytkowania nowoczesnych socjalnych budynków mieszkalnych o dobrym standardzie – tylko w przypadku, kiedy jest częścią większego projektu rewitalizacyjnego.
8. Budowa, przebudowa, modernizacja infrastruktury służącej bezpieczeństwu na rewitalizowanym terenie, w tym m.in. budowa lub remont oświetlenia oraz zakup i instalacja systemów monitoringu,
 - a) wymiana elementów konstrukcyjnych zawierających azbest w budynkach publicznych (poza celami mieszkaniowymi) w przypadku, gdy nie wymaga to przebudowy całego obiektu i po spełnieniu wymagań przekazania powstałych odpadów zawierających azbest podmiotom, które uzyskały zezwolenie właściwego organu na prowadzenie działalności w zakresie gospodarki takimi odpadami,
 - b) budowa, remonty lub przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody.
9. Uzbrojenie terenów wraz ze zwiększeniem ich dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez modernizację i budowę bezpośrednich dróg dojazdowych.
10. Przedsięwzięcia służące wypromowaniu uzbrojonych terenów inwestycyjnych, niezagospodarowanych oraz niedokończonych w wyniku zaniechania inwestycji obiektów w celu dostosowania ich do potrzeb gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturowych i turystycznych itp.
11. Renowacja i wzrost estetyki funkcjonalnej przestrzeni publicznej, szczególnie służące podniesieniu atrakcyjności miast dla ruchu turystycznego.
12. Budowa nowych lub modernizacja istniejących dworców autobusowych, zajezdni, przystanków czy parkingów dla taboru, z uwzględnieniem udogodnień dla osób niepełnosprawnych.
13. Podniesienie stanu jakościowego i ilościowego bazy targowej i wystawienniczej, wraz z zapleczem kongresowo- konferencyjnym.
14. Tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.
15. Kształtowanie wysokiej jakości stref publicznych poprzez zagospodarowywanie centrów wsi i osiedli, poprawę wartości estetycznych przestrzeni, w tym również tworzenie rekreacyjnych terenów wypoczynku.
16. Budowa lub remont elementów małej infrastruktury turystycznej (np. szlaki turystyczne) oraz rekreacyjnej (np. trasy rowerowe), zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych w obrębie miejscowości.
17. Przedsięwzięcia promocyjne, doradcze, szkoleniowe, edukacyjne, kulturalne, mające na celu przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym – tylko w ramach projektu inwestycyjnego *na zasadzie crossfinancingu (maksymalnie 10% kosztów kwalifikowalnych projektu)*.
18. Przedsięwzięcia na obszarach i w obiektach rewitalizowanych służących ich adaptacji do wskazanych potrzeb,
19. Przedsięwzięcia służące wypromowaniu obszarów i obiektów rewitalizowanych,

IX. Zwiększanie zdolności adaptacyjnych pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców

62. Rozwój systemów i strategii uczenia się przez całe życie w przedsiębiorstwach; szkolenia i usługi na rzecz zwiększenia zdolności adaptacyjnych pracowników do zmian; promowanie przedsiębiorczości i innowacji

1. Ponadregionalne oraz ogólnopolskie projekty szkoleń i doradztwa dla przedsiębiorców oraz pracowników przedsiębiorstw.
2. Studia podyplomowe dla przedsiębiorców oraz pracowników przedsiębiorstw.
3. Ogólne i specjalistyczne szkolenia oraz doradztwo związane ze szkoleniami dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw w zakresie m. in.: zarządzania, identyfikacji potrzeb w zakresie kwalifikacji pracowników, organizacji pracy, zarządzania BHP, elastycznych form pracy, wdrażania technologii produkcyjnych przyjaznych środowisku, wykorzystanie w prowadzonej działalności technologii informacyjnych i komunikacyjnych.
4. Wsparcie dla pracodawców przechodzących procesy adaptacyjne i modernizacyjne w tworzeniu i realizacji programów zwolnień monitorowanych (outplacement), w tym szkoleń i doradztwa zawodowego.

5. Podnoszenie świadomości pracowników i kadr zarządzających modernizowanych firm w zakresie możliwości i potrzeby realizacji projektów wspierających procesy zmian poprzez szkolenia i doradztwo.
6. Podnoszenie kwalifikacji i umiejętności kadry szkoleniowej (w tym: trenerów i wykładowców) w zakresie opracowywania programów, prowadzenia szkoleń oraz doradztwa dla kadry zarządzającej i pracowników przedsiębiorstw.
7. Projekty ponadregionalne na rzecz wzmocnienia potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw poprzez wspieranie nowych rozwiązań w zakresie: organizacji pracy; form świadczenia pracy; zarządzania zmianą gospodarczą; promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych; społecznej odpowiedzialności biznesu.
8. Ogólnopolskie projekty o charakterze badawczym, informacyjnym, promocyjnym i upowszechniającym B+R oraz promocja postaw innowacyjnych i proprzedsiębiorczych.
9. Ogólnopolskie projekty promocyjne i informacyjne służące rozwojowi współpracy między instytucjami działającymi na rzecz innowacyjności i przedsiębiorcami oraz między samymi przedsiębiorcami.
10. Wsparcie i rozwój instytucji świadczących usługi na rzecz rozwoju przedsiębiorczości (np. sieci KSU), w tym udzielających wsparcia finansowego, oraz ich sieci, m. in. poprzez: koordynację działań instytucji w celu zapewnienia systemowej współpracy i wymiany doświadczeń; rozwój i upowszechnianie standardów organizacyjnych instytucji świadczących usługi na rzecz rozwoju przedsiębiorczości i udzielających wsparcia finansowego; podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników tych instytucji; nadzór nad procesem certyfikacji; wypracowanie oraz realizację wspólnej strategii promocyjno-informacyjnej w zakresie upowszechniania dostępnej oferty wystandaryzowanych usług.
11. Wsparcie tworzenia i rozwoju ogólnopolskiej sieci instytucji świadczących kompleksowe usługi dla przedsiębiorców i osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą.
12. Tworzenie sieci współpracy w zakresie wzmocniania dialogu społecznego i inicjatyw podejmowanych wspólnie na poziomie lokalnym i regionalnym przez organizacje pracodawców i przedstawicielstwa pracownicze, mających na celu zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorców.

63. Opracowywanie i upowszechnianie innowacyjnych i bardziej wydajnych form organizacji pracy

1. Projekty pilotażowe o charakterze promocyjnym, szkoleniowym i doradczym wynikające z badań i analiz prowadzonych w ramach działania.
2. Wsparcie procesu akredytacji zakładów opieki zdrowotnej, w szczególności szpitali, posiadających umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej zawartą z oddziałem wojewódzkim NFZ albo udzielające świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów.

64. Rozwój specjalistycznych usług w zakresie zatrudnienia, szkolenia i wsparcia w związku z restrukturyzacją sektorów i przedsiębiorstw, rozwój systemów przewidywania zmian w sferze zatrudnienia i zapotrzebowania na kwalifikacje i przyszłych wymogów w zakresie zatrudnienia i kwalifikacji

1. Realizacja projektów o charakterze analityczno-badawczym, promocyjnym, szkoleniowym i doradczym w zakresie: luk kompetencyjnych pracowników przedsiębiorstw i ich potrzeb szkoleniowych; trendów rozwojowych i zmian gospodarczych w skali ogólnopolskiej, służących lepszemu rozwojowi programów szkoleniowych; określania zawodów przyszłości; szkoleń e-learningowych; standardów działania wykorzystywanych w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstw; standardów zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwach; promowania profesjonalizacji zarządzania zasobami ludzkimi w przedsiębiorstwach; budowy i realizacji strategii innowacyjnych w przedsiębiorstwach; planowania strategicznego; zarządzania informacją i wiedzą; pracy atypowej oraz alternatywnych form zatrudnienia; mobilności międzysektorowej o charakterze ponadregionalnym.
2. Ponadregionalne projekty szkoleniowe i doradcze dla przedsiębiorstw, mające na celu złagodzenie negatywnych skutków restrukturyzacji.
3. Doradztwo dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MMŚP), w tym dla osób samozatrudnionych, w szczególności w zakresie ekonomii, finansów, zarządzania zasobami ludzkimi lub rachunkowości.
4. Szkolenia skierowane do osób zatrudnionych o niskich kwalifikacjach lub innych dorosłych osób pracujących, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem nowych, uzupełnieniem lub podwyższeniem kwalifikacji i umiejętności.
5. Pomoc w tworzeniu partnerstw lokalnych z udziałem m. in.: przedsiębiorstw, organizacji pracodawców, związków zawodowych, jednostek samorządu terytorialnego, urzędów pracy i innych środowisk, mających

na celu opracowanie i wdrażanie strategii przewidywania i zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie lokalnym i wojewódzkim.

6. Szkolenia przekwalifikowujące i usługi doradcze w zakresie wyboru nowego zawodu i zdobycie nowych umiejętności zawodowych.
7. Szkolenia i doradztwo dla przedsiębiorców wspomagające proces zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa.
8. Badania i analizy dotyczące trendów rozwojowych i prognozowania zmian gospodarczych zachodzących w regionie oraz formułowania właściwych mechanizmów zaradczych, upowszechnianie wyników tych badań i analiz oraz związana z nimi wymiana informacji.
9. Promowanie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, w szczególności w odniesieniu do lokalnego rynku pracy i środowiska naturalnego.
10. Upowszechnianie idei *flexicurit* (zintegrowana strategia równoczesnego zwiększania elastyczności i bezpieczeństwa rynku pracy).

X. Poprawa dostępu do zatrudnienia i jego trwałości

65. Modernizacja i wzmocnienie instytucji rynku pracy

1. Wsparcie systemowe instytucji rynku pracy:

- 1) Rozwój ogólnopolskiego systemu szkoleń oraz doskonalenia zawodowego kadr publicznych służb zatrudnienia oraz innych instytucji rynku pracy, obejmującego m. in. specjalistyczne kursy, szkolenia, w tym szkolenia modułowe, doradztwo, instruktaż, a także studia uzupełniające, studia podyplomowe oraz wizyty studyjne
- 2) Opracowanie i realizacja wspólnych programów szkoleniowych dla kadr instytucji rynku pracy i pomocy społecznej.
- 3) Rozwój narzędzi i systemów informatycznych (dla publicznych służb zatrudnienia oraz zintegrowanych systemów dla publicznych służb zatrudnienia i instytucji pomocy społecznej).
- 4) Budowa i rozwój skoordynowanego systemu współpracy i wymiany informacji między publicznymi służbami zatrudnienia oraz innymi instytucjami rynku pracy na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, (w tym m.in. w obszarze międzynarodowego pośrednictwa pracy).
- 5) Zwiększanie dostępu do programów i usług rynku pracy m. in. poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, tworzenie publicznej sieci dostępu do bazy danych o rynku pracy, a także wdrażanie nowych metod i instrumentów aktywizacji zawodowej.
- 6) Tworzenie i rozwijanie systemu jednolitych standardów usług świadczonych przez instytucje rynku pracy, m. in. poprzez opracowanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, popularyzację dobrych praktyk i rozwiązań, a także wprowadzenie systemu benchmarkingu w ramach publicznych służb zatrudnienia i innych instytucji rynku pracy.
- 7) Projektowanie i wdrażanie rozwiązań systemowych, w tym metod i narzędzi zwiększających efektywność usług świadczonych na rzecz klientów instytucji rynku pracy (m.in. doskonalenie struktur organizacyjnych oraz usprawnianie systemów zarządzania instytucjami rynku pracy).
- 8) Tworzenie i rozwój systemu oceny i monitorowania efektywności usług świadczonych przez instytucje rynku pracy.
- 9) Tworzenie i wdrażanie rozwiązań systemowych oraz narzędzi i metod rozwiązywania problemów w obszarze migracji zarobkowych.
- 10) Rozwój ogólnopolskiego systemu monitorowania i prognozowania sytuacji na rynku pracy (m.in. makroekonomiczne i mikroekonomiczne badania rynku pracy, ekspertyzy, analizy).
- 11) Tworzenie systemu monitorowania i ewaluacji wpływu realizowanych programów na sytuację na rynku pracy.

2. Wsparcie zadań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych:

- 1) Projekty służące wzmocnieniu i rozwojowi publicznych służb zatrudnienia w regionie m. in. poprzez szkolenia, doradztwo, badania rynku pracy, w tym:
 - a) upowszechnianie pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego w regionie, m.in. dofinansowywanie zatrudnienia doradców zawodowych i pośredników pracy;
 - b) szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr publicznych służb zatrudnienia działających na terenie regionu, powiązane bezpośrednio z potrzebami oraz ze specyfiką realizowanych przez nie zadań.

- 2) Prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz sytuacji na regionalnym i lokalnym rynku pracy (w tym w ramach regionalnych obserwatoriów rynku pracy, łącznie z ich tworzeniem), m. in. w zakresie:
 - a) przewidywanej sytuacji na rynku pracy wybranych zawodów, sektorów, branż;
 - b) przewidywanych oczekiwań pracodawców odnośnie pożądanych kwalifikacji i usług szkoleniowych
 - c) migracji zarobkowych na terenie regionu (w tym monitoring).
3. Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej:
 - 1) Budowa i ulepszanie systemu koordynacji oraz przekazywania informacji i danych między instytucjami działającymi w obszarze polityki społecznej i rynku pracy.
 - 2) Upowszechnianie systemów informatycznych zwiększających dostęp do informacji o instrumentach i usługach systemu pomocy i integracji społecznej.
 - 3) Rozbudowa systemu monitorowania i oceny efektywności działań, a także prognozowania sytuacji w obszarze pomocy społecznej m. in. poprzez prowadzenie i upowszechnianie badań, ekspertyz i analiz.
 - 4) Tworzenie i rozwijanie standardów jakości usług instytucji pomocy i integracji społecznej.
 - 5) Rozwój krajowego systemu szkoleń tematycznych i specjalistycznych oraz doskonalenia kadr instytucji pomocy i integracji społecznej (m.in. szkolenia, kursy, doradztwo, studia, studia podyplomowe, wizyty studyjne, specjalizacje, coaching, superwizję).
 - 6) Opracowanie i realizacja wspólnych programów szkoleniowych dla kadr pomocy społecznej i instytucji rynku pracy.
 - 7) Poszerzanie oferty instytucji pomocy i integracji społecznej w zakresie usług na rzecz aktywizacji zawodowej i społecznej (w tym budowa krajowego systemu doradztwa na rzecz inicjatyw lokalnych w sferze integracji społecznej) .
 - 8) Rozwój narzędzi i systemów informatycznych (dla instytucji pomocy społecznej oraz zintegrowanych systemów dla publicznych służb zatrudnienia i instytucji pomocy społecznej).
 - 9) Identyfikacja i promocja najlepszych praktyk i rozwiązań z zakresu pomocy i integracji społecznej.
 - 10) Szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej, działających na terenie regionu, powiązane bezpośrednio z potrzebami oraz ze specyfiką realizowanych zadań.
 - 11) Szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji rynku pracy działających na terenie regionu, powiązane ze specyfiką zadań realizowanych przez te instytucje na regionalnym rynku pracy.
 - 12) Prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz dotyczących sytuacji na regionalnym i lokalnym rynku pracy, w tym m. in. tworzenie regionalnych obserwatoriów rynku pracy oraz monitoring migracji zarobkowych na terenie regionu.
 - 13) Wsparcie (m.in. prawne, organizacyjne, szkoleniowe i finansowe) dla tworzenia i działalności podmiotów integracji społecznej, w tym: centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej.
 - 14) Prowadzenie, publikowanie i upowszechnianie badań i analiz z zakresu polityki społecznej w regionie.

66. Wdrażanie aktywnych i prewencyjnych instrumentów rynku pracy

1. Rozwój dialogu, partnerstwa publiczno-społecznego i współpracy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich na poziomie regionalnym i lokalnym.
2. Opracowanie kompleksowych programów ukierunkowanych na powrót do pracy określonych grup pracowników/grup zawodowych ze stwierdzonymi chorobami zawodowymi.
3. Identyfikacja potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia, w tym m. in. poprzez zastosowanie Indywidualnych Planów Działania, diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie.
4. Organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych.
5. Wsparcie psychologiczno-doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy.
6. Wspieranie wolontariatu jako etapu przygotowującego do podjęcia zatrudnienia m. in. poprzez zapewnienie wsparcia szkoleniowego i doradczego dla wolontariusza.
7. Wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności geograficznej (regionalnej, międzyregionalnej) osób pozostających bez zatrudnienia m. in. poprzez dofinansowanie przejazdów z miejsca zamieszkania do miejsca pracy oraz zwrot kosztów zakwaterowania.
8. Wsparcie doradczo-szkoleniowe pracownika, który uzyskał zatrudnienie w ramach projektu prowadzące do jego adaptacji w miejscu pracy.
9. Szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia bądź zmiany kwalifikacji zawodowych

10. Wsparcie zatrudnienia w ramach prac interwencyjnych.
11. Doposażenie lub wyposażenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego w ramach prac interwencyjnych.
12. Opracowanie i rozpowszechnianie informacji o ofertach pracy, możliwościach udziału w szkoleniach i stażach oraz innych oferowanych usługach i instrumentach aktywizacji zawodowej, w tym m. in. poprzez zastosowanie nowoczesnych i wielokanałowych technik informacyjnych i komunikacyjnych.
13. Staż/przygotowanie zawodowe w miejscu pracy.
14. Projekty przyczyniające się do aktywizacji zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich, poprawy zdolności do zatrudnienia oraz rozwoju usług aktywizacyjnych.
15. Wsparcie lokalnych inicjatyw informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, promujących aktywizację zawodową na poziomie lokalnym.

67. Działania na rzecz aktywnego starzenia się oraz wydłużania życia zawodowego

Opracowanie kompleksowych programów profilaktycznych przystosowanych do potrzeb poszczególnych grup pracowników/grup zawodowych, w szczególności ukierunkowanych na redukcję występowania chorób zawodowych.

68. Wsparcie na rzecz samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej

1. Przyznanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, w tym pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanego z podjęciem działalności gospodarczej.
2. Wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą (w tym założenie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej) poprzez zastosowanie następujących instrumentów:
 - a) doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej,
 - b) przyznanie środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości do wysokości 40 tysięcy złotych,
 - c) wsparcie pomostowe w okresie od 6 do 12 miesięcy od dnia zarejestrowania działalności gospodarczej, obejmujące m. in. doradztwo oraz pomoc w efektywnym wykorzystaniu dotacji.
3. Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia poprzez kampanie promocyjno-informacyjne.
4. Upowszechnianie dobrych praktyk z zakresu rozwoju przedsiębiorczości.
5. Wsparcie finansowe dla funkcjonowania instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, świadczących:
 - a) usługi prawne, finansowe, marketingowe,
 - b) doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej,
 - c) rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej,
 - d) promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.

69. Działania na rzecz zwiększenia trwałego udziału kobiet w zatrudnieniu oraz ich rozwoju zawodowego w perspektywie zmniejszenia dyskryminacji ze względu na płeć na rynku pracy oraz lepszego godzenia życia zawodowego z prywatnym, a zwłaszcza większego dostępu do usług opiekuńczo-wychowawczych nad dziećmi i osobami zależnymi

1. Organizowanie akcji i kampanii promocyjno-informacyjnych m. in. z zakresu równości szans, mobilności i elastyczności zawodowej, promowania postaw aktywnych oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.
2. Realizacja programów aktywizacji zawodowej obejmujących jedną lub kilka z następujących form wsparcia, połączonych z możliwością zapewnienia opieki nad dziećmi, lub osobami zależnymi dla osoby uczestniczącej w projekcie:
 - a) pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe,
 - b) staże/praktyki zawodowe,
 - c) szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych,
 - d) subsydiowanie zatrudnienia.
3. Organizacja kampanii promocyjnych i akcji informacyjnych mających na celu zachęcanie pracodawców do zatrudniania osób z grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy.
4. Wdrażanie i upowszechnianie rozwiązań służących godzeniu życia zawodowego i rodzinnego, w tym m. in. poprzez:

- a) pilotażową realizację kompleksowych programów powrotu do pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dzieci, sprzyjających godzeniu życia zawodowego i rodzinnego,
 - b) tworzenie ośrodków opieki nad dziećmi w miejscu pracy oraz rozwijanie alternatywnych form opieki nad dziećmi (w tym m.in. usług opiekuńczych świadczonych w warunkach domowych).
5. Upowszechnianie i promocja alternatywnych i elastycznych form zatrudnienia i metod organizacji pracy oraz uelastycznienie czasu pracy pracownika (telepraca, praca w niepełnym wymiarze czasu pracy, praca rotacyjna, podział pracy w ramach jednego stanowiska).
 6. Upowszechnianie idei równych szans (w tym m.in. poprzez organizowanie ogólnopolskich kampanii informacyjno-promocyjnych z wykorzystaniem dostępnych środków masowego przekazu oraz nowoczesnych metod komunikacji, identyfikację i promocję najlepszych praktyk oraz prowadzenie działalności informacyjno-doradczej w obszarze równego dostępu do zatrudnienia).

70. Działania na rzecz zwiększenia udziału migrantów w zatrudnieniu w perspektywie wzmocnienia ich integracji społecznej

1. Rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy.
2. Wsparcie inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym (np. szkolenia, spotkania, seminaria) mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich.
3. Tworzenie i wdrażanie projektów na rzecz integracji z rynkiem pracy pracowników migrujących, obejmujących w szczególności:
 - a) szkolenia językowe dla pracowników przyjeżdżających do Polski w poszukiwaniu zatrudnienia,
 - b) doradztwo i pomoc prawną w zakresie przeciwdziałania dyskryminacji na rynku pracy oraz kontaktów z organami administracyjnymi,
 - c) realizację programów aktywizacji społecznej i zawodowej, w tym szkolenia w zakresie prawa pracy, kultury pracy, standardów zawodowych, itp., przygotowujące do podjęcia zatrudnienia w Polsce.
4. Organizacja kampanii informacyjno-promocyjnych zachęcających osoby, które wyemigrowały za granicę do powrotu do kraju oraz podejmowania nauki i pracy w Polsce.
5. Rozwój form aktywnej integracji poprzez kontrakty socjalne (indywidualne programy integracji uchodźców, osób ubiegających się o status uchodźcy, osób z pobytem tolerowanym, posiadających zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony oraz programy aktywności lokalnej obejmujące:
 - a) wspieranie zdolności do podjęcia zatrudnienia poprzez zatrudnienie socjalne, szkolenia oraz zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy,
 - b) usługi o charakterze edukacyjnym, zdrowotnym i społecznym, których celem jest wsparcie mobilności na rynku pracy pozwalające na przezwycięzenie indywidualnych barier w powrocie na rynek pracy,
 - c) rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację zawodową i społeczną osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy.

XI. Poprawa integracji społecznej osób w niekorzystnej sytuacji życiowej

71. Ścieżki integracji i powrotu do zatrudnienia dla osób w gorszym położeniu; zwalczanie dyskryminacji w dostępie do rynku pracy i rozwoju kariery zawodowej oraz promowanie akceptacji dla różnorodności w miejscu pracy

1. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym:
 - 1) Rozwój nowych form i metod wsparcia indywidualnego i środowiskowego na rzecz integracji zawodowej i społecznej (w tym np. środowiskowej pracy socjalnej, centrów aktywizacji lokalnej, animacji lokalnej, streetworking, couchingu, treningu pracy).
 - 2) Rozwój usług społecznych przezwyciężających indywidualne bariery w integracji społecznej, w tym w powrocie na rynek pracy.
 - 3) Rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy.
 - 4) Wsparcie tworzenia i działalności środowiskowych instytucji aktywizujących osoby niepełnosprawne w tym z zaburzeniami psychicznymi.

- 5) Promocja i wsparcie wolontariatu, w zakresie integracji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.
 - 6) Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (kluby środowiskowe, świetlice) połączonych z realizacją działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej.
 - 7) Projekty przyczyniające się do integracji społecznej mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług społecznych na tych obszarach.
 - 8) Wsparcie inicjatyw lokalnych o charakterze informacyjnym, szkoleniowym i promocyjnym (np. w formie szkoleń, spotkań, seminariów) mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców obszarów wiejskich).
 - 9) Upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej w regionie.
 - 10) Projekty obejmujące działania z zakresu zatrudnienia, edukacji, integracji społecznej i zdrowia, przyczyniające się do aktywizacji społeczno-zawodowej społeczności romskiej.
 - 11) Poradnictwo psychologiczne, psychospołeczne, zawodowe i inne, prowadzące do integracji społecznej i zawodowej, skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem i ich otoczenia.
 - 12) Kursy i szkolenia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym .
 - 13) Staże i zatrudnienie subsydiowane osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacjach pozarządowych oraz spółdzielniach socjalnych połączone z zajęciami reintegracji zawodowej i społecznej.
2. Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej:
 - 1) Rozwój form aktywnej integracji poprzez kontakty socjalne (w tym indywidualne programy wychodzenia z bezdomności) oraz programy aktywności lokalnej obejmujące:
 - a) wspieranie zdolności do podjęcia zatrudnienia poprzez zatrudnienie socjalne, szkolenia oraz zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy,
 - b) usługi o charakterze edukacyjnym, zdrowotnym i społecznym, których celem jest wsparcie mobilności na rynku pracy pozwalające na przezwycięzenie indywidualnych barier w powrocie na rynek pracy,
 - c) rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację zawodową i społeczną osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy.
 - 2) Upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej w regionie (wzmocnienie kadrowe służb pomocy społecznej).
 - 3) Indywidualne programy usamodzielnienia osób opuszczających rodziny zastępcze lub placówki opiekuńczo-wychowawcze.
 3. Projekty aktywizacji zawodowej i integracji społecznej, skierowane do młodzieży w wieku 15-25 lat kwalifikującej się do objęcia wsparciem przez OHP w tym:
 - 1) Wspieranie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym poprzez:
 - a) szkolenia kształtujące umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych i prowadzące do podwyższenia samodzielności i uzyskania zatrudnienia,
 - b) warsztaty obejmujące diagnozowanie potencjału zawodowego i możliwości jego rozwoju,
 - c) usługi poradnictwa zawodowego (z uwzględnieniem indywidualnych planów działań) oraz pośrednictwa pracy,
 - d) subsydiowanie zatrudnienia młodzieży,
 - e) organizację praktyk i staży/przygotowania zawodowego w miejscu pracy.
 - 2) Opracowywanie i rozpowszechnianie informacji na temat rynku pracy, w tym:
 - a) ofert i form zatrudnienia,
 - b) możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych i zdobywania doświadczenia zawodowego,
 - c) dostępu do informacji na temat inicjatyw wspomagających młodzież w wejściu na rynek pracy.
 - 3) Ekspertyzy, badania i analizy diagnozujące potrzeby młodzieży w zakresie aktywizacji zawodowej oraz badające efektywność podejmowanych form wsparcia.
 - 4) Podnoszenie kwalifikacji kadr OHP (m.in. poprzez szkolenia, doradztwo, studia i studia podyplomowe).
 4. Projekty aktywizacji zawodowej i integracji społecznej, skierowane do osób pozbawionych wolności oraz do jednostek organizacyjnych Służby Więziennej:
 - 1) Aktywizacja społeczno-zawodowa i podnoszenie kwalifikacji zawodowych osób pozbawionych wolności.

- 2) Projekty służące modernizacji systemu szkolenia zawodowego więźniów.
 - 3) Projekty informacyjno-promocyjne m. in. z zakresu równych szans, mobilności zawodowej, przekwalifikowań, promujące integrację i zatrudnianie osób odbywających karę pozbawienia wolności,
 - 4) Przygotowanie i realizacja procedur i standardów postępowania przez jednostki organizacyjne Służby Więziennej, w celu przygotowania do zatrudnienia i integracji ze społeczeństwem osób odbywających karę pozbawienia wolności.
 - 5) Podnoszenie kwalifikacji kadr jednostek operacyjnych Służby Więziennej (m.in. poprzez szkolenia, doradztwo, studia i studia podyplomowe) w zakresie przygotowania osób odbywających karę pozbawienia wolności do zatrudnienia i integracji ze społeczeństwem.
 - 6) Projekty współpracy jednostek penitencjarnych z instytucjami rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, partnerami społeczno-gospodarczymi w celu przygotowania do zatrudnienia i integracji ze społeczeństwem osób odbywających karę pozbawienia wolności.
5. Projekty integracji społecznej i aktywizacji zawodowej skierowane do osób przebywających w zakładach poprawczych oraz do pracowników zakładów poprawczych:
- 1) Projekty wspierające integrację zawodową i społeczną osób przebywających w zakładach poprawczych oraz schroniskach dla nieletnich.
 - 2) Projekty współpracy zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich z instytucjami rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, partnerami społeczno-gospodarczymi w celu przygotowania do zatrudnienia i integracji ze społeczeństwem osób przebywających w tych placówkach.
 - 3) Podnoszenie kwalifikacji kluczowych pracowników zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (m.in. poprzez szkolenia, doradztwo, studia i studia podyplomowe) w zakresie przygotowania osób przebywających w zakładach poprawczych oraz schroniskach dla nieletnich do zatrudnienia i integracji ze społeczeństwem.
6. Projekty integracji społecznej i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych:
- 1) Ekspertyzy i badania dotyczące diagnozy potrzeb, efektywności form wsparcia oraz aktywizacji zawodowej i społecznej wobec osób niepełnosprawnych.
 - 2) Ogólnokrajowe i ponadregionalne projekty aktywizacji zawodowej i integracji społecznej, skierowane do osób niepełnosprawnych i ich otoczenia (ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania nowoczesnych technologii oraz projektów promujących elastyczne i innowacyjne formy zatrudnienia),
 - 3) Identyfikacja i promocja najlepszych rozwiązań z zakresu pomocy osobom niepełnosprawnym.
 - 4) Kompanie informacyjne skierowane m. in. do pracodawców w celu zachęcania ich do zatrudniania osób niepełnosprawnych.
 - 5) Wsparcie działań na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

XII. Poprawa jakości kapitału ludzkiego

72. Opracowywanie, uruchomienie i wdrożenie reform systemów kształcenia i szkolenia w celu zwiększenia zdolności do zatrudnienia, zwiększenia stopnia dostosowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, oraz systematycznego podnoszenia kwalifikacji kadry systemu oświaty w perspektywie gospodarki opartej na innowacji i wiedzy

1. Podniesienie jakości zarządzania w ochronie zdrowia:
 - 1) Szkolenia kadry zarządzającej szpitali, posiadających umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej zawartą z oddziałem wojewódzkim NFZ albo udzielające świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów oraz dysponentów środków publicznych w sektorze ochrony zdrowia tj. kadry zarządzającej NFZ.
 - 2) Rozwój standardów kwalifikacji dla kadry zarządzającej w sektorze zdrowia.
 - 3) Wsparcie procesu akredytacji zakładów opieki zdrowotnej, w szczególności szpitali, posiadające umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej zawartą z oddziałem wojewódzkim NFZ albo udzielające świadczeń zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych na podstawie innych tytułów

2. Doskonalenie zawodowe kadr medycznych:

- 1) Kształcenie w ramach procesu specjalizacji lekarzy deficytowych specjalności, tj. onkologii, kardiologii, medycyny pracy (lekarze kwalifikujący się do uczestnictwa w procesie kształcenia specjalizacyjnego z zakresu kardiologii, szeroko rozumianej onkologii (onkologii klinicznej, radioterapii onkologicznej, chirurgii onkologicznej, ginekologii onkologicznej, onkologii i hematologii dziecięcej) oraz medycyny pracy; pielęgniarki i położne kwalifikujące się do uczestnictwa w studiach pomostowych oraz ewentualnie do kursów specjalistycznych i kwalifikacyjnych; lekarze kwalifikujący się do uczestnictwa w procesie kształcenia specjalizacyjnego z innych wybranych dziedzin medycyny oraz/lub przedstawiciele innych zawodów medycznych).
- 2) Kształcenie zawodowe pielęgniarek i położnych, w szczególności w ramach studiów pomostowych.
- 3) Kształcenie podyplomowe przedstawicieli innych zawodów medycznych.

3. Tworzenie warunków i narzędzi do monitorowania, ewaluacji i badań systemu oświaty:

- 1) Badania w obszarze funkcjonowania systemu oświaty, w tym:
 - a) opracowywanie i wdrożenie koncepcji instytucjonalnego zaplecza badawczego,
 - b) badania dotyczące efektywności kształcenia oraz dostosowania jego zakresu do potrzeb rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem grup społecznych zagrożonych marginalizacją.
- 2) Opracowanie metodologii zobiektywizowanej oceny jakości pracy szkoły na różnych poziomach zarządzania.
- 3) Usprawnienie systemu zbierania i analizy danych dotyczących funkcjonowania systemu oświaty, m. in. poprzez rozwój Systemu Informacji Oświatowej.

4. Modernizacja systemu nadzoru pedagogicznego:

- 1) Opracowanie koncepcji modernizacji systemu nadzoru pedagogicznego,
- 2) Opracowanie i wdrożenie programów poprawy jakości i efektywności nadzoru pedagogicznego.

5. Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych:

- 1) Badania dotyczące jakości i efektywności systemu egzaminów zewnętrznych, w tym:
 - a) analiza standardów wymagań egzaminacyjnych m. in. w kontekście standardów kształcenia na studiach wyższych,
 - b) badania trafności narzędzi pomiarowych wykorzystywanych przez system,
 - c) badania jakości i kryteriów oceny zadań egzaminacyjnych,
 - d) badania uwarunkowań wyników egzaminów,
 - e) badania EWD (Edukacyjnej Wartości Dodanej),
 - f) programy pilotażowe w zakresie modyfikacji systemu egzaminów na poszczególnych etapach kształcenia, w tym: pilotaż matury z matematyki oraz innych przedmiotów, pilotaż egzaminu gimnazjalnego z języka obcego, pilotaż nowej formuły sprawdzianu po klasie VI, pilotaż egzaminów on-line.
- 2) Wsparcie zwiększające efektywność pracy komisji egzaminacyjnych (z zastosowaniem międzynarodowej wymiany doświadczeń), w tym:
 - a) szkolenia i staże pracowników i współpracowników komisji egzaminacyjnych w zakresie m.in. metodologii badań, diagnostyki edukacyjnej, zarządzania procesami podnoszenia jakości w edukacji,
 - b) przygotowanie programów szkoleń dla kandydatów na egzaminatorów, egzaminatorów, weryfikatorów, przewodniczących zespołów egzaminacyjnych.
- 3) Specjalistyczne publikacje dotyczące egzaminów zewnętrznych

6. Ujednolicenie systemu akredytacji placówek doskonalenia nauczycieli (opracowanie koncepcji zmian systemowych w zakresie akredytacji, powołanie komórki organizacyjnej przeprowadzającej akredytację, uruchomienie systemu akredytacji).

7. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli:

- 1) Przygotowanie wybranych szkół do realizacji praktyk przez studentów przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.
- 2) Uruchomienie nowego typu studiów wyższych i podyplomowych przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela.

8. Modernizacja treści i metod kształcenia:

- 1) Doskonalenie podstaw programowych ukierunkowane na zapewnienie zgodności kształcenia z wymogami gospodarki opartej na wiedzy.

- 2) Upowszechnianie innowacyjnych programów i metod oraz najlepszych praktyk (dydaktycznych i organizacyjnych), m. in. poprzez rozwój portalu edukacyjnego Scholaris.
- 3) Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów dla działających za granicą szkół, które należą do polskiego systemu oświaty.
- 4) Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów, materiałów dydaktycznych i metod kształcenia dotyczących m. in. kształcenia w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych oraz przedsiębiorczości.
- 5) Ponadregionalne programy rozwijania kompetencji kluczowych uczniów w szczególności w zakresie i technologii informacyjno-komunikacyjnych, języków obcych, przedsiębiorczości, nauk przyrodniczo-matematycznych.

9. Opracowanie i wdrożenie Krajowego Systemu Kwalifikacji:

- 1) Badania i analizy dotyczące kompetencji i kwalifikacji występujących na polskim rynku pracy, a także możliwości nabywania i potwierdzania kwalifikacji.
- 2) Opracowanie Krajowych Ram Kwalifikacji - opis i usystematyzowanie kompetencji i kwalifikacji według poziomu i zakresu kształcenia.
- 3) Budowa Krajowego Systemu Kwalifikacji - opracowanie i wdrożenie zasad i procedur potwierdzania kompetencji i kwalifikacji nabywanych w trybie formalnym, pozaformalnym i nieformalnym, a także wsparcie rozwiązań organizacyjno-instytucjonalnych (tworzenia i doskonalenia struktur organizacyjnych Systemu).

10. Upowszechnianie uczenia się przez całe życie:

- 1) Ogólnopolskie kampanie upowszechniające model uczenia się przez całe życie.
- 2) Opracowanie narzędzi diagnostycznych i materiałów metodycznych wspomagających proces rozpoznawania predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów.
- 3) Budowa systemu internetowej informacji edukacyjno-zawodowej oraz systemu internetowego poradnictwa edukacyjno-zawodowego (m.in. w ramach portalu edukacyjnego Scholaris).
- 4) Publikacja specjalistycznego biuletynu dla uczniów i doradców zawodowych.
- 5) Opracowanie i pilotażowe wdrożenie programów doskonalenia zawodowego w przedsiębiorstwach dla nauczycieli kształcenia zawodowego.

11. Wzmocnienie systemowych narzędzi zarządzania szkolnictwem wyższym:

- 1) Opracowanie modeli efektywnego zarządzania w szkolnictwie wyższym, w tym: modeli zarządzania uczelniami różnych typów oraz modeli zarządzania jakością w uczelni.
- 2) Opracowanie programów kształcenia, w szczególności w zakresie nauk przyrodniczych, matematycznych, technicznych oraz nowoczesnych technologii w medycynie (w tym również makrokierunki, kierunki unikatowe, studia międzykierunkowe).
- 3) Opracowanie programów kształcenia w językach obcych w wybranych obszarach kształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematycznych, przyrodniczych, rolniczych, medycznych i technicznych.
- 4) Badania, analizy i ekspertyzy w zakresie funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego zwłaszcza w zakresie jakości kształcenia i dostosowania jego kierunków do potrzeb gospodarki.
- 5) Organizacja konferencji, seminariów i spotkań panelowych z udziałem przedstawicieli uczelni oraz przedsiębiorców w celu wymiany doświadczeń oraz wypracowania propozycji rozwiązań kluczowych problemów w szkolnictwie wyższym.
- 6) Opracowanie i wdrożenie systemu monitoringu i zbierania danych na temat szkolnictwa wyższego w Polsce, zwłaszcza w zakresie procesu i jakości kształcenia.
- 7) Wsparcie szkoleniowe i analityczno-badawcze dla kadr Państwowej Komisji Akredytacyjnej w celu wzmocnienia systemu akredytacji.

12. Podwyższanie kwalifikacji kadry systemu oświaty:

- 1) Studia podyplomowe i kursy doskonalące dla nauczycieli w zakresie zgodnym z lokalną i regionalną polityką edukacyjną (w tym przygotowanie do nauczania drugiego przedmiotu lub rodzaju prowadzonych zajęć).
- 2) Studia podyplomowe, kursy i szkolenia oraz inne formy podwyższania kwalifikacji pracowników placówek kształcenia ustawicznego, praktycznego i doskonalenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu.
- 3) Studia wyższe dla nauczycieli zainteresowanych podwyższeniem lub uzupełnieniem posiadanego wykształcenia.

- 4) Studia podyplomowe i kursy doskonalące dla nauczycieli i pracowników administracji oświatowej w zakresie organizacji, zarządzania, finansowania oraz monitoringu działalności oświatowej.
- 5) Programy przekwalifikowania nauczycieli szkolnych w związku ze zmieniającą się sytuacją demograficzną w kierunku kształcenia ustawicznego.

73. Działania na rzecz zwiększenia udziału w kształceniu i szkoleniu przez całe życie, w szczególności poprzez przedsięwzięcia na rzecz ograniczenia przedwczesnej rezygnacji z dalszej nauki w szkole, minimalizowania dyskryminacji ze względu na płeć oraz poprawy jakości i dostępu do kształcenia na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym oraz kształcenia i szkoleń na poziomie wyższym

1. Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni poprzez realizację programów rozwoju uczelni:
 - 1) Przygotowanie, otwieranie i realizację nowych kierunków studiów, studiów podyplomowych, studiów doktoranckich (w tym interdyscyplinarnych studiów doktoranckich) oraz dostosowywanie programów na istniejących kierunkach studiów do potrzeb rynku pracy i gospodarki opartej na wiedzy.
 - 2) Rozszerzenie oferty edukacyjnej uczelni o zajęcia fakultatywne w postaci programów wyrównawczych dla studentów z zakresu matematyki fizyki oraz programy skierowane do osób spoza społeczności akademickiej (zwiększenie udziału szkolnictwa wyższego w kształceniu ustawicznym).
 - 3) Opracowywanie programów i materiałów dydaktycznych oraz wdrożenie programów kształcenia z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (studia, studia podyplomowe, kursy). współpracę uczelni z pracodawcami w zakresie wzmocnienia praktycznych elementów nauczania (staże i praktyki studenckie) oraz zwiększania zaangażowania pracodawców w realizację programów nauczania.
 - 4) Lepsze przygotowanie absolwentów do wejścia na rynek pracy m. in. poprzez wsparcie akademickich biur karier działających przy uczelni.
 - 5) Podnoszenie kompetencji dydaktycznych kadry akademickiej dydaktycznych kadry akademickiej w celu podwyższenia jakości nauczania.
 - 6) Podnoszenie kompetencji kadry kierowniczej w zakresie zarządzania uczelnią (w tym zarządzania finansowego i pozyskiwania funduszy na cele rozwojowe).
 - 7) Organizowanie staży i szkoleń w wiodących zagranicznych i krajowych ośrodkach akademickich i naukowo-badawczych dla kadry dydaktycznej uczelni przydatnych dla prowadzenia pracy dydaktycznej (w tym staże dla doktorantów i staże postdoktorskie).
 - 8) Stypendia dla doktorantów, młodych doktorów i profesorów wizytujących zatrudnionych w instytucjach szkolnictwa wyższego w dziedzinach szczególnie istotnych dla rozwoju gospodarki.
 - 9) Projekty skierowane do studentów niepełnosprawnych w celu umożliwienia im korzystania z pełnej oferty edukacyjnej uczelni.
 - 10) Wdrożenie modeli zarządzania jakością w uczelni.
2. Zwiększanie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy:
 - 1) Promocja wyboru ścieżki kształcenia na kierunkach technicznych, matematycznych i przyrodniczych.
 - 2) Zamawianie kształcenia (zlecenie uczelniom przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego kształcenia określonej liczby absolwentów) na kierunkach technicznych, matematycznych i przyrodniczych oraz w specjalnościach na tych kierunkach, w tym:
 - a) wsparcie stypendialne dla studentów podejmujących kształcenie na kierunkach zamawianych,
 - b) wsparcie uczelni w zakresie wdrożenia programów wyrównawczych adresowanych do studentów pierwszego roku kierunków technicznych, matematycznych i przyrodniczych obejmujących podnoszenie kompetencji niezbędnych do kontynuowania studiów na tych kierunkach,
 - c) wdrażanie nowych lub zmienionych programów.
3. Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej:
 - 1) Tworzenie ośrodków wychowania przedszkolnego (w tym również realizacja alternatywnych form wychowania przedszkolnego) na obszarach i w środowiskach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej (w szczególności na obszarach wiejskich).
 - 2) Wsparcie istniejących przedszkoli przyczyniające się do zwiększonego uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym np. dłuższe godziny pracy przedszkoli (pierwszy rok wprowadzenia dłuższych godzin), uruchomienie dodatkowego naboru dzieci, zatrudnienie personelu (pierwszy rok zatrudnienia personelu).
 - 3) Opracowanie i realizacja kampanii informacyjnych promujących edukację przedszkolną.

4. Programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie ogólne ukierunkowane na wyrównanie szans edukacyjnych uczniów i zmniejszanie dysproporcji w ich osiągnięciach edukacyjnych oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia, w szczególności obejmujące:
 - 1) Dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz specjalistyczne służące wyrównaniu dysproporcji edukacyjnych w trakcie procesu kształcenia.
 - 2) Doradztwo i opiekę pedagogiczno-psychologiczną dla uczniów wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty (np. wsparcie dla uczniów z obszarów wiejskich, wsparcie dla uczniów niepełnosprawnych, przeciwdziałanie uzależnieniom, programy prewencyjne, przeciwdziałanie patologiom społecznym).
 - 3) Programy skierowane do dzieci i młodzieży znajdujących się poza systemem szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego (przedwcześnie opuszczający system szkolnictwa) umożliwiające ukończenie danego etapu kształcenia oraz kontynuację nauki.
 - 4) Dodatkowe zajęcia (pozalekcyjne i pozaszkolne) dla uczniów ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych ze szczególnym uwzględnieniem ICT, języków obcych, przedsiębiorczości, nauk przyrodniczo-matematycznych.
 - 5) Rozszerzanie oferty szkół o zagadnienia związane z poradnictwem i doradztwem edukacyjno-zawodowym, informowaniem uczniów o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej oraz możliwościach dalszego kształcenia w kontekście uwarunkowań lokalnego i regionalnego rynku pracy (szkolne ośrodki kariery).
 - 6) Wdrożenie nowych, innowacyjnych form nauczania i oceniania cechujących się wyższą skutecznością niż formy tradycyjne.
 - 7) Wdrażanie programów i narzędzi efektywnego zarządzania placówką oświatową przyczyniających się do poprawy jakości nauczania.
5. Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych (zwłaszcza w zakresie nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych), których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w rozwoju edukacyjnym.
6. Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego:
 - 1) Diagnozowanie potrzeb edukacyjnych w obszarze szkolnictwa zawodowego zgodnie z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy.
 - 2) Programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe ukierunkowane na zmniejszanie i wyrównywanie dysproporcji w osiągnięciach uczniów w trakcie procesu kształcenia w szczególności obejmujące:
 - a) dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze oraz specjalistyczne służące wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych w trakcie procesu kształcenia,
 - b) doradztwo i opiekę pedagogiczno-psychologiczną dla uczniów wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu szkolnictwa (np. wsparcie dla uczniów z obszarów wiejskich, wsparcie dla uczniów niepełnosprawnych, przeciwdziałanie uzależnieniom, programy prewencyjne, przeciwdziałanie patologiom społecznym),
 - c) dodatkowe zajęcia (pozalekcyjne i pozaszkolne) dla uczniów ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych, ze szczególnym uwzględnieniem ICT, języków obcych, przedsiębiorczości, nauk przyrodniczo-matematycznych,
 - d) efektywne programy doradztwa edukacyjno-zawodowego,
 - e) modernizację oferty kształcenia zawodowego i dostosowanie jej do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy (wprowadzenie nowych kierunków kształcenia, modyfikacja programów nauczania na kierunkach istniejących),
 - f) współpracę szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami i instytucjami rynku pracy służącą podnoszeniu kwalifikacji zawodowych uczniów jako przyszłych absolwentów i wzmocnianie ich zdolności do zatrudnienia (w tym zwłaszcza w zakresie praktycznych form nauczania – staże i praktyki),
 - g) wyposażenie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe w nowoczesne materiały dydaktyczne (w tym podręczniki szkolne) zapewniające wysoką jakość kształcenia,
 - h) wdrożenie nowych innowacyjnych form nauczania i oceniania cechujących się wyższą skutecznością niż formy tradycyjne,
 - i) wdrażanie programów i narzędzi efektywnego zarządzania placówką oświatową przyczyniających się do poprawy jakości nauczania.

7. Upowszechnianie kształcenia ustawicznego w formach szkolnych:

- 1) Kampanie informacyjne w zakresie: korzyści płynących z formalnego podwyższenia lub uzupełnienia posiadanych kwalifikacji oraz potrzeb regionalnego lub lokalnego rynku pracy w tym zakresie,
- 2) Programy formalnego kształcenia ustawicznego skierowane do osób dorosłych zainteresowanych uzupełnieniem lub podwyższeniem swojego wykształcenia i kwalifikacji ogólnych i zawodowych.
- 3) Programy formalnego potwierdzenia kwalifikacji ogólnych i zawodowych zdobytych w sposób pozaformalny i nieformalny (wsparcie dla osób, które deklarują chęć przystąpienia do egzaminu zewnętrznego i potwierdzenia posiadanych kwalifikacji).
- 4) Usługi doradcze w zakresie wyboru ścieżki kształcenia formalnego (lub uzupełniania wykształcenia i kwalifikacji formalnych) w kontekście potrzeb regionalnego lub lokalnego rynku pracy.
- 5) Wsparcie dla placówek kształcenia ustawicznego, praktycznego i doskonalenia zawodowego w zakresie kształcenia formalnego ukierunkowane na:
 - a) monitorowanie potrzeb oraz rozszerzanie lub dostosowywanie oferty edukacyjnej do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy,
 - b) podwyższenie jakości oferty edukacyjnej, w tym również ubieganie się o akredytację kuratora oświaty,
 - c) rozwój innowacyjnych form kształcenia ustawicznego, w tym również w formie e-learningu.

8. Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich:

- 1) Tworzenie i wsparcie działalności inicjatyw ukierunkowanych na pobudzenie świadomości środowisk lokalnych i ich zaangażowanie w działania na rzecz rozwoju edukacji na terenach wiejskich i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich,
- 2) Projekty przyczyniające się do podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich oraz rozwoju usług edukacyjnych na tych obszarach,
- 3) Działania informacyjno-promocyjne, szkoleniowe, doradcze podnoszące świadomość mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie korzyści płynących z kształcenia i szkolenia.

74. Rozwój potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacji w szczególności poprzez studia podyplomowe i szkolenia naukowców oraz poprzez współpracę sieciową między uczelniami, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami

1. Projekty w zakresie podnoszenia umiejętności pracowników systemu B+R (np. kursy, szkolenia, studia podyplomowe) w zakresie zarządzania badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi oraz komercjalizacji rezultatów prac badawczych (w tym również w zakresie ochrony własności intelektualnej i przemysłowej),
2. Projekty dotyczące podnoszenia świadomości pracowników systemu B+R w zakresie wagi i zasad badań naukowych i prac rozwojowych dla gospodarki, a także potrzeb sektora nauki i gospodarki w tym zakresie,
3. Przedsięwzięcia upowszechniające osiągnięcia nauki polskiej i światowej w procesie kształcenia na poziomie wyższym.
4. Międzynarodowe studia doktoranckie realizowane w kraju.
5. Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw:
 - 1) Staże i szkolenia praktyczne dla:
 - a) pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych,
 - b) pracowników naukowych (uczelnia i innych jednostek naukowych) w przedsiębiorstwach;
 - 2) Promocja idei przedsiębiorczości akademickiej, w celu komercjalizacji wiedzy i umiejętności zespołu działającego na uczelni lub w przemyśle (firmy typu spin off lub spin out),
 - 3) Szkolenia i doradztwo dla pracowników uczelni i jednostek naukowych, doktorantów, studentów i absolwentów uczelni zamierzających rozpocząć własną działalność gospodarczą typu spin off lub spin out.
6. Regionalne Strategie Innowacji:
 - 1) tworzenie, rozwój i aktualizacja Regionalnych Strategii Innowacji (RSI) poprzez:
 - a) studia, analizy, ekspertyzy,
 - b) wsparcie szkoleniowo-doradcze dla podmiotów odpowiedzialnych za opracowanie i wdrażanie RSI,
 - c) tworzenie i rozbudowę systemu monitorowania RSI;
 - 2) wsparcie tworzenia i rozwoju sieci współpracy i wymiany informacji między badaczami naukowymi, a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami badawczo-rozwojowymi, uczelniami i innymi podmiotami na poziomie regionalnym i lokalnym, poprzez m. in.:

- a) kampanie informacyjne i imprezy służące kojarzeniu partnerów i promocji transferu wiedzy i innowacji,
 - b) rozwój systemu komunikowania się i wymiany informacji,
- 3) stypendia naukowe dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województw (określonych w RSI).

XIII. Inwestycje w infrastrukturę społeczną

75. Infrastruktura edukacji

1. Budowa i inne roboty budowlane oraz wyposażenie w sprzęt naukowo - badawczy obiektów dydaktycznych, w tym laboratoriów, pracowni komputerowych, bibliotek uczelni publicznych
2. Budowa i inne roboty budowlane dotyczące infrastruktury uczelni (np. domy studenckie, obiekty administracyjne) - o ile stanowi to element projektów, których zasadniczą część obejmuje obiekty dydaktyczne i jest bezpośrednio związana z ich realizacją
3. Budowa, rozbudowa i remont szkół i uczelni artystycznych
4. Zakup i remont trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności edukacyjnej i kulturalnej w szkołach i uczelniach artystycznych (wyłącznie jako jeden z elementów projektu)
5. Rozwój i unowocześnienie infrastruktury służącej prowadzeniu działalności dydaktycznej na poziomie wyższym oraz działalności rozwojowej, naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyczną na priorytetowych kierunkach, obejmujące w szczególności: budowę, rozbudowę lub przebudowę istniejących obiektów infrastruktury szkół wyższych wraz z wyposażeniem w aparaturę dydaktyczno-badawczą wykorzystywaną w postaci kształcenia oraz inne nowoczesne rozwiązania pozwalające na zastosowanie ICT w dydaktyce, wraz z dostosowaniem stanu technicznego istniejącej infrastruktury do wymogów nowego wyposażenia
6. Budowę i modernizację infrastruktury sportowej funkcjonującej przy szkołach wyższych i wykorzystywanej na cele edukacyjne
7. Budowę i modernizację infrastruktury bazy socjalnej szkół wyższych, np. akademiki, stołówki
8. Budowa, rozbudowa, przebudowa, modernizacja (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) obiektów dydaktycznych (budyneków i pomieszczeń) takich jak: m.in. przedszkola, szkoły (podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne, policealne, artystyczne, szkoły wyższe), obiekty służące prowadzeniu działalności dydaktycznej lub naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką na poziomie wyższym, obiekty naukowo-badawcze w szkołach wyższych, placówki kształcenia ustawicznego, praktycznego oraz doskonalenia zawodowego objęte systemem oświaty - wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem otoczenia.
9. Budowa, rozbudowa, przebudowa, modernizacja infrastruktury pomocniczej m.in.:
 - 1) laboratoriów dydaktycznych, sal do praktycznej nauki zawodu w szkołach ponadgimnazjalnych, warsztatów, pracowni specjalistycznych, w tym komputerowych,
 - 2) bibliotek, świetlic,
 - 3) przyszkolnej infrastruktury sportowej: w szczególności sal gimnastycznych, basenów, boisk sportowych, hal sportowych, placów zabaw,
 - 4) gabinetów profilaktyki zdrowotnej i pomocy przedlekarskiej,
 - 5) obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej, w szczególności burs, internatów, stołówek, domów studenckich
 - wraz z wyposażeniem i zagospodarowaniem otoczenia.
10. Adaptacja, remont obiektów w związku z ich dostosowaniem do pełnienia nowych funkcji społecznych (jak np. edukacja przedszkolna),
11. Zakup niezbędnego wyposażenia związany z modernizacją i podnoszeniem jakości świadczonych usług lub wprowadzeniem nowych usług i funkcji:
 - 1) obiektów dydaktycznych (zakupy inwestycyjne: środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, np. sprzęt komputerowy, oprogramowanie, pomoce optymalizujące proces kształcenia, sprzęt naukowo-badawczy, urządzenia i pomoce dydaktyczne, naukowe, w tym wyposażenia do prowadzenia badań)
 - 2) obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej,
 - 3) obiektów sportowych.
12. Usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w obiektach oraz ich otoczeniu.
13. Roboty budowlane i/lub wyposażenie w zakresie poprawy wydajności energetycznej budynków realizowane wyłącznie jako element projektu.
14. Wyposażenie bazy dydaktycznej istniejących i nowo tworzonych placówek kształcenia ustawicznego oraz kształcenia zawodowego, służącej doskonaleniu zawodowemu i praktycznej nauce zawodu, w sprzęt techniczno-dydaktyczny oraz tworzenie lub zakup systemów informatycznych wspierających proces

dydaktyczny, w szczególności systemów e-learning wraz z ich wdrożeniem, dostosowanie stanu technicznego istniejącej infrastruktury do wymogów nowego zakupionego wyposażenia.

76. Infrastruktura ochrony zdrowia

1. Rozbudowa, przebudowa, modernizacja i remont obiektów (budynków i pomieszczeń) infrastruktury ochrony zdrowia (lecznictwo zamknięte i otwarte, w szczególności: szpitale, zakłady opiekuńczo wychowawcze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie, ambulatoria, jednostki organizacyjne publicznej służby krwi) działających w publicznym systemie ochrony zdrowia wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia celem poprawy jakości świadczonych usług, w tym:
 - a) przebudowa i remont obiektów w celu dostosowania do wymogów określonych w obowiązujących przepisach prawa,
 - b) przebudowa, rozbudowa, remont i wyposażenie sal i bloków operacyjnych, bloków diagnostycznych, sal zabiegowych, gabinetów, pracowni, punktów ambulatoryjnych.
2. Dostosowanie obiektów do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych i osób ze szczególnymi potrzebami.
3. Wyposażenie w niezbędny specjalistyczny i wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny w celu poprawy jakości świadczonych usług, zwiększający możliwości diagnozowania i leczenia (tj. aparatura i sprzęt medyczny do diagnostyki, terapii i rehabilitacji, aparaty lub urządzenia medyczne, w tym wyroby medyczne z wyłączeniem wyrobów i produktów jednorazowego użytku) oraz pozostałe wyposażenie obiektów ochrony zdrowia.
4. Przebudowa, modernizacja i wyposażenie obiektów specjalistycznych placówek ochrony zdrowia, w tym wsparcie wdrażania nowych, innowacyjnych metod leczenia i rehabilitacji w wysoko specjalistycznych ośrodkach zdrowia.
5. Dostosowanie stanu technicznego istniejącej infrastruktury do zainstalowania i użytkowania nowego sprzętu medycznego.
6. Przebudowa, rozbudowa, modernizacja oraz zakup sprzętu i oprogramowania informatycznego niezbędnego do implementacji nowoczesnych technologii medycznych do sektora ochrony zdrowia;
7. Termomodernizacja obiektów infrastruktury ochrony zdrowia.
8. Zakup i modernizacja specjalistycznego wyposażenia (w tym specjalistycznych środków transportu), niezbędnych dla wprowadzania form mobilnej diagnostyki, umożliwiającej dotarcie do mieszkańców, którzy mają słaby dostęp do systemu opieki zdrowotnej.
9. Budowa i wyposażenie regionalnego centrum koordynacji ratownictwa (m.in. wprowadzenie „numeru 112”).
10. **ROZWÓJ SYSTEMU RATOWNICTWA MEDYCZNEGO**
 - a. Zakup specjalistycznych środków transportu sanitarnego (ambulansów) wraz z wyposażeniem na
 - b. potrzeby specjalistycznych i podstawowych zespołów ratownictwa medycznego.
 - c. Rozbudowa, remont i wyposażenie centrów urazowych.
 - d. Przebudowa, rozbudowa i remont obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia w zakresie ratownictwa medycznego (istniejące szpitalne oddziały ratunkowe wpisane do wojewódzkiego planu działania systemu) w taki sposób, aby dostosować je do wymogów określonych w obowiązujących przepisach prawa oraz zakup wyrobów medycznych niezbędnych do diagnostyki i leczenia osób w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.
 - e. Zakup wyrobów medycznych służących do diagnostyki lub terapii, z wyłączeniem wyrobów i produktów jednorazowego użytku, w tym dostosowanie stanu technicznego istniejącej infrastruktury do użytkowania zakupionych wyrobów.
 - f. Budowa i remont oraz doposażenie baz Lotniczego Pogotowia Ratunkowego.
 - g. Budowa i remont lądowisk dla helikopterów służących dostępności do szpitalnych oddziałów ratunkowych.
 - h. Budowa i wyposażenie wojewódzkich centrów powiadamiania ratunkowego, tak by mogły sprawnie przyjmować zgłoszenia z numeru alarmowego 112 i kierować je do właściwej jednostki Policji, Państwowej Straży Pożarnej i pogotowia ratunkowego, zgodnie z wymogami określonymi w obowiązujących przepisach prawa.
11. Lecznictwo uzdrowiskowe i przyrodolecznictwo (szpitale uzdrowiskowe i sanatoria uzdrowiskowe):
 - a) przebudowa, rozbudowa i modernizacja obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia oraz zakładów lecznictwa uzdrowiskowego, w tym dostosowanie ich do wymogów określonych w obowiązujących przepisach prawa.,
 - b) dostosowanie obiektów do potrzeb pacjentów, w szczególności osób niepełnosprawnych i osób ze szczególnymi potrzebami,

- c) przebudowa, rozbudowa i wyposażenie sal zabiegowych i innych części służących świadczeniu usług zdrowotnych,
- d) zakup sprzętu i unowocześnienie urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego,
- e) zakup sprzętu medycznego do diagnostyki i terapii, rehabilitacji.

77. Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza

1. Roboty budowlane i/lub wyposażenie (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) obiektów pomocy społecznej służących realizacji działań opiekuńczo-wychowawczych, np. domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia, ośrodków adopcyjno-opiekuńczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych wraz z towarzyszącą infrastrukturą pomocniczą (pomieszczeń do rehabilitacji i terapii, gabinetów lekarskich, pomieszczeń administracyjno-gospodarczych np. jadalni, kuchni, szatni) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia.
2. Dostosowanie obiektów pomocy społecznej do Rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 roku w sprawie domów pomocy społecznej oraz Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 października 2007 r. w sprawie placówek opiekuńczo – wychowawczych
3. Modernizacja i wyposażenie obiektów społecznych, w szczególności obiektów opieki nad dziećmi (żłobki) oraz ośrodków pomocy społecznej (domy i centra pomocy społecznej) – część projektu infrastrukturalnego może stanowić termomodernizacja – do 50 % całkowitych kosztów projektu
4. obiektów świadczących usługi z zakresu pozaszkolnych form integracji społecznej dzieci i młodzieży (np. świetlice socjoterapeutyczne, ogniska wychowawcze, kluby środowiskowe i inne ośrodki wsparcia) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia,

78. Infrastruktura mieszkalnictwa

1. Modernizacja, renowacja wspólnych części wielorodzinnych budynków mieszkalnych, tj.:
 - 1) odnowa głównych elementów konstrukcji budynku: dachu, elewacji zewnętrznej, stolarki okiennej i drzwiowej (usunięcie elementów wykonanych z użyciem azbestu), klatki schodowej, korytarzy wewnętrznych i zewnętrznych, wejścia i elementów jego konstrukcji zewnętrznej, windy),
 - 2) podnoszenie efektywności (oszczędności) energetycznej budynków (termomodernizacje),
 - 3) wymianę wewnętrznych instalacji technicznych budynków, w tym systemów grzewczych (np. wprowadzanie energii ze źródeł odnawialnych),
2. Renowacja i adaptacja budynków na cele mieszkaniowe stanowiących własność publiczną (w tym mieszkania socjalne) lub własność podmiotów non-profit z przeznaczeniem dla osób o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach.
3. Budowa i wyposażenie nowych obiektów (wydatki w tym zakresie będą ograniczone do budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego, lub budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach).

79. Pozostała infrastruktura społeczna

1. Budowa, przebudowa, modernizacja obiektów pozostałej infrastruktury społecznej, w szczególności
 - 1) obiektów świadczących usługi w zakresie pomocy społecznej (np. domy pomocy społecznej, hospicja, ośrodki pobytu dziennego, centra pomocy rodzinie, noclegownie dla bezdomnych, inne ośrodki wsparcia) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia,
 - 2) obiektów świadczących usługi z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (np. warsztaty terapii zajęciowej, ośrodki rehabilitacyjne, specjalistyczne ośrodki szkoleniowo-rehabilitacyjne i inne ośrodki wsparcia osób niepełnosprawnych) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia,
 - 3) towarzyszącej infrastruktury pomocniczej (pomieszczeń do rehabilitacji i terapii, gabinetów lekarskich, pomieszczeń administracyjno-gospodarczych np. jadalni, kuchni, szatni) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia,
 - 4) obiektów świadczących usługi z zakresu ekonomii społecznej (np. zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne i inne podmioty działające na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej) łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia,
 - 5) obiektów infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form wypoczynku, w tym sportowej i rekreacyjnej: pływalnie, lodowiska, stadiony, hale sportowe, boiska, ścieżki rowerowe, place zabaw i

- inne obiekty oraz zespoły ww. obiektów - nie powiązanych z infrastrukturą systemu oświaty, łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia i zagospodarowaniem otoczenia
- 6) obiektów wielofunkcyjnych, w których łączone są różne funkcje z zakresu infrastruktury społecznej łącznie z zakupem niezbędnego wyposażenia .
2. Tworzenie, modernizacja infrastruktury ośrodków uzależnień dla dzieci, młodzieży lub osób dorosłych – inwestycje w budynki wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia.
 3. Dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych.
 4. Termomodernizacja obiektów – wyłącznie jako element projektu inwestycyjnego.
 5. Zagospodarowanie otoczenia obiektów.

XIV. Stymulowanie reform w zakresie zatrudnienia oraz integracji społecznej

80. Promowanie partnerstw, porozumień i inicjatyw poprzez tworzenie sieci współpracy

1. Projekty, nie generujące zysku, w szczególności w zakresie:
 - 1) realizacji wizerunkowych kampanii promocyjnych regionu i jego walorów z wykorzystaniem szerokiego wachlarza narzędzi marketingowych, np. reklama prasowa, radiowa, TV, internetowa, reklama zewnętrzna (outdoor), organizacja akcji, prezentacji, festynów, koncertów, działania marketingu bezpośredniego (BTL), działania PR i inne (projekty zawierające element badań efektywności podjętych działań marketingowych),
 - 2) realizacji produktowych kampanii promocyjnych skupiających się na określonej grupie walorów (np. kampanie oferty inwestycyjnej i eksportowej regionu, regionalnych i tradycyjnych produktów spożywczych, kampanie oferty naukowej i edukacyjnej regionu) z wykorzystaniem szerokiego wachlarza narzędzi marketingowych, np. reklama prasowa, radiowa, TV, internetowa, reklama zewnętrzna (outdoor), organizacja akcji, prezentacji, festynów, koncertów, działania marketingu bezpośredniego (BTL), działania PR i inne (projekty zawierające element badań efektywności podjętych działań marketingowych),
 - 3) realizacji kampanii public relations,
 - 4) Organizowanie ponadregionalnych (uczestniczy więcej niż jedno województwo) imprez kulturalnych i turystycznych (np. targów, zawodów sportowych, festiwali, koncertów, warsztatów artystycznych i innych przedsięwzięć służących promocji regionu)
 - 5) organizacji zagranicznych prezentacji promocyjnych, w ramach których odbędą się przedsięwzięcia kulturalne (koncerty, wystawy, festiwale) lub naukowe (konferencje, seminaria),
 - 6) prezentacji oferty regionu na zagranicznych imprezach promocyjnych o charakterze targowym i wystawienniczym, których tematyką jest kultura, nauka i edukacja, gospodarka, itp.,
 - 7) prowadzenia badań marketingowych z zakresu postrzegania regionu i jego walorów na rynkach zagranicznych,
 - 8) realizacji prezentacji i wydarzeń promocyjnych (typu „event”) adresowanych do szerokiego kręgu odbiorców, w szczególności zagranicznych,
2. Promocja markowych produktów województwa, a także szkolenia i doradztwo w powiązaniu z ww. typami projektów.

XV. Wzmacnianie zdolności instytucjonalnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym

81. Rozwiązania na rzecz podniesienia jakości opracowania, monitorowania, ewaluacji polityk i programów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, wzmocnienie zdolności w zakresie realizacji polityk i programów

Wzmocnienie potencjału administracji rządowej.

1. Modernizacja systemów zarządzania i podnoszenie kompetencji .
 - 1) Diagnozowanie kondycji administracji rządowej w kluczowych aspektach jej funkcjonowania, m. in. poprzez ekspertyzy i analizy.
 - 2) Usprawnianie mechanizmów koordynacji i współpracy pomiędzy jednostkami administracji rządowej.

- 3) Wzmacnianie zdolności jednostek administracji rządowej w zakresie opracowywania i wdrażania programów i strategii o zasięgu ogólnopolskim/ponadregionalnym (od etapu projektowania po ewaluację).
- 4) Modernizacja procesów zarządzania, w tym m.in.:
 - a) wdrażanie usprawnień zarządczych w administracji publicznej na poziomie całej organizacji, w tym w zakresie zarządzania jakością (np. Norma ISO) lub oceny poziomu funkcjonowania i rozwoju urzędów (np. Powszechny Model Samooceny CAF),
 - b) wdrażanie usprawnień zarządczych w jednostkach administracji publicznej w wybranych aspektach funkcjonowania, np. obsługa klientów, komunikacja wewnętrzna, zarządzanie ryzykiem, planowanie strategiczne,
 - c) identyfikowanie i upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie obsługi klienta, organizacji i funkcjonowania urzędu, np. w formie sieci wymiany doświadczeń, kampanii informacyjno-promocyjnych, seminariów.
- 5) Podnoszenie kompetencji kadr m.in. poprzez:
 - a) opracowanie założeń i wdrażanie systemu kształtowania wynagrodzeń w administracji rządowej oraz wartościowanie stanowisk w administracji rządowej,
 - b) wsparcie dla działów kadrowo-szkoleniowych ukierunkowane na wzmocnienie ich roli jako centrów zarządzania zasobami ludzkimi,
 - c) pomoc doradczą i szkoleniową w zakresie budowania i wykorzystywania narzędzi i standardów zarządzania zasobami ludzkimi w administracji rządowej,
 - d) badania i oceny potrzeb szkoleniowych w administracji rządowej, w tym opracowanie planu działań w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań,
 - e) szkolenia stacjonarne i na odległość kadr administracji rządowej, w tym: szkolenia generalne, szkolenia specjalistyczne, w tym m. in. w zakresie ICT,
 - f) promowanie i wdrażanie zasad, mechanizmów oraz procedur wzmacniających przejrzystość administracji oraz podnoszących poziom kultury etycznej kadr administracji rządowej,
 - g) doskonalenie technik legislacyjnych poprzez szkolenia i zwiększenie dostępu do aplikacji legislacyjnej,
 - h) staże i szkolenia praktyczne w instytucjach UE oraz administracjach państw UE dla kadr administracji rządowej.

2. Wdrażanie systemu zarządzania finansowego w ujęciu zadaniowym:

- 1) Przegląd aktów prawnych regulujących funkcjonowanie finansów publicznych,
- 2) Wsparcie dla opracowania i wdrożenia systemu ewaluacji zadań publicznych opartego na wskaźnikach, m. in. poprzez analizę wzorców w zakresie tworzenia wskaźników realizacji zadań publicznych, tworzenie baz danych wskaźników, stworzenie kompleksowego systemu ewaluacji zadań publicznych,
- 3) Doskonalenie metodologii w zakresie przygotowywania wieloletniego planowania budżetowego oraz planowania strategicznego,
- 4) Implementacja systemu planowania wieloletniego w obszarze zarządzania finansowego i zarządzania przez cele.

3. Staże i szkolenia praktyczne w instytucjach UE oraz administracjach państw UE dla słuchaczy KSAP.

4. Wdrażanie reformy administracji skarbowej w zakresie poprawy jakości obsługi przedsiębiorców, w tym:

- 1) wsparcie dla wdrożenia systemu „jednego okienka”, m.in. poprzez wprowadzenie i upowszechnianie jednolitych standardów obsługi, wsparcie reorganizacji urzędów,
- 2) wsparcie dla administracji skarbowej w zakresie poprawy jakości oraz dostępności świadczonych przez nią usług w zakresie obsługi przedsiębiorców,
- 3) szkolenia dla pracowników urzędów administracji skarbowej w zakresie poprawy jakości oraz dostępności świadczonych przez nią usług dotyczących obsługi przedsiębiorców, o tematyce ściśle powiązanej z zakresem reformy administracji skarbowej.

Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej.

1. Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej

- 1) Poprawa obsługi obywatela i modernizacja zarządzania w administracji samorządowej obejmujące m. in.:
 - a) podnoszenie jakości, zwiększanie dostępności usług publicznych świadczonych przez urzędy administracji samorządowej,

- b) wdrażanie uprawnień zarządczych w administracji publicznej na poziomie całej organizacji, w tym w zakresie zarządzania jakością (np. norma ISO) lub oceny poziomu funkcjonowania i rozwoju urzędów (np. Powszechny Model Samooceny CAF) i w wybranych aspektach jej funkcjonowania, np. komunikacja wewnętrzna, obieg dokumentów, zarządzanie ryzykiem, planowanie strategiczne.
 - 2) Podnoszenie kompetencji kadr m.in. poprzez:
 - a) wzmacnianie działów kadrowo-szkoleniowych jako centrów zarządzania zasobami ludzkimi w urzędach samorządu terytorialnego, w tym m.in. poprzez szkolenia w zakresie modelu i narzędzi zarządzania zasobami ludzkimi, dofinansowanie studiów podyplomowych w zakresie zarządzania kadrami, opracowanie modelu i narzędzi zarządzania zasobami ludzkimi w samorządzie terytorialnym w zakresie: rekrutacji, wdrażania na stanowisku pracy, okresowej oceny pracowniczej, rozwoju zawodowego i motywacyjnego systemu wynagrodzeń,
 - b) promowanie i wdrażanie zasad, mechanizmów oraz procedur wzmacniających przejrzystość administracji oraz podnoszących poziom kultury etycznej kadr administracji samorządowej,
 - c) szkolenia generalne i specjalistyczne (stacjonarne i na odległość) dla kadr urzędów zatrudnionych w administracji samorządowej,
 - d) promowanie zasad, mechanizmów, procedur wzmacniających przejrzystość w jednostkach samorządu terytorialnego, w szczególności w formie sieci wymiany doświadczeń, kampanii informacyjno-promocyjnych, seminariów, konferencji i konkursów,
 - 3) Wzmacnianie zdolności regulacyjnych i analitycznych, w tym m.in.:
 - a) wzmacnianie zdolności jednostek samorządu terytorialnego w zakresie stanowienia aktów prawa miejscowego oraz aktów administracyjnych,
 - b) wzmacnianie zdolności jednostek samorządu terytorialnego w zakresie opracowywania, wdrażania i ewaluacji polityk i strategii o zasięgu regionalnym i lokalnym,
 - c) wzmocnienie komórek w urzędach odpowiedzialnych za monitorowanie i ewaluację polityk i strategii o zasięgu regionalnym lub lokalnym.
 - 4) Wzmocnienie potencjału samorządowych kolegiów odwoławczych, m.in. poprzez specjalistyczne szkolenia.
 - 5) Wzmocnienie potencjału regionalnych izb obrachunkowych, m.in. poprzez specjalistyczne szkolenia i wzmacnianie narzędzi nadzorczych.
- 2. Systemowe wsparcie funkcjonowania administracji samorządowej m.in. poprzez:
 - 1) Diagnozowanie samorządu terytorialnego w kluczowych aspektach jego funkcjonowania, w tym m.in. poprzez badania, analizy i ekspertyzy.
 - 2) Usprawnienie i zintensyfikowanie mechanizmów współpracy między jednostkami administracji publicznej, w tym między administracją rządową a jednostkami samorządu terytorialnego.
 - 3) Wsparcie w opracowaniu oraz rozwoju systemu monitorowania i oceny efektywności działania administracji rządowej w województwie.
 - 4) Wdrażanie systemu zarządzania finansowego w ujęciu zadaniowym, w tym m.in.:
 - a) doskonalenia metodologii i umiejętności w zakresie przygotowywania wieloletniego planowania budżetowego oraz planowania strategicznego,
 - b) implementacja systemu planowania wieloletniego w obszarze zarządzania finansowego i zarządzania przez cele w samorządzie terytorialnym,
 - c) wsparcie dla wdrożenia systemu ewaluacji zadań publicznych opartego na wskaźnikach.
 - 5) Podnoszenie kompetencji kadr m.in. poprzez:
 - a) opracowanie standardów kompetencyjnych dla pracowników urzędów administracji samorządowej,
 - b) przeprowadzenie oceny potrzeb szkoleniowych w urzędach administracji samorządowej, w tym m.in. opracowanie planu działań w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań,
 - c) pomoc doradczą oraz szkolenia w zakresie etyki i unikania konfliktu interesu w samorządzie terytorialnym.
 - 6) Identyfikowanie i upowszechnianie dobrych praktyk w urzędach administracji samorządowej w tym m.in. w zakresie obsługi klienta, organizacji i funkcjonowania urzędu, zarządzania.
 - 7) Upowszechnianie standardów obsługi klienta w urzędach administracji samorządowej.
- 3. Podnoszenie kompetencji kadr służb publicznych (niebędącej częścią administracji rządowej ani samorządowej):
 - 1) Badania i oceny potrzeb szkoleniowych służb publicznych.
 - 2) Szkolenia generalne i specjalistyczne dla służb publicznych.
 - 3) Pomoc doradcza i szkolenia w zakresie etyki i unikania konfliktu interesów.

Wsparcie na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej.

Projekty systemowe Ministerstwa Gospodarki

1. Wzmacnianie potencjału regulacyjnego administracji publicznej (niesamorządowej), w tym m.in.:
 - 1) Doskonalenie funkcjonowania systemu oceny skutków regulacji m.in. poprzez udoskonalanie metodologii, wsparcie dla reorganizacji struktury poszczególnych resortów, wyposażenie sieci ekspertów w resortach w niezbędne kompetencje,
 - 2) Realizacja programów ukierunkowanych na upraszczanie krajowych aktów prawnych obejmujących identyfikację niespójnych przepisów, opracowanie programów uproszczeń, monitorowanie ich realizacji,
 - 3) Opracowanie i wdrożenie systemów diagnozowania, pomiaru i eliminacji obciążeń regulacyjnych, zwłaszcza obciążeń administracyjnych w obszarze prawa gospodarczego,
 - 4) Wsparcie dla opracowania i wdrożenia systemu monitoringu prac legislacyjnych Rady Ministrów/poszczególnych resortów,
 - 5) Opracowanie i wdrożenie systemu umożliwiającego efektywną transpozycję dyrektyw UE, w szczególności środowiskowych i związanych ze Wspólnym Rynkiem,
 - 6) Wdrożenie systemu przepływu informacji z Komisją Europejską na temat transpozycji dyrektyw.

Projekty systemowe Ministerstwa Sprawiedliwości

1. Diagnozowanie kondycji wymiaru sprawiedliwości w wybranych aspektach jego funkcjonowania, m.in. poprzez ekspertyzy, badania, analizy.
2. Wdrażanie usprawnień mających na celu ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności poprzez:
 - a) podnoszenie standardów obsługi klienta,
 - b) rozwój polityki informacyjnej,
 - c) rozwój sieci punktów obsługi interesantów,
 - d) realizację programów edukacyjnych, promocyjnych i informacyjnych mających na celu rozwój dialogu pomiędzy władzą sądowniczą a obywatelami,
3. Wdrażanie usprawnień zarządczych w wybranych obszarach funkcjonowania instytucji, w szczególności z wykorzystaniem narzędzi i systemów informatycznych, w tym zakresie m.in.:
 - a) zarządzania jakością,
 - b) zarządzania finansowego,
 - c) organizacji sądu/urzędu, w tym usprawnienia pracy sekretariatów sądowych,
 - d) komunikacji wewnętrznej i przepływu dokumentów, obsługi klienta,
4. Upowszechnianie informacji na temat alternatywnych sposobów rozwiązywania sporów w szczególności mediacji, arbitrażu, sądownictwa polubownego, w tym m.in. w formie akcji informacyjnych i konferencji.
5. Szkolenia ogólne i specjalistyczne kadr pracowników sądów i prokuratur, w tym m.in. szkolenia specjalistyczne, dotyczące etyki zawodowej, zasad udzielania informacji interesantom, szkolenia informatyczne, językowe.

Rozwój potencjału trzeciego sektora

1. Wsparcie systemowe dla trzeciego sektora
 - 1) Badania, studia, analizy, ekspertyzy na temat dialogu obywatelskiego, jego kondycji, funkcjonowania, perspektyw i barier w rozwoju oraz potrzeb uczestników dialogu.
 - 2) Monitorowanie i ewaluacja współpracy pomiędzy administracją publiczną a organizacjami pozarządowymi.
 - 3) Upowszechnianie współpracy w zakresie uzgadniania polityk publicznych pomiędzy administracją publiczną i organizacjami pozarządowymi.
 - 4) Wypracowanie i upowszechnianie standardów współpracy administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi.
 - 5) Wzmocnienie szeroko rozumianych konsultacji społecznych, dotyczących regulacji prawnych i uzgadniania polityk publicznych, w tym konsultacji dokonywanych drogą elektroniczną.
 - 6) Wzmocnienie kompetencji kadr administracji publicznej mających na celu usprawnienie współpracy z partnerami społecznymi i organizacjami pozarządowymi.
2. Rozwój dialogu obywatelskiego
 - 1) Wypracowanie, upowszechnianie i wdrażanie standardów działania trzeciego sektora, zapewniających wysoką jakość realizacji zadań publicznych oraz uzgadniania polityk publicznych we współpracy z administracją publiczną.

- 2) Tworzenie regionalnych i lokalnych centrów informacji i wspomaganie organizacji pozarządowych oraz wsparcie działalności nowoutworzonych oraz już istniejących centrów w zakresie pomocy doradczo-szkoleniowej dla organizacji pozarządowych.
- 3) Tworzenie i wspieranie porozumień (sieci) organizacji pozarządowych o charakterze terytorialnym oraz branżowym.
- 4) Tworzenie i wdrażanie programów z zakresu poradnictwa prawnego i obywatelskiego.
- 5) Tworzenie i wdrażanie programów z zakresu społecznego nadzoru nad funkcjonowaniem administracji publicznej.

Rozwój dialogu społecznego.

1. Wsparcie systemowe dla dialogu społecznego
 - 1) Studia, analizy, ekspertyzy na temat dialogu społecznego, jego kondycji, perspektyw i barier w rozwoju oraz potrzeb uczestników dialogu.
 - 2) Monitorowanie i ewaluacja współpracy pomiędzy administracją publiczną a instytucjami dialogu społecznego.
 - 3) Upowszechnianie współpracy w zakresie uzgadniania polityk publicznych pomiędzy administracją publiczną i partnerami społecznymi.
 - 4) Wypracowanie i upowszechnianie standardów współpracy administracji publicznej z partnerami społecznymi.
 - 5) Wsparcie udziału partnerów społecznych w pracach europejskich struktur dialogu społecznego.
2. Wzmocnienie uczestników dialogu społecznego
 - 1) Studia, analizy, ekspertyzy na temat dialogu społecznego, jego kondycji, perspektyw i barier w rozwoju oraz potrzeb uczestników dialogu,
 - 2) Wsparcie udziału partnerów społecznych w pracach europejskich struktur dialogu społecznego,
 - 3) Tworzenie i wdrażanie programów ukierunkowanych na rozwój dialogu społecznego,
 - 4) Tworzenie i wdrażanie programów rozwoju organizacji ukierunkowanych na poprawę efektywności procesów zarządczych i komunikacyjnych, usprawnienie funkcjonowania systemów informacyjnych,
 - 5) Tworzenie i wdrażanie programów podnoszących kwalifikacje eksperckie,
 - 6) Wspieranie współpracy pomiędzy organizacjami partnerów społecznych na poziomie terytorialnym i branżowym.

Współpraca międzynarodowa pomiędzy regionami

- 1) Stworzenie wspólnych baz danych na tematy związane z wdrażaniem polityki spójności.
- 2) Realizacja projektów współpracy międzynarodowej pomiędzy regionami UE angażujących co najmniej 1 partnera z danego województwa w Polsce i co najmniej 2 partnerów zagranicznych z różnych krajów członkowskich, obejmujących działania w różnych obszarach tj.: edukacja, gospodarka, turystyka, kultura, ochrona środowiska, ochrona zdrowia.
- 3) Realizacja projektów współpracy międzyregionalnej, w których co najmniej jeden z partnerów zagranicznych posiada status władzy regionalnej lub lokalnej państwa członkowskiego, obejmujących działania w różnych obszarach tj.: edukacja, gospodarka, turystyka, kultura, ochrona środowiska, ochrona zdrowia
- 4) Realizacja z instytucjami z regionów partnerskich danego województwa projektów promujących idee:
 - a) partnerstwa publiczno-prywatnego,
 - b) gospodarczych przedstawicielstw województwa zagranicą,
 - c) turystyki wiejskiej,
 - d) finansowania, mecenatu, sponsoringu i promocji przedsięwzięć kulturalnych,
 - e) produktów turystycznych,
 - f) odnawialnych źródeł energii,
 - g) zarządzanie polityką regionalną,
 - h) zarządzanie służbą zdrowia.
- 5) Realizacja projektów współpracy (nie generujące zysku) polegających w szczególności na:
 - a) organizacji wizyt studyjnych,
 - b) organizacji staży, szkoleń, konferencji, warsztatów w celu wymiany doświadczeń i podniesienia kompetencji uczestników,
 - c) wypracowaniu modeli/wytucznych/strategii w oparciu o poznane w ramach projektu rozwiązania zagraniczne, gotowych do wdrożenia na gruncie polskim przez zainteresowane podmioty/instytucje,

- d) wymianie grup młodzieży ze szkół różnego szczebla oraz organizacji z sektora pozarządowego prowadzącego do wzmocnienia więzi europejskich oraz poznania tradycji, kultury i zwyczajów partnerów,
 - e) utworzenie nowych sieci współpracy/przystępowanie do już istniejących sieci (spotkanie organizacyjne, określenie zasad i celów funkcjonowania sieci, utworzenie platformy wymiany informacji, w szczególności utworzenie strony internetowej),
 - f) animowanie pracy sieci np. poprzez organizację wystaw, spotkań, warsztatów, seminariów.
- 6) Realizacja projektów kompleksowych, tzn. składających się z wielu możliwych form wymiany doświadczeń (np. projekt obejmujący organizację konferencji, wyjazdów studyjnych, warsztatów i innych) i innowacyjnych w skali kraju.

XVI. Rekompensata za podniesione koszty rozwoju regionów peryferyjnych

82. Rekompensata podniesionych kosztów związanych z utrudnionym dostępem oraz rozproszeniem terytorialnym - kategoria nie ma zastosowania w przypadku Polski

83. Szczególne działania na rzecz zrekompensowania podniesionych kosztów wynikających z wielkości rynku - kategoria nie ma zastosowania w przypadku Polski

84. Szczególne działania na rzecz zrekompensowania podniesionych kosztów związanych z warunkami klimatycznymi i ukształtowaniem terenu - kategoria nie ma zastosowania w przypadku Polski

XVII. Pomoc techniczna

85. Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola

1. Finansowanie zatrudnienia wykwalifikowanych pracowników niezbędnych do sprawnej realizacji programów operacyjnych w ramach perspektywy finansowej 2004-2006 oraz 2007-2013 zaangażowanych w programowanie, przygotowanie, wybór, realizację, ocenę, monitorowanie, kontrolę i audyt projektów i programów, kontrolę finansową i weryfikację płatności.
2. Finansowanie kosztów programowania przyszłych interwencji strukturalnych m.in. poprzez: zatrudnienie pracowników zajmujących się programowaniem, organizację seminariów, konferencji i konsultacji oraz przygotowanie niezbędnych dokumentów i analiz dot. przyszłego okresu programowania po roku 2013, przygotowanie dokumentów związanych z kolejnym okresem programowania, w tym publikacja materiałów informacyjnych i promocyjnych, prace administracyjne, ekspertyzy oraz działania promocyjne związane z przygotowaniem przyszłej interwencji strukturalnej.
3. Podnoszenie kwalifikacji pracowników instytucji zarządzającej, instytucji wdrażających, osób zaangażowanych w proces oceny projektów i członków komitetu monitorującego program, personelu zaangażowanego w realizację programów operacyjnych na lata 2007-2013 oraz programowaniem na kolejny okres - poprzez zapewnienie im dostępu do różnych form dokształcania m.in.: szkolenia, seminaria, kursy, konferencje, staże krajowe i zagraniczne, wyjazdy studyjne, udział w konferencjach, kursy językowe, studia podyplomowe.
4. Zapewnienie odpowiednich warunków pracy dla kadr zarządzających i wdrażających programy, zakup i instalacja sprzętu biurowego, sprzętu komputerowego łącznie z oprogramowaniem, specjalistycznych systemów informatycznych związanych z obsługą programu, sprzętu audiowizualnego, teleinformatycznego, oraz innego wyposażenia biurowego (np. telefony, niszczarki), materiałów biurowych oraz materiałów dydaktycznych i literatury fachowej (w tym prenumerata publikacji).
5. Zapewnienie odpowiedniej powierzchni biurowej i magazynowej oraz przeznaczonej dla archiwów (najem, dzierżawa, zakup, modernizacja, adaptacja, budowa, rozbudowa, remont pomieszczeń biurowych i urządzenie miejsc pracy dla Instytucji Zarządzającej i pozostałych instytucji uczestniczących we wdrażaniu programu.
6. Wyposażenie stanowisk pracy (w tym również zakup lub leasing pojazdów służbowych) w jednostkach zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie programów, dla osób zaangażowanych w realizację programów

operacyjnych a także osób uczestniczących w procesie programowania na lata 2007-2013. Pokrycie kosztów eksploatacji sprzętu i wyposażenia oraz zakup niezbędnych licencji i oprogramowania informatycznego, a także zakup usług zewnętrznych niezbędnych do sprawnej i efektywnej realizacji programu: teleinformatycznych, telekomunikacyjnych, pocztowych, kurierskich).

7. Opracowanie i utrzymywanie stron i serwisów internetowych dotyczących programu - bieżąca aktualizacja danych, utrzymanie i obsługa portalu, hosting i utrzymanie domen.
8. Długoterminowe kompleksowe usługi doradcze.
9. Archiwizacja dokumentacji zarówno w formie elektronicznej, jak i papierowej oraz kosztów przekazywania jej do Komisji Europejskiej.
10. Obsługa i organizacja spotkań komitetów, podkomitetów, grup, zespołów związanych z przygotowaniem, wdrażaniem i zarządzaniem programami operacyjnymi oraz zaangażowanych w realizację programu, spotkań roboczych i innych, konferencji informacyjnych i konsultacyjnych, różnego rodzaju wizyt, funkcjonowanie systemu wyboru projektów.
11. Wsparcie procesu wymiany doświadczeń pomiędzy jednostkami uczestniczącymi przy wdrażaniu programu oraz jego beneficjentami, pomoc beneficjentom w przygotowaniu i wdrożeniu projektów, szkolenia i pomoc doradcza dla potencjalnych i faktycznych beneficjentów programu.
12. Wsparcie eksperckie, przygotowanie tłumaczeń, ekspertyz i analiz, ocen, badań na potrzeby programowania, zarządzania i wdrażania programu, analiza danych na potrzeby monitorowania i wdrażania programu.
13. Zbieranie danych ze źródeł innych niż statystyka państwowa.
14. Koszty związane z przeprowadzaniem kontroli projektów i instytucji oraz audytem zewnętrznym.
15. Przedsięwzięcia informacyjne, stworzenie, rozbudowa i rozwój narzędzi informatycznych oraz innego oprogramowania niezbędnego do zarządzania, wdrażania monitoringu i kontroli programu (w tym m.in.: stworzenie i utrzymanie punktów informacyjnych, prowadzenie serwisu internetowego, współpraca z mediami i inne).
16. Koszty zamknięcia perspektywy finansowej 2004-2006.

86. Ocena, badania, ekspertyzy, informacja i komunikacja

1. Organizacja szkoleń, spotkań informacyjnych, seminariów, konferencji itp. na temat programów operacyjnych obecnie realizowanych oraz przyszłego okresu programowania dla potencjalnych i rzeczywistych beneficjentów na temat możliwości wsparcia, przygotowania projektów, a także realizacji, zarządzania, rozliczania i monitorowania projektów.
2. Finansowanie utrzymania infolinii oraz serwisów informacyjnych.
3. Utworzenie, wyposażenie i utrzymanie funkcjonowania punktów informacyjno-kontaktowych.
4. Obsługa administracyjno-biurowa procesu informowania, promocji i szkoleń.
5. Publikacja ogłoszeń o naborach projektów.
6. Przygotowanie, wykonanie, tłumaczenie, publikacja i rozpowszechnianie publikacji oraz innych materiałów informacyjnych i promocyjnych, dokumentów programowych, oficjalnych wytycznych, broszur, folderów, podręczników, wydawnictw tematycznych, ogłoszeń i publikacji prasowych, publikacji okolicznościowych, publikacji biuletynów informacyjnych dotyczących obecnego oraz przyszłego okresu programowania.
7. Przedsięwzięcia informacyjne, stworzenie, rozbudowa i rozwój narzędzi informatycznych oraz innego oprogramowania niezbędnego do ewaluacji programu (w tym m.in.: stworzenie i utrzymanie punktów informacyjnych, prowadzenie serwisu internetowego, współpraca z mediami i inne).
8. Udział, przygotowanie i przeprowadzanie akcji i imprez informacyjno-promocyjnych krajowych i zagranicznych (np. targi, konkursy, konferencje, spotkania).
9. Współpraca z mediami i kampanie medialne (m.in. programy i audycje telewizyjne i radiowe, artykuły sponsorowane, konferencje prasowe, współpraca z dziennikarzami (w tym szkolenia dla dziennikarzy) i akcje promocyjne we własnym zakresie oraz za pośrednictwem instytucji zewnętrznych np. agencji reklamowych).
10. Wsparcie eksperckie, przygotowanie ekspertyz i analiz, ocen, badań na potrzeby ewaluacji programu.
11. Badania ewaluacyjne działań informacyjnych i promocyjnych oraz sprawozdania z działań informacyjnych i ich ocena (opracowywanie ekspertyz, analiz, studiów i koncepcji, przeprowadzanie badań opinii publicznej, monitoring mediów).
12. Zatrudnienie pracowników zaangażowanych w informację i promocję.
13. Zakup sprzętu komputerowego, biurowego, multimedialnego oraz innego sprzętu niezbędnego do przeprowadzania informacji i promocji.
14. Pokrycie kosztów związanych z archiwizacją dokumentów (informacyjnych i promocyjnych).
15. Finansowanie opracowania i aktualizacji planu działań promocyjnych i informacyjnych oraz strategii promocji i informacji, finansowanie opracowania i przygotowania prezentacji.

16. Przedsięwzięcia promocyjne, w tym m.in. kampanie promocyjne, konferencje i seminaria, publikacje, stworzenie logo i systemu wizualizacji programu, itp.
17. Organizacja i realizacja Planu Komunikacji oraz działań informacyjnych i promocyjnych, tj.:
 - 1) przygotowanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, aktualnych dokumentów programowych, podręczników procedur wdrażania, broszur, folderów i innych publikacji,
 - 2) przygotowanie i publikacja wydawnictw, insertów do prasy oraz biuletynu informacyjnego,
 - 3) przygotowanie i publikacja materiałów prasowych,
 - 4) tworzenie i administrowanie stronami internetowymi,
 - 5) stworzenie, wyposażenie i utrzymanie punktów informacyjnych,
 - 6) przygotowanie i upowszechnienie materiałów i gadżetów promocyjnych,
 - 7) organizacja i obsługa akcji i imprez promocyjnych,
 - 8) zakup sprzętu wspierającego organizację akcji i imprez promocyjnych (m.in. standy, roll-upy),
 - 9) zakupu usług zewnętrznych niezbędnych do realizacji zadań w zakresie Planu Komunikacji oraz działań informacyjnych i promocyjnych programu,
 - 10) organizacja konferencji mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat wsparcia ze środków Unii Europejskiej.